

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra filosofie a religionistiky

Diplomová práce

**Odpovědnost jednoho z rodičů za ochranu dětí
před psychickým násilím ze strany druhého
rodiče**

Pokus o etickou reflexi

Vedoucí práce: PhDr. Vojtěch Šimek, Th.D.

Autor práce: Ivana Zavadilová

Studijní obor: Etika v sociální práci

Forma studia: kombinovaná

Ročník: druhý

2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci s názvem *Odpovědnost jednoho z rodičů za ochranu dětí před psychickým násilím ze strany druhého rodiče. Pokus o etickou reflexi* jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 28. 9. 2020

Ivana Zavadilová

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce PhDr. Vojtěchu Šimkovi, Th.D. za cenné rady, připomínky, metodické vedení práce a podporu.

Obsah

Úvod.....	7
1 Rodina.....	9
1.1 Rodina v současné západní společnosti.....	9
1.2 Nukleární rodina.....	10
1.2.1.1 Rodičovství a rodičovská odpovědnost.....	11
1.2.2 Transgenerační rodinný systém	13
2 Domácí násilí.....	14
2.1 Krátký historický exkurs	14
2.2 Domácí násilí.....	15
2.2.1 Psychická forma domácího násilí	16
2.2.1.1 Naučené vzorce jednání.....	17
2.2.2 Syndrom CAN.....	17
2.2.2.1 Disociace v dětství.....	18
2.2.2.2 Posttraumatická stresová porucha u dětí	18
2.2.3 Vztah mezi domácím násilím a syndromem CAN.....	19
2.3 Rodina s domácím násilím	20
2.3.1 Rodinné fungování.....	20
2.3.1.1 Koncept rodinné resilience.....	20
2.3.1.2 Rodinná vulnerabilita	21
2.3.1.3 Osoba ohrožená domácím násilím z pohledu viktimologie	21
2.3.1.3.1 Primární viktimizace.....	22
2.3.1.3.2 Sekundární viktimizace	22
2.3.1.3.3 Terciální viktimizace	22
2.4 Dítě a domácí násilí.....	23
2.4.1 Dítě jako nepřímá osoba ohrožená domácím násilím	23
2.4.2 Dítě jako přímá osoba ohrožená domácím násilím.....	23
2.5 Pojem ohrožené dítě	24
2.5.1 Životní situace ohroženého dítěte	25
2.5.1.1 Psychické vývojové potřeby dítěte.....	26
2.6 Vnější prostředí rodiny	26
2.6.1 Sociálně právní ochrana dětí	26
2.7 Sociální práce s rodinou zasaženou domácím násilím	28

2.7.1	Sociální práce s dospělou osobou ohroženou domácím násilím/se zkušeností s domácím násilím	28
2.7.2	Sociální práce s původcem domácího násilí	29
2.7.3	Sociální práce s dětmi ohroženými domácím násilím	29
2.7.4	Sanace rodiny	29
3	Sociální kontext domácího násilí v českém prostředí.....	31
3.1	Geneze vzniku systémové pomoci osobám ohroženým domácím násilím/se zkušeností domácího násilí v České republice.....	31
3.2	Domácí násilí z genderové perspektivy.....	32
3.3	Postoje české veřejnosti k domácímu a genderově podmíněnému násilí.....	33
3.4	Restorativní justice versus domácí násilí	33
3.4.1.1	Možnosti využití mediace v případech domácího násilí	34
3.5	Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019 – 2022.....	35
3.6	Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí.....	35
4	Odpovědnost.....	37
4.1	Odpovědnost jako relační pojem.....	37
4.2	Relace subjektu odpovědnosti	41
4.3	Relace objektu odpovědnosti.....	42
4.3.1	Jednání	43
4.4	Relace instance odpovědnosti	45
4.4.1.1	Svědění.....	45
4.5	Relace normativního standardu odpovědnosti	46
4.5.1	Sociální kontrola a její struktura	46
4.5.2	Normy	47
4.5.2.1	Právní normy	48
4.5.2.2	Morální normy.....	49
4.5.2.3	Právní normy versus morální normy	50
4.5.3	Přirozený zákon.....	51
4.6	Relace času versus odpovědnost	51
4.6.1	Retrospektivní odpovědnost kontra prospektivní odpovědnost	51
4.6.2	Odpovědnost versus povinnost	52
4.6.3	Nereciproční vztah odpovědnosti a povinnosti v rodině s domácím násilím	52
4.6.4	Odpovědnost – vina – odpuštění – lítost.....	53

5	Vlastní etická reflexe	55
5.1.1	Subjekt odpovědnosti v situacích ochrany dětí před psychickou formou domácího násilí	55
5.1.1.1	Nukleární rodina.....	55
5.1.2	Transgenerační rodinný systém	56
5.1.2.1	Vnější prostředí	57
5.1.3	Objekt odpovědnosti v situacích ochrany dětí před psychickou formou domácího násilí v nukleární rodině	57
5.1.3.1	Dotčené objekty odpovědnosti	57
5.1.3.2	Předmět odpovědnosti	59
5.1.4	Instance odpovědnosti v situacích ochrany dětí před psychickou formou domácího násilí v nukleární rodině	61
5.1.4.1	Primární instance	61
5.1.4.1.1	Nukleární rodina	61
5.1.4.1.2	Transgenerační rodinný systém	61
5.1.4.2	Sekundární instance.....	61
5.1.5	Normativní standard odpovědnosti v situacích ochrany dětí před psychickou formou domácího násilí v nukleární rodině.....	63
5.1.6	Relace času versus odpovědnost za ochranu dětí před psychickou formou domácího násilí v nukleární rodině	65
	Závěr	66
	Seznam použitých zdrojů	69
	Seznam použitých zkratk	83
	Abstrakt.....	84
	Abstract	85

Úvod

Prací se jako červená nit' vine slovo odpovědnost, které bude zpracováváno jako relační pojem v kontextu domácího násilí vůči dětem. Bude nás zajímat především jeho morální rozměr, a v určitých souvislostech i s ním spojené právní řešení ochrany dětí před psychickou formou domácího násilí ze strany jednoho z rodičů, se zřetelem na to, že trestněprávní postih je až krajním řešením v okamžiku selhání ostatních prostředků k ochraně života a práv obětí domácího násilí.¹

V první kapitole je krátce představena rodina tzv. západního typu jako základní rámeček, v němž se budeme pohybovat. Rodina je místem uspokojování základních životních potřeb člověka, včetně potřeby intimity s jejím hlavním projevem, s láskou. Intimní blízkost se ale může stát pro jedince i zdrojem konfliktů a násilí.² Každá rodina si vytvoří vlastní pravidla vnitřního fungování, která vycházejí z původních pravidel nukleárních rodin jejích zakládajících členů. Tak rodinným systémem může procházet i násilné chování, vnímané až jako vrozená pudovost, či reakce na frustraci.³

Druhá kapitola se soustředí na domácí násilí, se zřetelem na jeho psychickou formu namířenou vůči dětem. Domácí násilí je závažný psychosociální jev, který dlouhodobě a mnohostranně ovlivňuje všechny oblasti života dospělých i dětských osob jím ohrožených. Domov je místem každodenního potvrzování vztahu k blízkým osobám, které sdílejí společné místo k žití. Každodenní manifestace intimních vztahů je základní lidskou potřebou, díky níž se jedinec socializuje, sebe prezentuje a sebe potvrzuje. Intimní rodinné vztahy vyjadřují blízkost a jednotu. Konflikt mezi blízkými osobami je jimi pocíťován jako narušení této blízkosti a jednoty. Domácí násilí se pro jednu z nich stává individuální strategií, s jejíž pomocí chce znovunastolit vnitřní svornost, obnovit narušený intimní vztah i za cenu toho, že kvůli potvrzení své vlastní identity ohrožuje život či zdraví druhých nebo omezuje jejich práva a svobody. Domácí násilí je nemorální a mimořádně nebezpečně jednání, jehož nebezpečnost spočívá v ohrožování blízkých osob ze strany původce násilného jednání v místě domova, které potřebuje každý člověk, a to kdykoli se mu zachce.⁴ Součástí kapitoly je i naznačení možností pomoci ke změně rodinného fungování ze strany sociální práce.

Třetí kapitola se věnuje sociálnímu kontextu domácího násilí v českém prostředí, který odráží společenskou otevřenost a vnímavost vůči tématu domácího násilí obecně v podmínkách života současné tzv. západní společnosti.

¹ Srov. MACHALOVÁ, T., *Domácí násilí: Filosofická analýza pojmu*, s. 70.

² Srov. Tamtéž, s. 63.

³ Srov. PONĚŠICKÝ J. *Agrese, násilí a psychologie moci*, s. 21.

⁴ Srov. MACHALOVÁ, T., *Domácí násilí: Filosofická analýza pojmu*, s. 63 – 69.

Čtvrtá kapitola se obrací k teoretické analýze jednotlivých relací pojmu odpovědnosti. Vypořádává se s určitou nejednotností terminologie a počtu relací konceptů odpovědnosti jednotlivých autorů, zkoumá jejich společný základ v relacích subjektu odpovědnosti, objektu odpovědnosti, instance odpovědnosti a normativního standardu odpovědnosti a přidává k němu relaci časové dimenze.

Pátá kapitola navazuje na předchůdkyni aplikací jednotlivých relací pojmu odpovědnosti na transgenerační rodinný systém zasažený psychickou formou domácího násilí vůči dětem ze strany jednoho z rodičů, a to formou vlastní etické reflexe.

Cílem práce je zodpovězení dvou konkrétních zásadních otázek, a to *Kolikamístný pojem odpovědnosti je rozumné na situace ochrany dětí před psychickou formou domácího násilí aplikovat?* a *Jakou roli při tom hraje časová dimenze?*

Závěr práce rekapituluje obsah práce a hodnotí naplnění jejího cíle.

Užitečnost práce je viděna v zaměření čtenářovy pozornosti na vnímání rodiny jako rozsáhlého systému, kterým jev domácího násilí, ať už primárně či sekundárně zaměřený vůči dětem, může procházet mezigeneračně. A staví na předpokladu, že pokud se tak stane, měla by se i morální odpovědnost za jejich ochranu šířit rodinným systémem mezigeneračně, a pokud je to nezbytné, měla by promluvit i právní odpovědnost.

V práci je používána terminologie původce domácího násilí a osoba ohrožená domácím násilím/osoba se zkušeností domácího násilí (přičemž označení za lomítkem vyjadřuje vyšší míru zkušenosti s domácím násilím) namísto označení násilník/agresor a oběť domácího násilí. Děje se tak ze dvou důvodů, jednak označení násilník/agresor a oběť domácího násilí evokují představu neměnnosti svých charakteristik a jednak je v nich obsažena implicitně určitá genderová asymetrie typu ten násilník/agresor a ta oběť domácího násilí.⁵ Označení oběť a pachatel zůstávají v práci vyhrazeny pro trestněprávní posouzení domácího násilí.

⁵ Srov. KOTKOVÁ, M. (ed.) *Domácí násilí v kontextu rodiny a práce*, s. 14.

1 Rodina

1.1 Rodina v současné západní společnosti

Představme si imaginární vzorovou rodinu zasaženou domácím násilím a vyjděme z toho, že žijeme v tzv. západní společnosti, která se označuje za individualistickou. Rodina v ní je z kvantitativního pohledu užší než rodina ve společnosti tzv. východní, kolektivistické, tvoří ji tzv. nukleární rodina, tj. rodina složená ze dvou rodičů a jejich dítěte/děti. Proto i osobní identita dítěte vyrůstajícího v této rodině je postavena na jiném základě, na jeho osobní charakteristice, ne na jeho příslušnosti ke skupině, jak je tomu v rozšířené rodině v kolektivistické společnosti sestávající kromě nukleární rodiny i z dalších členů společenství.⁶

I když se v současné rodinné realitě západního světa zabydluje pojem *světová rodina*⁷ zahrnující v sobě protiklady tzv. individualistických a kolektivistických společností, z předvýzkumu ke studii s názvem *Manželství s cizincem (cizinkou) muslimského vyznání* zpracované kolektivem autorů v roce 2001 v Plzeňském kraji zaměřeného na oblast rodinného života a soužití ve smíšeném manželství, např. vyplynulo, že tato manželství, v případě problémů, instituce zabývající se pomocí migrantům, téměř nevyhledávají. Rodina, rodinný život a hodnoty se k nim vážící, jsou pro muslimy citlivým a privátním tématem. Z rozhovorů s pomáhajícími institucemi bylo zřejmé, že jejich odborníci mají velmi málo zkušeností s praktickým řešením problematických vztahů ve smíšených manželstvích v českém prostředí, že typ vztahů v nich panujících i případné potencionální konflikty v nábožensky odlišném manželství spíše na základě analogie odhadují.⁸

Vysloví-li se slovo rodina, navozuje se ve většině z nás automaticky představa páru, manželského či partnerského, a dětí,⁹ ačkoliv např. dle výsledků Sčítání lidu, domů a bytů z roku 2011 tvořily úplné rodiny se závislými dětmi pouhých 19,4 % všech domácností.¹⁰

Toto typ rodinné skutečnosti jako atomizované nukleární rodiny tvořené rodiči a jejich dětmi vzniká, dle periodizace společenských dějin Alvina Tofflera, při přechodu první civilizační vlny v druhou v době, ve které se důsledku průmyslového rozvoje rozpadá několikagenerační soužití široce rozvětvených rodin, jehož původní funkce přebírají jiné společenské instituce.¹¹

⁶ Srov. HOFSTEDE, G.; HOFSTEDE G. J. *Kultury a organizace: Software lidské mysli: : Spolupráce mezi kulturami a její důležitost pro přežití*, s. 65 – 66.

⁷ Srov. BECK, U., BECK-GERNSHEIM, E. *Dálková láska: životní formy v globálním věku*, s. 16.

⁸ Srov. DRÁPALOVÁ, B.; KOLÁŘOVÁ, I. *Manželství s cizincem (cizinkou) muslimského vyznání*, s. 14 [online].

⁹ Srov. MOŽNÝ, I. *Moderní rodina: (Mýty a skutečnosti)*, s. 17.

¹⁰ Srov. *Kde a jak bydlí české domácnosti?: Vývoj počtu a struktury bytových domácností po roce 1991* [online].

¹¹ Srov. PIKLOVÁ, V. *Civilizace třetí vlny: Alvin Toffler*. In: ÁRNÁSON, J.P.; ŠUBRT, J. *Kultury, civilizace, světový systém*, st. 81.

Historicky je rodina opravdu sociální institucí, ze které pramení soukromí a svobodné niterné vztahy,¹² přičemž tradiční rodina přestala být v moderní společnosti ekonomicky soběstačnou, čímž ztratila svou společenskou funkci. V důsledku toho se oslabují i její další tradiční funkce, které přebírá z části stát a z části veřejné organizace. Rodinné vztahy se tříští, a rodina se tak vskutku fakticky stává nukleární rodinou tvořenou pouze rodiči a dětmi.¹³

Postmoderní rodina západního typu a sesadila z piedestalu kult rodičů a dosadila za něj kult dítěte, odvěká představa povinnosti dítěte vůči rodičům byla nahrazena představou odpovědnosti rodičů vůči dětem. Morální závazek rodičů vůči dětem je pocíťován už před jejich narozením a násilí páchané na dětech je obecně považováno za jedno z nejméně omluvitelných provinění. Na první místo je stavěna jejich ochrana, jejich zdravý tělesný a psychický vývoj. Dítě je předmětem hlavní odpovědnosti dospělých.¹⁴

1.2 Nukleární rodina

Rodinný systém je organizačně složitý, co se týče vztahové sítě a funkčních pozic jednotlivých členů v ní, je otevřený ve smyslu své životaschopnosti a je adaptabilní co do schopnosti adekvátních reakcí na vnitřní i vnější podněty.¹⁵

Nejpodstatnějšími částmi rodinného systému jsou subsystemy manželský (partnerský), rodičovský a sourozenecký. Manželský (partnerský) subsystem tvoří základ rodiny a ovlivňuje její komplexní fungování jako celku. Početím dítěte se rozšiřuje v subsystem rodičovský, jehož kvalita je možným indikátorem nestability rodiny.¹⁶ Sourozenecký subsystem je zkušebním polem pro rozvoj interpersonálních dovedností dětí. Hranice mezi jednotlivými subsystemy by měly jasně vymezené, srozumitelné všem zúčastněným, ale i v případě potřeby i pozměnitelné.¹⁷

Existuje řada hypotéz možného ovlivňování vztahu rodič – dítě právě prostřednictvím kvality manželského (partnerského) vztahu. Pozitivně laděná tzv. spillover hypotéza vychází z předpokladu, že rodič je dostupnější a citlivější k potřebám dítěte v případě, že vnímá svůj partnerský vztah jako podporující a spokojený. Na opačném pólu stojící tzv. kompenzační hypotéza předpokládající souvislost mezi nespokojeností rodiče se svým partnerským vztahem a prohlubováním jeho vztahu s dítětem, kterým si onu nespokojenost nahrazuje, nebo cross-over

¹² Srov. HABESMAS, J. *Strukturální přeměna veřejnosti: Zkoumání jedné kategorie občanské společnosti*, s. 89.

¹³ Srov. MACHALOVÁ, T. *Domácí násilí: Filosofická analýza pojmu*, s. 63 – 65.

¹⁴ Srov. LIPOVETSKI, G.: *Soumrak povinnosti: Bezbolestná etika nových demokratických časů*, s. 184 – 187.

¹⁵ Srov. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 71 – 72.

¹⁶ Tamtéž, s. 25 – 28.

¹⁷ Tamtéž, s. 27 – 28.

hypotéza tvrdící, že rodič, který prožívá negativní emoce ve svém partnerském vztahu, způsobuje jejich přenos u druhého rodiče do jeho vztahu s dítětem.¹⁸

Chápat rodinu jako systém znamená mít na zřeteli současně její jednotlivé části, jejich vztahy tvořící jednotný celek a vazby jak jejich jednotlivých členů, tak rodiny jako soustavy k vnějšímu sociálnímu prostředí. K tomu přistupuje skutečnost, že neexistuje jediný, objektivní pohled na rodinnou realitu, ale že každý z členů rodiny má svůj vlastní, legitimní pohled na ni. Stejně jako ji má i kdokoli jiný, stojící mimo rodinu. Každý systém, rodinný nevyjímaje, směřuje k rovnováze mezi silami, které udržují stabilitu a kontinuitu rodiny a silami, které reagují na změny jak jednotlivých členů rodiny, tak rodiny jako celku, jakož i na měnící se podmínky vnější rodinné reality.¹⁹

Z perspektivy systémového pojetí rodiny může být zranitelnost současné rodiny způsobena rodovou zátěží, která se, pokud se aktuálně nevyřeší, přenesení do další generační vrstvy. Každá rodinná vrstva je zodpovědná před svou následovnicí za to, jak naloží s minulou rodinnou zátěží, zda-li bude hledat nové možnosti, jak ji změnit. Není zodpovědná za to, že nějaká minulá zátěž existuje.²⁰

Představme si hraniční podoby rodiny – rodinu funkční, tj. fungující, a rodinu dysfunkční, tj. nefungující. Fungovat znamená být v činnosti, plnit své funkce a zdravé fungování rodiny představuje způsob, kterým je rodina plní. Jednou z nich je i ochrana zranitelných členů rodiny, mezi něž díky svému věku a závislosti patří i děti.²¹

Funkční rodinu charakterizují tři základní, nosné principy – soudržnost týkající se rodinné intimity, blízkosti a sounáležitosti; adaptabilitu vyjadřující míru její přizpůsobivosti proměnlivým požadavkům a nárokům vnějšího prostředí a komunikaci přispívající k vytváření celkové rodinné atmosféry. V této souvislosti je třeba vzít v potaz rozšiřování definice toho, co se v rodinách považuje za tzv. normální, s ohledem na variabilitu forem rodinného života spojenou s proměnami genderových rolí ve společnosti. A současně si uvědomit, že pro funkčnost a odolnost rodiny jsou zásadní rodinné procesy a vztahy, a ne uspořádání a struktura rodiny.²²

1.2.1.1 Rodičovství a rodičovská odpovědnost

Rodičovská odpovědnost, která označuje soubor povinností a práv k dítěti, představuje ústřední pojem rodinného práva. Zdůrazňuje náležitou péči ve vztahu k dítěti zprostředkovanou především

¹⁸ Srov. MASOPUSTOVÁ, Z.; DAŇSOVÁ, P., LACINOVÁ, L. a kol. *Jak to mají mámy: Psychologický výzkum mateřství*, s. 82 [online].

¹⁹ Tamtéž, s. 22 – 24.

²⁰ Srov. TÓTHOVÁ, J. *Úvod do transgenerační psychologie rodiny: Transgenerační přenos vzorců rodinného traumatu a zdroje jeho uzdravení*, s. 37 – 41.

²¹ Srov. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 71.

²² Tamtéž, s. 71 – 72.

aktivním chováním rodičů ve vztahu k němu směřujícím do budoucnosti a k vytvoření bezpečného prostoru pro jeho vývoj.²³ A to vše v nejlepším zájmu dítěte ve smyslu naplnění základního cíle Úmluvy o právech dítěte, tj. jeho uznání jako nositele práv, nikoliv jako objektu péče a ochrany.²⁴

Zákonem kodifikovaná rodičovská odpovědnost²⁵ slouží jak k poskytnutí volného prostoru pro realizaci rodičovství, tak i k ochraně práv nezletilého dítěte, a to v souladu s nejlepšími zájmy a blahem dítěte. Jedná se o soukromoprávní institut, který je z důvodu slabšího postavení dítěte vůči rodiči korigovaný i veřejnoprávními prostředky²⁶, ovšem s ohledem na jejich oprávněnost a nezbytnost ve smyslu dosažení legitimního cíle při respektování zákona a lidských práv.²⁷

Rodiče mají právo na výchovu dětí a péči o ně a ostatní subjekty, včetně státu, musí toto právo respektovat. Jde o právo, které je svou povahou přirozené a které pozitivní právní úprava pouze deklaruje. Přirozenou podstatu práva na výchovu a péči deklaruje Listina základních práv a svobod, rovněž i jeho limitaci jen ve výjimečných a nezbytných případech, a nikoli na základě svévolného rozhodnutí státu.²⁸

Dítě je do určitého okamžiku pouhým příjemcem rodičovského rozhodování a od určitého stupně vývoje je i jeho spolutvůrcem. S rozvojem jeho schopností se mění i přístup rodičů k němu na partnerský, přičemž by rodiče měli být vždy těmi, kdo stanoví jeho hranice. Ve vztahu k rodičům je dítě považováno z důvodu věku, biologické a sociální nezralosti za slabší článek, což je důvodem pro určení mezí výkonu rodičovské odpovědnosti v závislosti na stupni vývoje dítěte.²⁹

Každá lidská bytost vznáší svou existencí nárok na ochranu a odpovědnost rodiče za dítě je vzhledem k jeho zranitelnosti, nesamostatnosti a potřebám archetypem vši odpovědnosti.³⁰ Odpovědnost ve vztahu k dítěti podmiňuje svobodu rodiče. Od dítěte přicházejí výzvy, které si vyžadují zpětnou vazbu od rodiče. Rodič má vůči dítěti výchovnou odpovědnost plynoucí z jeho kompetence a moci,³¹ přičemž sám na sobě zažil zkušenost oné nesamostatnosti dítěte, díky které byl předmětem jejich péče a odpovědnosti. Nutno poznamenat, že bezmocnost a potřeby dítěte implikují možnost odpovědnosti ze strany každého dospělého člověka, nejen výhradně rodičů.³²

²³ Srov. ŠÍNOVÁ, R.; WESTPHALOVÁ, L.; KRÁLÍČKOVÁ, Z. a kol. *Rodičovská odpovědnost*, s. 63 – 64.

²⁴ Srov. HOFSCHEIDEROVÁ, A. *O konceptu nejlepšího zájmu dítěte* [online].

²⁵ Srov. zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 865 – 909.

²⁶ Srov. KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Právo proti domácímu násilí na prahu 21. století*. In: (ed.): DÁVID, R; SEHNÁLEK, D.; Valdhans, J. *Dny práva – 2010 – Days of Law: 4. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity: Sborník příspěvků*, s. 1 318 – 1 319 [online].

²⁷ Srov. *Právní komparativní studie: Zásahy veřejné moci do rodičovských práv a jejich dopad na rodinný život*, s. 95 [online].

²⁸ Srov. HRADILOVÁ, K. *Právo na výchovu a péči, povinnost vychovávat a pečovat*, s. 267 - 269 [online].

²⁹ Srov. ŠÍNOVÁ, R.; WESTPHALOVÁ, L.; KRÁLÍČKOVÁ, Z. a kol. *Rodičovská odpovědnost*, s. 64.

³⁰ Srov. JONAS, H. *Princip odpovědnosti: Pokus o etiku pro technologickou civilizaci*, s. 152.

³¹ Srov. PELZOVÁ, N. *Vzorce lidství: Filosofické základy pedagogické antropologie*, s. 184.

³² Srov. JONAS, H. *Princip odpovědnosti: Pokus o etiku pro technologickou civilizaci*, s. 152 – 153.

1.2.2 Transgenerační rodinný systém

V pojmu rodina se spojují charakteristiky rodiny jako primární sociální skupiny, v níž člověk prožije všechny fáze svého života, a neformálního prvku systému sociální struktury, který formuje v procesu socializace osobnost dětí.³³ Rodina fungující jako primární sociální skupina by měla dětem zajišťovat emocionální zázemí, poskytovat bezpečí, jistotu a uznání, vytvářet podmínky pro jejich dostatečnou stimulaci, být místem získávání jejich elementárních zkušeností a bránou pro vstup do společnosti.³⁴ Rodina jako článek systému sociální kontroly sice nedisponuje formálními prostředky nátlaku, ale odehrávají se v ní nejdůležitější sociální interakce.³⁵

Původní rodiny obou dospělých aktérů domácího násilí dokazují nezřídka transgenerační přenos násilných vzorů chování. Obě strany násilného vztahu se ve svých orientačních rodinách mohly setkat s týmiž problematickými faktory: s rozvodem, alkoholovou závislostí, hádkami či problémy, dominantním despotickým rodičem, ať už otcem či matkou; dokonanou sebevraždou nebo pokusem o ni anebo vraždou.³⁶

³³ Srov. HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*, s. 67.

³⁴ Tamtéž, s. 68.

³⁵ Srov. BERGER, P. L., *Pozvání do sociologie: Humanistická perspektiva*, s. 83.

³⁶ Srov. *Vliv domácího násilí na zdraví žen - obětí násilí a jejich dětí, které jsou svědky násilí v rodině: Sociologická sonda klientek o.s. ROSA a jejich dětí za rok 2010*, s. 14 – 15 [online].

2 Domácí násilí

2.1 Krátký historický exkurs

S odkazem na historii není domácí násilí novým jevem, nová je společenská atmosféra, ve které je dnes v západní společnosti řešeno. Cesta proměňování tématu domácího násilí z intimní záležitosti ve veřejnou věc začala ve Spojených státech amerických počátkem 70. letech 19. století pod vlivem společenského kontextu. Veřejnost začala být informována o případech týrání a zneužívání žen a dětí, začaly se objevovat organizace a hnutí³⁷, které se problematice domácího násilí věnovaly, a díky politickému zájmu se hledaly k jeho řešení i právní prostředky.³⁸

Za osoby ohrožené domácím násilím byly tehdy považovány především ženy. Leonora E. Walkerová, která se věnovala psychologické práci s ženami vystavovanými dlouhodobě fyzickému nebo psychickému nátlaku, nazývá stav, ve kterém se mohou v důsledku toho ocitnout syndromem týrané ženy. Svoji teorii opírá o dva koncepty – tzv. naučenou bezmocnost a teorii cyklů násilí.³⁹

Pro odtabuizování tématu domácího násilí je v Evropě významný rok 1997, ve kterém byl spuštěn komunitární projekt Evropské unie Daphne, který se zaměřil jak na zvýšení povědomí o násilí páchaném na ženách, dětech a mladistvých, tak i na financování konkrétních projektů nevládních organizací v boji proti němu v evropském prostoru.⁴⁰ Česká republika považovala dlouho domácí násilí za soukromou záležitost rodin a ve vztahu k němu zaujímal postoj nezasahování do nich. Posun nastal až v období let 2003 – 2007, kdy probíhaly legislativní přípravy zákona na ochranu před domácím násilím⁴¹, které korunovalo v roce 2006 jeho přijetí.⁴²

V době, kdy jsou už otevřena společensky a sociálně závažná témata násilí na ženách a násilí na dětech, se hlásí o pozornost i téma násilí na mužích. Poprvé se objevilo už v sedmdesátých letech minulého století a bylo vyjádřeno tzv. syndromem bitého manžela. Z reprezentativního výzkumu z roku 1978 tehdy vyplynulo, že u párů, u nichž se v posledních dvanácti měsících vyskytly opakované a různé podoby násilí, byl v 27 % násilnou osobou vždy muž a v 24 % vždy žena, přičemž ve 49 % se role násilné osoby a oběti vždy střídaly. Ačkoliv byl tento výsledek o sedm let potvrzen v replice výzkumu téměř shodnými nálezy, syndrom bitého muže se neujal, protože v té době nebyl genderově vyvážený pohled na domácí násilí žádoucí. Poté syndrom bitého muže zcela

³⁷ Někteří autoři připomínají souvislost s tzv. druhou vlnou feministického hnutí, viz. MACHALOVÁ, T. *Domácí násilí: Filosofická analýza pojmu*, s. 13.

³⁸ Srov. MACHALOVÁ, T. *Domácí násilí: Filosofická analýza pojmu*, s. 7 – 8.

³⁹ Tamtéž, s. 7

⁴⁰ Srov. Zpráva: O programu Daphne: Dosažené výsledky a výhledy do budoucnosti [online].

⁴¹ Jedná se o zákon č. 135/2006 Sb., o ochraně před domácím násilím, v platném znění od 1. 10. 2010.

⁴² Srov. MACHALOVÁ, T. *Domácí násilí: Filosofická analýza pojmu*, s. 7 – 9.

zapadl, protože se nedostávalo důkazů případů závažného a dlouhodobého týrání muže ze strany jeho partnerky.⁴³

V současnosti je možné mluvit o poměrně významném posunu v náhledu na domácí násilí. V zásadě se rozlišují dva hlavní vzorce domácího násilí, tj. situační (obyčejné) párové násilí spojené s konfliktními situacemi a s možností vyústění v domácí násilí a intimní terorismus motivovaný uplatňováním moci a kontroly, který představuje závažné chronické domácí násilí. Dnes je všeobecně přijímáno, že v případě situačního (obyčejného) párového násilí jsou obě pohlaví zastoupena rovnoměrně a v případě intimního terorismu jsou násilnou sobou ve 3 % ženy dlouhodobě týrající svého partnera.⁴⁴

Můžeme mluvit i o typicky ženské variantě partnerského násilí, které se může projevat jako obecné domácí násilí, při němž se žena při střetu názorů a zájmů prosazuje převážně formou psychického násilí s občasným drobným fyzickým násilím vedoucími ke vztahové asymetrii, nebo jako intimní týrání, při němž osobnostně nezralá žena vyvolává domácí konflikty, a posléze svého partnera obviňuje před orgány činnými v trestním řízení a poradenskými zařízeními z domácího násilí se stylizací do role oběti, anebo jako femininní domácí násilí, které nevykazuje explicitní povahu domácího násilí, je ale vztahově asymetrické díky kombinaci psychického, emocionálního, sociálního a ekonomického násilí mířeného vůči partnerovi.⁴⁵

2.2 Domácí násilí

Podstatou domácího násilí je porušení vztahu mezi blízkými osobami, které je charakterizováno přítomností násilných aktů různé povahy odehrávajícími se ve společném obydlí blízkých osob, s určitou frekvencí opakování, a případně i eskalací násilných projevů, přičemž rozložení rolí mezi původcem násilí a osobou ohroženou domácím násilím je neměnné.⁴⁶

Pro označení rodinné situace za domácí násilí je nezbytné, aby byly přítomny jeho zásadní definičně diagnostické znaky, tj. cyklické opakování násilných incidentů a trvalá vztahová asymetrie vyjádřená trvalou a neměnnou diferenciací na osobu ohroženou domácím násilím a na původce násilí. Nepřítomnost změn frekvence a intenzity násilných aktů znamená pouze, že se snižuje rizikovost ohrožení oběti.⁴⁷

⁴³ Srov. ČÍRTKOVÁ, L. Muži jako oběti domácího násilí [online].

⁴⁴ Srov. ČÍRTKOVÁ, L. Domácí násilí na mužích z pohledu teorie a praxe, s. 18 - 19 [online]. In: Pešáková, K. (ed.) *Muži jako oběti domácího násilí: Sborník z konference konané 9. 3. 2011 na Fakultě sociálních studií v rámci projektu Muži a domácí násilí.*

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Srov. HOLÁ, I. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*, s. 10.

⁴⁷ Srov. ČÍRTKOVÁ, L., PTÁČEK, R. A ŽUKOV, I. Aktuální otázky domácího násilí v soudně znalecké praxi, s. 235 [online].

Pro zpřesnění vymezení přítomnosti domácího násilí mohou být použity i podpůrné znaky, a to na straně původce násilí příznaky spojené s jevem tzv. dvojí tváře, odmítáním odpovědnosti za násilné incidenty a přenášením viny za ně na osobu ohroženou domácím násilím a na straně osoby ohrožené domácím násilím/osoby se zkušeností domácího násilí jejím chováním a jednáním ovlivněnými strachem z původce násilí, sníženou akceschopností, bagatelizací násilných incidentů a s nimi související paměťovou nepřesností na ně.⁴⁸

Páteří rodinného fungování současné rodiny je pro oba partnery akceptovatelná dohoda o genderovém uspořádání rodinných rolí.⁴⁹ Podřadit domácí násilí genderově podmíněnému násilí neznamena ztotožnění role původce násilí a osoby ohrožené násilím s určitým typem biologického pohlaví, ale vyjádření podstatného znaku domácího násilí, tj. uplatňování moci.⁵⁰

2.2.1 Psychická forma domácího násilí

Psychické násilí není jednoznačně vymezeno, jeho následky nejsou zjevné a jsou obtížně zdokumentovatelné, proto jsou jen zřídka řešeny soudní cestou. Mluvit o psychické formě domácího násilí znamená znát kontext daného jednání a do jisté míry se orientovat podle vnímání jedincem, vůči němuž je směřováno.⁵¹

Pod psychickou formou domácího násilí budeme rozumět praktiky motivované snahou získat kontrolu a moc nad partnerem, které se konkrétně projevují jako hrozby a zastrašování (typu zveřejnění materiálů, kterou mohou partnerovi ublížit; falešného obvinění ze zanedbávání dětí, znemožnění kontaktu s dětmi po rozvodu/rozchodu, výhrůžek ublížením/smrtí partnerovi nebo sebepoškozením/sebevraždou, výhrůžek ublížením dětem po rozvodu/rozchodu), přehnaná žárlivost, sledování, sociální izolace a snižování sebevědomí prostřednictvím ponižování (typu slovní agrese, nadávek a urážek, zesměšňování před ostatními lidmi, nevhodných narážky či připomínek).⁵²

Pro děti je psychická forma domácího násilí obtížně uchopitelná, trpí velkou úzkostí a bezmocí, protože chování jejich nejbližších je pro ně naprosto nepředvídatelné. Nedokáží se orientovat v běžných sociálních situacích, protože jsou zvyklé na manipulaci, ne na otevřené jednání. Dříve než něco někomu ze členů nukleární rodiny řeknou, přemýšlejí, jaké důsledky to pro ně bude mít. Jejich vlastní emoce jsou pro ně hůře čitelné, odpojují se od nich, protože jsou z nich zmatené.

⁴⁸ Srov. Tamtéž.

⁴⁹ Srov. HRUŠKOVÁ, M.; KOZLOVÁ, L. Rodina z hlediska uspořádání genderových vztahů a rolí. In ŠRAJER, J.; MUSIL, L. (eds.) *Etické kontexty sociální práce s rodinou*, s. 31 – 32.

⁵⁰ Srov. VANÍČKOVÁ, E. Domácí násilí a genderově podmíněné násilí. In VANÍČKOVÁ, E. a kol. *Domácí a genderově podmíněné násilí: Manuál pro lékaře*, s. 7.

⁵¹ Srov. PODANÁ, Z. Psychické násilí. In PIKÁLKOVÁ, S.; PODANÁ, Z.; BURIÁNEK, J. *Ženy jako oběti partnerského násilí: sociologická perspektiva*, s. 79 – 80.

⁵² Tamtéž.

Jejich primární vazba k rodičům jako pečujícím osobám nebývá bezpečná, rodiče jsou pro ně zdrojem nejistoty, úzkosti a nebezpečí.⁵³

2.2.1.1 Naučené vzorce jednání

Reakcí osoby ohrožené psychickou formou domácího násilí na nadlimitní stres může být nahrazení smysluplného jednání naučenými scénáři, tzv. naučenou bezmocí či Stockholmským syndromem, které jsou jejich okolím posuzovány jako paradoxní reakce.⁵⁴

Naučená bezmoc je psychický stav demonstrující přesvědčení oběti o pocitu nemožnosti ovlivnit to, co se jí děje, o pocitu být vydána napospas jednání původce násilí. Osoba ohrožená psychickou formou domácího násilí ztrácí motivaci ke změně své životní situace, protože samu sebe přesvědčila o tom, že ji vlastními silami nemůže změnit.⁵⁵

Stockholmský syndrom je označením pro účelovou emocionální vazbu osoby ohrožené domácím násilím vůči původci násilí, která jí má zaručit přežití v situaci, kdy je zbavena možnosti volného pohybu a volby svobodného rozhodování sama o sobě. Životní situace osoby ohrožené domácím násilím/osoby se zkušeností domácího násilí je charakterizována jejím přesvědčením o nemožnosti úniku ze stávajících podmínek a její izolací od ostatních osob, které vyústí v její identifikaci s původcem násilí, v pocit přechodné náklonosti k němu a ve vzniku emocionální účelově strategické vazby na něj.⁵⁶

2.2.2 Syndrom CAN

V případě týrání, zneužívání a zanedbávání dětí se hovoří o syndromu CAN (Child Abuse and Neglect), který zastřešuje jakékoliv poškození fyzické, psychické a sociální sféry dítěte vzniklé v důsledku záměrného aktivního jednání nebo nedostatečné péče ze strany dospělé pečující osoby vymykající se panující společenské normě.⁵⁷

Psychické týrání dětí útočí především na emoce, zahrnuje jejich nadměrnou a často hrubou kritiku, jejich ponižování a posměch. V literatuře bývají obvykle rozlišeny následující podtypy: pohrdání (typu ponižování, posměchu, hrubých nadávek, zavrhování dětí a zdůrazňování jejich neschopnosti), terorizování (typu hrozeb tělesného ublížení/zabití, přihlížení domácímu násilí), izolování (typu bránění kontaktu s vrstevníky i dospělými, zavírání na delší dobu v nějaké tmavé

⁵³ Srov. BARVÍNKOVÁ, J.; PALONCYOVÁ J. *Děti, rodiče a domácí násilí: Výzkum klientely Acorusu, z.ú.*, s. 148 - 149 [online].

⁵⁴ Tamtéž, s. 53.

⁵⁵ Tamtéž, s. 53.

⁵⁶ Tamtéž, s. 53 -54.

⁵⁷ Srov. KREJČÍŘOVÁ, D. Týrání, zneužívání a zanedbávání dětí. In kolektiv autorů. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*, s. 10.

místnosti) a odpírání emoční opory (typu psychické nedostupnosti rodiče, ignorování dětí a jejich pokusů o interakci).⁵⁸

Počátky pojmu syndromu CAN lze vysledovat do poloviny dvacátého století, kdy závažná somatická poškození dětí, očividně nezpůsobená náhodným úrazem, začali odborní lékaři nazývat neúrazovými poškozeními.⁵⁹

Psychické týrání vůči dítěti označuje jak aktivní jednání negativně působící na dítě, tak i opomenutí jednání nesoucí s sebou nedostatečnou rodičovskou péči, nízký zájem o dítě nebo přehnané nároky na dítě ze strany rodičů.⁶⁰

Neadekvátní péčí může být dítě dospělou pečující osobou ohroženo ve formě tělesného nebo psychického týrání; tělesného, psychického či sexuálního zneužívání anebo tělesného či psychického zanedbávání.⁶¹

Dopady psychického týrání jsou závislé na jeho intenzitě, délce trvání a na vývojovém stupni rozvoje osobnosti dítěte. Závažnost jeho důsledků pro budoucí život dítěte se odráží i v případném obrácení rolí, tj. týrání rodičů ze strany jejich dospělých dětí.⁶²

2.2.2.1 Disociace v dětství

Disociace je efektivní obranný mechanismus, kterým dítě zvládá situace přesahující jeho schopnost zpracovávat vnější podněty a své prožitky. Traumatickou situaci, která v něm vyvolává úzkost nebo strach, řeší stáhnutím se do svého vnitřního světa prostřednictvím disociace (tj. odpojením se od traumatické situace), pokud ve vnějším světě nenalezne oporu nebo traumatické situace nemůže fakticky uniknout. Podnětem k disociační reakci může být i situace přímého/ nepřímého ohrožení dítěte domácím násilím.⁶³

K disociačním příznakům se u dětí řadí: amnézie, poruchy vnímání vlastní identity, stavy podobné transu, rychlé změny nálad a chování, nepochopitelné změny v tom, co dítě zná, co si pamatuje, nebo co dovede; sluchové a zrakové halucinace nebo imaginární kamarádi.⁶⁴

2.2.2.2 Posttraumatická stresová porucha u dětí

Posttraumatickou stresovou poruchu charakterizují poruchy chování a prožívání, včetně fyziologických reakcí, které vznikají v důsledku extrémního stresového prožitku přesahující běžnou

⁵⁸ Srov. Tamtéž, s. 15.

⁵⁹ Tamtéž, s. 9.

⁶⁰ Tamtéž, s. 10.

⁶¹ Tamtéž, s. 11 – 12.

⁶² Srov. DUNOVSKÝ, J.; DYTRYCH, Z.; MATĚJČEK, Z. a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*, s. 45 - 47.

⁶³ SOUKUP, J. a H. PAPEŽOVÁ. Disociace v dětství: Klinické projevy a diagnostika: Dotazník disociace v dětství. *Česká a slovenská psychiatrie*, s. 236 [online].

⁶⁴ Tamtéž, s. 237.

lidskou zkušenost jedince. Její zálužnost spočívá v tom, že některé její příznaky mohou propuknout až po delším čase po prožití krizi.⁶⁵

Ačkoliv jsou klinické příznaky posttraumatické stresové poruchy u dětí obdobné jako u dospělých, jsou modifikovány věkem dítěte. Typickými znaky jsou: znovuprožívání traumatu ve vtíravých myšlenkách, vzpomínkách či ve snech, očividná snaha dítěte vyhnout se všemu, co původní traumatickou událost připomíná; pocity ustrnutí, poruchy spánku s děsivými sny, zvýšená dráždivost, obtíže v koncentraci pozornosti a nadměrná úleková reaktivita.⁶⁶

2.2.3 Vztah mezi domácím násilím a syndromem CAN

Je nepopíratelné, že existuje vztah mezi týráním dětí a domácím násilím. Klinickými zkušenostmi a výzkumy bylo prokázáno, že dítě se přímo emočně účastní konfliktního vztahu svých rodičů. Během jejich hádek zažívá intenzivní pocity strachu o své bezpečí, případně o bezpečí svých sourozenců, instinktivně se identifikuje s rodičem, který je mu citově bližší, může pociťovat stálou úzkost, může cítit i přímou odpovědnost za to, co se mezi jeho rodiči odehrává, a dokonce může cítit i vinu za to, že není samo schopno násilí zastavit nebo proto, že k původci násilí stále cítí náklonnost. Emoční dopady domácího násilí mohou provázet dítě i v dospělosti.⁶⁷

Dle americké studie z roku 2003 je zřejmé, že 50 % z mužů útočících na své ženy, také útočí na své děti, přičemž 90 % z nich vnímá, že jejich matka je osobou ohroženou domácím násilím/osobou se zkušeností domácího násilí. Tuzemská statistika neziskové organizace Rosa, která se zaměřuje na pomoc ženským osobám ohroženým domácím násilím a jejich dětem v oblasti prevence násilí, z roku 2009 tvrdí, že 96 % dětí bylo svědky psychické nebo fyzické formy domácího násilí vůči svým matkám, přičemž z nich 15,4 % bylo i osobou ohroženou syndromem CAN.⁶⁸ Statistika Rosy z roku 2006 upozorňuje na hrubé psychické týráné 38,7 % dětí původci domácího násilí, které se projevuje jejich omezováním, ponižováním, zesměšňováním, vyhrožováním, šikanováním nebo vulgárními nadávkami vůči nim, jejich přehnanou kontrolou, zákazem kamarádských kontaktů či jim je odpírán spánek nebo jídlo.⁶⁹

⁶⁵ Srov. Čírtková, L. *Forenzní psychologie*, s. 114 – 115.

⁶⁶ Srov. KOCOURKOVÁ, H. a J. KOUTEK. Posttraumatická stresová porucha u dětí a dospívajících, s. 129 [online].

⁶⁷ Srov. MELICHAROVÁ, D. Dítě jako svědek a oběť domácího násilí, 63 [online].

⁶⁸ Srov. *Sociologická sonda klientek o.s. ROSA a jejich dětí za rok 2009*, s. 5 [online].

⁶⁹ Srov. *Sociologická sonda klientek o.s. ROSA a jejich dětí za rok 2006*, s. 16. [online].

2.3 Rodina s domácím násilím

2.3.1 Rodinné fungování

Zdravé rodinné fungování stojí na soudržnosti, adaptabilitě a komunikaci. Je výrazem schopnosti rodiny zvládat náročné, stresové životní situace a přizpůsobovat se změnám. Funkční rodina není charakterizována absencí problémů, ale účinnými způsoby jejich zvládnutí.⁷⁰

2.3.1.1 Koncept rodinné resilience

S funkčností rodiny a jejím zdravým fungováním souvisí koncept resilience rodiny, zjednodušeně řečeno její odolnosti.⁷¹ Koncept rodinné resilience zahrnuje odolnost rodiny i její potenciál pro obnovu, růst a změnu. Je to dynamická síla, která udržuje rodinné fungování při působení stresu, obnovuje je po něm a posouvá je na harmoničtější, adekvátnější úroveň. Resilientní rodina dokáže udržet v rovnováze rizikové a protektivní faktory působící na rodinu.⁷²

Rodinná resilience je procesem chránícím rodinné fungování, napomáhajícím udržet celistvost rodiny ve stresových a krizových momentech, obnovujícím rodinnou harmonii a umožňujícím nastolení nových vzorců fungování rodiny. Mezi resilientní faktory rodiny můžeme zařadit sociální podpůrnou síť, ekonomickou stabilitu, společně sdílenou duchovní orientaci, soudržnost, otevřenou komunikaci a rodinné tradice.⁷³

Rizikové faktory zahrnují všechny požadavky a nároky aktuálně působící na rodinné fungování, přičemž jejich závažnost je podmíněna jak subjektivně vnímanou mírou faktoru, kterou mu rodina přisuzuje, tak i aktuální hladinou zranitelnosti rodiny.⁷⁴

Mezi rizikové faktory patří i alkoholismus v rodině, který činí ze členů rodiny sdílejících svůj život s osobou závislou na alkoholu tzv. spoluzávislé. Pro dospělou osobu je tato role extrémně zatěžující, odejít od partnera se závislostí na alkoholu bývá pro něj enormně obtížné, ale za setrvávání v této životní situaci je, na rozdíl od dítěte, odpovědný. Pro dítě je role spoluzávislé osoby prakticky nezvladatelná. Žije v prostředí, ve kterém se náhodně a nepochopitelně střídají láska a utrpení, neexistuje bezpečí a jistota, je přítomna opuštěnost, realita je zastírána lží a z jeho sourozenců se stávají nezřídka jeho náhradní rodiče.⁷⁵

Pro dospělé děti rodičů závislých na alkoholu bývá typické, že si nebyvají jisti tím, které chování je považováno za normální, mívají obtíže při dokončování úkolů, dávají přednost lži i v situacích, ve kterých by mohly říci pravdu; vůči sobě samým bývají nelítostní, berou sami sebe

⁷⁰ Srov. SOBOTKOVÁ, I. Rodinné fungování a rodinná resilience: Výzkumy pro praxi. In FRIEDLOVÁ, M.; LEČBYCH, M. (eds.) *Symposium rodinné resilience: Sborník příspěvků z konference* [online], s. 38.

⁷¹ Tamtéž, s. 37 – 38.

⁷² Tamtéž, s. 42.

⁷³ Srov. SOBOTKOVÁ, I. Rodina jako místo bezpečí i násilí. In: ŠEVČÍK, D.; ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*, s. 15 – 16.

⁷⁴ Srov. SOBOTKOVÁ, I. Rodinná resilience: Klíč k lepšímu fungování rodin [online].

⁷⁵ Srov. ZIKMUND, M. Dospělé děti alkoholiků aneb když závislost rodiče vám (z)ničí život [online].

i život příliš vážně, mívají problémy s navazováním důvěrnějších vztahů, mívají silnější potřebu kontroly nad věcmi, které ovlivňují jejich život; potřebují pochvalu a ujištění od svého okolí, mívají pocit jinakosti způsobený prožitými zkušenostmi, jsou buď mimořádně odpovědné, nebo mimořádně neodpovědné a bývají extrémně loajální a impulzivní.⁷⁶

2.3.1.2 Rodinná vulnerabilita

Vulnerabilita (zranitelnost) rodiny je výrazem slabé organizační struktury rodiny, narušených vztahů v ní či případně současného působení většího množství stresových faktorů na rodinu. Taková rodina přestává být místem bezpečí pro její jednotlivé členy a generuje násilí, kterým je postupně zasažen celý rodinný systém. Může se kombinovat i zvýšená vulnerabilita rodiny s transgeneračním přenosem násilí.⁷⁷

2.3.1.3 Osoba ohrožená domácím násilím z pohledu viktimologie

Problematika pachatele byla až do druhé poloviny dvacátého století stěžejním tématem pro debaty o kriminalitě a její kontrole. Situace se změnila přibližně od sedmdesátých let téhož století, a jednou z příčin byl i rostoucí zájem o, do té doby tabuizované jevy, jako např. domácí násilí.⁷⁸

Od třicátých let téhož století se rozvíjí vědní obor viktimologie, která se zabývá obětí trestného činu a její rolí v genezi trestného činu. Hledá faktory psychické a sociální povahy, které mohou zapříčinit to, aby se někdo stal obětí trestného činu, což v případě domácího násilí vůči dětem představuje trestný čin týrání svěřené osoby⁷⁹. Od svého vzniku se v ní rozvíjejí dva proudy, jeden zastávající stanovisko, že předmětem viktimologie je pouze samotná osoba ohrožená domácím násilím, a druhý, který tvrdí, že jejím předmětem mají být i blízké osoby, které jsou zainteresované jak na osudu pachatele, tak i oběti. V případě dětí jako osob ohrožených domácím násilím/osob se zkušeností domácího násilí, to znamená, že mohou být považovány za přímé oběti psychické formy domácího násilí i v případě, že jsou svědky domácího násilí směřovaného proti jiné osobě.⁸⁰

V případech domácího násilí neexistuje žádná jeho bezesporná oběť. Za rizikový faktor viktimogenního potenciálu, tj. disponovaností člověka stát se obětí trestného činu, bývá považována zkušenost dítěte s domácím násilím v nukleární rodině, ať už v roli jeho oběti, tak i jejího svědka.⁸¹

⁷⁶ Srov. WOITITZ, J.G. *Dospělé děti alkoholiků* s. 21.

⁷⁷ Tamtéž, s. 16 – 17.

⁷⁸ Srov. TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie*, s. 148.

⁷⁹ Jde o § 198 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění platném od 1. 6. 2020.

⁸⁰ Srov. VOŇKOVÁ J.; SPOUSTOVÁ, I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*, s. 69.

⁸¹ Tamtéž, s. 71.

2.3.1.3.1 Primární viktimizace

Primární viktimizace je přímá újma způsobená pachatelem oběti. V případě domácího násilí nejsou oběť a pachatel neznámými lidmi, v oběti tedy nezůstává představa světa jako nepředvídatelného místa, v němž se může kdykoliv a kdekoliv stát cokoli, ale násilí ze strany citově blízkého člověka vyvolává u oběti nízké sebevědomí a pocit vlastní viny.⁸²

Rány, které se u oběti psychické formy domácího násilí objevují v rámci primární viktimizace, nejsou spojené s narušením tělesné integrity, ani s poškozením či ztrátou majetku. Jde o narušení osobní autonomie projevující se pocitem, že o sobě nemůže rozhodovat, že nemůže vlastní aktivitou řídit svůj život, že je bezmocná. Je to bolestný pocit ztráty bezpečí v důvěrně známém prostředí a v přítomnosti důvěrně blízkého člověka.⁸³

2.3.1.3.2 Sekundární viktimizace

Sekundární viktimizace je újma oběti vzniklá důsledkem negativních reakcí, zejména formálních institucí. Rány jí způsobené jsou rozhodující pro integritu osobnosti a její psychickou pohodu. Jedná se zejména o pocit nespravedlnosti spojený s oznámením a dáním souhlasu se zahájením trestního stíhání osoby blízké a o nerespektování lidské důstojnosti oběti vystupující v roli poškozené strany. Prochází-li touto situací žena s dětmi, může jít i o určitý pocit provizoria poté, co musely opustit svůj domov a uchýlit se do azylového domu.⁸⁴

2.3.1.3.3 Terciální viktimizace

Nemůže-li se oběť činu vyrovnat s traumatickým zážitkem, hovoříme o terciální viktimizaci. V případě psychické formy domácího násilí je její prožívání ztíženo tím, že není náhodnou obětí ubližování cizím člověkem, ale že útoky byly vedeny jí citově blízkou osobou. To může negativně ovlivňovat její sebevědomí a vyvolávat v ní pocity viny.⁸⁵

Osoby ohrožené dlouhodobým domácím násilím / vnímají obvykle realitu pokřiveně. Obviňují samy sebe z vyvolání násilných ataků a snaží se jim předcházet svým neadekvátně vstřícným chováním vůči původci násilí, postupně ztrácí realistický pohled na to, co je v partnerském vztahu považováno za normální chování a jednání, popírají závažnost agresivního jednání ze strany partnera, čímž se snaží redukovat svůj strach z něho.⁸⁶

⁸² Srov. VOŇKOVÁ, J.; MACHÁČKOVÁ, R.; tým právníček AdvoCats for Women. *Domácí násilí: právní minimum pro lékaře*, s. 21, [online].

⁸³ Tamtéž, s. 21.

⁸⁴ Tamtéž, s. 21 – 22.

⁸⁵ Srov. VOŇKOVÁ J.; SPOUSTOVÁ, I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*, s. 50.

⁸⁶ Tamtéž, s. 51.

2.4 Dítě a domácí násilí

2.4.1 Dítě jako nepřímá osoba ohrožená domácím násilím

Domácím násilím je dítě v rodině zasaženo vždy. Domácímu násilí může být dítě vystaveno už v prenatální fázi vývoje ve formě násilných aktů původce násilí vůči těhotné matce⁸⁷.

Jednou ze základních rolí, ve které se dítě při násilných aktech může nacházet, je role svědka útoků mezi rodiči, případně mezi rodičem a jinou blízkou osobou. Dítě jako svědek domácího násilí je násilným aktům fyzicky přítomno, ale není přímo jeho terčem; může být jeho pouhým pasivním pozorovatelem, který vidí a slyší, co se doma děje, a vnímá důsledky proběhlých násilných aktů; může ale i předstírat, že o domácím násilí nic neví, např. že v jeho době jeho konání spalo; může být i do incidentů mezi rodiči jedním z nich zataženo, např. do pokusu o odchod z domácnosti anebo jeho prosbou o ochranu jako ochránce napadeného rodiče; může být současně i viktimizováno, např. během násilného incidentu mezi rodiči jedním z nich zraněno.⁸⁸

Dítě může být traumatizováno tím, že osobou ohroženou domácím násilím je někdo, koho má rádo a kdo se o ně stará; může mít tendenci přebírat odpovědnost za probíhající násilí; může pociťovat vinu za to, že mu nemůže zabránit nebo se může vinit za to, že má rádo původce násilí. Dítě může žít v nepřetržité úzkosti a stresu z nepředvídatelnosti a nevypočitatelnosti násilí; může mít strach z toho, že bude dospělou pečující osobou opuštěno; může se cítit sociálně izolováno, může trpět nízkou sebeúctou, může se naučit řešit své problémy agresivními způsoby nebo se může naučit nepřebírat odpovědnost za své chování a jednání na úkor svalování viny na ostatní. Děti, které jsou svědky domácího násilí, jsou rizikovou skupinou ve vztahu k budoucí roli původce násilí či osoby ohrožené domácím násilím/osoby se zkušeností domácího násilí.⁸⁹

2.4.2 Dítě jako přímá osoba ohrožená domácím násilím

Druhou základní rolí dítěte při násilných aktech v rodině, je role osoby ohrožené násilným chováním a jednáním ze strany jednoho rodiče, případně obou rodičů označované jako syndrom CAN (viz. 2.2.2). Dítě v té roli se může snažit aktivně verbálně nebo fyzicky násilí na něm zabránit, může se snažit o domácí násilí komunikovat, ať už se sourozencem, se kterým může vytvářet protirodičovskou koalici, nebo s někým z příbuzných, komu důvěřuje anebo i s osobou stojící mimo rodinu, např. s některým ze spolužáků nebo se svým pedagogem; může být i původcem násilím přinuceno zapojit se do určité formy násilí vůči druhému rodiči, např. jeho špehování, donášením na něj nebo jeho znevažováním.⁹⁰

⁸⁷ Srov. SOBOTKOVÁ, I. Domácí násilí z pohledu a ochrany dětí, s. 5 [online].

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Srov. *Vliv domácího násilí na zdraví žen - obětí násilí a jejich dětí, které jsou svědky násilí v rodině: Sociologická sonda klientek o.s. ROSA a jejich dětí za rok 2010*, s. 24 - 25 [online].

⁹⁰ Srov. SOBOTKOVÁ, I. Domácí násilí z pohledu a ochrany dětí, s. 5 [online].

Syndrom CAN zastřešující různorodé jevy je výrazem zvláštní interakce všech zúčastněných osob, složek a podmínek, za nichž probíhá. Je podmíněn společensko – kulturním vzorcem vztahů mezi rodiči a dětmi, společenským významem rodičovství, legislativou určující hodnotu dítěte, osobností rodičů a mírou protektivních a rizikových faktorů na straně dítěte.⁹¹

Čelí-li dítě násilí ze strany rodiče či jiné dospělé pečující osoby, ocitá se ve velmi složité situaci, protože je většinou na blízkých dospělých ekonomicky, sociálně a citově závislé, a proto je pro něj velmi obtížné se jim vzepřít. Doporučuje se, aby se svěřilo dospělé osobě mimo okruh své rodiny nebo svému kamarádovi, protože nechat si ubližovat je vždy tou horší možností.⁹²

2.5 Pojem ohrožené dítě

Současná formulace ochrany nezletilého dítěte je v českém zákonodárství ovlivněna řadou mezinárodních dokumentů, z nichž většina byla českým státem ratifikována, např. Všeobecnou deklarací lidských práv, Deklarací práv dítěte s poprvé zakotvenou skutečností týkající se potřeby zvláštní záruky, péče a ochrany před narozením i po něm pro dítě z důvodu tělesné a duševní nezralosti⁹³ či Úmluvou o právech dítěte a některými dokumenty, jejichž základním principem je prosazování nejlepšího zájmu dítěte v jeho nepříznivé situaci chápaného jako *conditio sine qua non* (nutná podmínka), např. Deklarací stockholmského kongresu (1996) zavazující státy k ochraně dětí před sexuálními vykořisťováními a zneužíváním ve všech jeho formách⁹⁴ a zapracováním pojmu domácí násilí do našeho právního řádu s kodifikovanými postupy ochrany jeho obětí.⁹⁵

K domácímu násilí dochází paradoxně v prostoru, v němž jsou realizovány nejzákladnější lidské fyzické a psychické potřeby. V tom je skryta jeho zákeřnost pro často nejbezbrannější bytost v rodině, tj. pro nezletilé dítě, které může být jeho objektem jak ze strany dospělých pečujících osob, tak ze strany nedospělých členů rodiny.

Právní definice ohroženého dítěte⁹⁶ taxativně vyjmenovává skupiny dětí, na něž cílí sociálně právní ochrana, a jednou z nich jsou děti ohrožené v důsledku násilí mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za jejich výchovu, případně násilí mezi dalšími fyzickými osobami.⁹⁷

V situaci ohrožení dítěte mu musí být bezpodmínečně věnována pozornost ze strany státních orgánů sociálně právní ochrany dětí, a to především v oblasti prevence s cílem zabránit jeho

⁹¹ Srov. DUNOVSKÝ, J.; DYTRYCH, Z.; MATĚJČEK, Z. a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*, s. 7.

⁹² Srov. PETROVIČOVÁ, M. *Dítě jako oběť trestného činu* [online].

⁹³ Srov. VANÍČKOVÁ, E. *Deklarace práv dítěte* [online].

⁹⁴ Srov. DUNOVSKÝ, J. a kol. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*, s. 103.

⁹⁵ Srov. RADVANOVÁ, S. *Dítě ohrožené a ublížené*. In: (ed.): DÁVID, R.; SEHNÁLEK, D.; Valdians, J. *Dny práva – 2010 – Days of Law: 4. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity: Sborník příspěvků*, s. 1357 – 1361 [online].

⁹⁶ Jde o zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, § 6, ve znění platném k 1. 1. 2018.

⁹⁷ Tamtéž, § 6. písm. g).

dalšímu výchovnému či jinému ohrožení v jeho konkrétní situaci. Pod pojmem ubližování dítěti se rozumí nejrůznější formy jednání či jeho opomenutí, které negativně postihují fyzickou nebo psychickou stránku dítěte. Bezsporu k jeho nejhorším formám dochází v prostoru, který by měl dítěti poskytovat bezpečí, tj. v jeho domově za zavřenými dveřmi.⁹⁸

V návaznosti na ochranu dítěte ohroženého domácím násilím je záslužný institut vykázání ze společného obydlí jako preventivní opatření proti eskalaci domácího násilí. V případě vykázání původce násilí dochází ale pouze k jeho dočasnému vyloučení z realizace rodičovské odpovědnosti při zachování práva rozhodovat o podstatných věcech týkajících se dítěte, včetně správy jeho jmění.⁹⁹

Orgány sociálně právní ochrany dětí kromě preventivní činnosti vyvíjejí i poradenskou činnost, a v případě potřeby, i v mezích zákonem jim stanovených konají, přičemž podnět může vznést i samo dítě ohrožené domácím násilím/se zkušeností domácího násilí. K řešení situace může být orgány sociálně právní ochrany dětí využita škála zákonných prostředků, od nejmírnějších až po nejradikálnější, tj. od uložení povinnosti odborného poradenství, výchovných opatření, neodkladné péče až po návrhy soudu na zásahy do rodičovské zodpovědnosti či přímo odebrání dítěte z rodiny. V rámci ochrany dítěte před domácím násilím jsou, kromě rychlé pomoci v rámci vlastních kompetencí, oprávněny i k podávání návrhů soudu.¹⁰⁰

Orgány sociálně právní ochrany spolupracují, v rámci sdělování informací, s orgány činnými v trestním řízení i s intervenčními centry.¹⁰¹

Za ohrožené dítě je považováno i nezletilé dítě¹⁰², které v domácnosti vystupuje jako původce násilí a ohrožující osoba. V těch případech mohou být použity, ve snaze ochránit dítě samé i jeho rodinu, instituty jako ústavní výchova nebo ochranná opatření a výchovná opatření.¹⁰³

2.5.1 Životní situace ohroženého dítěte

Dobré posouzení životní situace dítěte ohroženého domácím násilím vede k efektivní intervenci sociální práce a snižuje rizika ohrožení dítěte. Sociální pracovník se při něm opírá o informace jiných odborníků spjatých s konkrétním případem. Naopak nedostatečné, neúplné nebo nesprávné

⁹⁸ Srov. RADVANOVÁ, S. Dítě ohrožené a ubližované. In: (ed.): DÁVID, R; SEHNÁLEK, D.; Valdhans, J. *Dny práva – 2010 – Days of Law: 4. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity: Sborník příspěvků* s. 1357 – 1361 [online].

⁹⁹ Srov. KRÁLÍČKOVÁ, Z. Právo proti domácímu násilí na prahu 21. století. In: (ed.): DÁVID, R; SEHNÁLEK, D.; Valdhans, J. *Dny práva – 2010 – Days of Law: 4. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity: Sborník příspěvků* s. 1318 – 1326 [online].

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² Definice nezletilého dítěte je obsažena v § 30 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění platném k 1. 7. 2020.

¹⁰³ Tamtéž.

posouzení jeho životní situace může mít potencionálně dlouhodobé následky pro všechny osoby v ní zúčastněné.¹⁰⁴

Posouzení životní situace ohroženého dítěte v rodině s domácím násilím zahrnuje naplňování jeho vývojových potřeb, posouzení rodičovských kompetencí a rodinných a environmentálních faktorů. Sociální pracovníci by je měli být schopni analyzovat, a to se zřetelem na její rizikové a protektivní faktory na straně dítěte, aby mohla být zvolena přiměřená intervence. Je i důležité, jak se postaví sociální pracovník k dilematickým situacím, které tato životní situace generuje.¹⁰⁵

Rodinná situace spojená s domácím násilím bývá multiproblémová, což od sociálního pracovníka vyžaduje komplexní znalosti ústící při jejím řešení ve spolupráci řady organizací a specifických pracovišť ze státní i nestátní sféry. Na komplexnosti a kvalitě spolupráce orgánů sociálně právní ochrany dětí s nimi závisí jak efektivnost a účinnost postupu, tak včasná identifikace ohrožení dítěte a zahájení práce s rodinou.¹⁰⁶

2.5.1.1 Psychické vývojové potřeby dítěte

Kromě potřeb biologických, jejichž naplňování je podmínkou fyzické existence dítěte, tu jsou i životně důležité potřeby psychické, které by měly být patřičně ve správném čase naplňovány, aby se dítě mohlo vyvinout v psychicky zdatnou osobnost.¹⁰⁷

Jedná se o potřebu určitého množství, kvality a proměnlivosti vnějších podnětů k nastolení žádoucí úrovně organismu dítěte; potřebu určité stálosti, řádu a smyslu v nich umožňující přetvořit dítěti vnější pobídky ve zkušenosti, poznatky a pracovní strategie; potřebu citových a sociálních vztahů dítěte ke svým prvotním blízkým osobám přinášející mu životní jistotu, potřebu identity, z níž vyrůstá vědomí vlastního já nezbytné pro zhostění se společenských rolí a stanovení životních cílů, a potřebu životní perspektivy.¹⁰⁸

2.6 Vnější prostředí rodiny

2.6.1 Sociálně právní ochrana dětí

První a zásadní etapou v případě dítěte ohroženého domácím násilím je jeho detekce, která bývá výsledkem práce interdisciplinárního týmu zkoumající okolnosti ohlášeného nebo jinak odhaleného násilí na dítěti.¹⁰⁹

¹⁰⁴ Srov. NAVRÁTILOVÁ, J. *Proces posouzení životní situace jako zdroj ohrožení dítěte (faktory ovlivňující posouzení ohrožených dětí)*, s. 45.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 45.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 50 - 51

¹⁰⁷ Srov. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*, s. 37.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 37 – 38.

¹⁰⁹ Srov. MARKOVÁ, D.; HABUJÁROVÁ-ILAVSKÁ, L.; JUHÁSOVÁ, D. *Metódy sociálnej práce s deťmi zažívajúcimi domáce násilie*, s. 70.

Dítě ohrožené domácím násilím může být identifikováno ve školském či zdravotnickém zařízení, v rámci registrovaných sociálních služeb nebo v komunitě, ve které žije.¹¹⁰ Jeho včasné odhalení je zásadním faktorem pro intervenci oddělení sociálně právní ochrany dětí, které provede vstupní hodnocení k určení závažnosti ohrožení dítěte podmiňující rychlost a intenzitu následného postupu.¹¹¹

Detekce dítěte ohroženého domácím násilím může proběhnout v podstatě dvěma způsoby. Jednak formou upozornění na děti ohrožené násilím mezi rodiči či jinými osobami odpovědnými za jejich výchovu, které může uskutečnit kdokoli¹¹², a jednak na základě zákonného splnění oznamovací povinnosti v rámci sociálně-právní ochrany dětí od osoby, která ho má v pracovní náplni^{113, 114}.

Přes existenci legislativního ukotvení vyhodnocování potřeb dítěte¹¹⁵, je v praxi ne vždy snadné odhalit, kterým dětem by měla být poskytnuta odborná péče. A přitom nezáleží jen na erudici sociálního pracovníka. Do hry vstupují kontextové okolnosti, např. veřejný zájem související s politickými tlaky, které ovlivňují definování sociálních problémů vyžadujících potřebu intervence.¹¹⁶

Nezřídka na jeho počátku stojí lékař primární péče, který by si měl být vědom důležitosti prvokontaktu s dítětem zažívajícím domácí násilí, měl by být proškolený v identifikaci jednotlivých znaků domácího násilí a měl by umět správně na jeho situaci v jeho prospěch zareagovat.¹¹⁷ Pokud lékař primární péče vysloví podezření na syndrom CAN z kombinace informací o sociálním prostředí dítěte a z jeho aktuálního zdravotního a psychického stavu, měl by si být vědom své ohlašovací povinnosti a toho, že je součástí multidisciplinárního a mezirezortního přístupu k pomoci tomuto dítěti.¹¹⁸

Školské zařízení nemůže zasahovat primárně do řešení situace domácího násilí, může ale přispět k včasné identifikaci problémové situace žáka, která je s domácím násilím spojená. Pedagog přitom není oprávněn vycházet pouze ze svých pocitů či z pozorování chování dítěte. Je povinen

¹¹⁰ Srov. PEMOVÁ, T.; PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*, s. 51.

¹¹¹ Srov. RACEK, J.; SOLAŘOVÁ, H.; SVOBODOVÁ, H. *Vyhodnocování potřeb dětí: Praktický průvodce: Metodika vyhodnocování*, s. 6 [online].

¹¹² Na základě § 7 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí, ve znění platném k 1. 1. 2018.

¹¹³ Na základě § 10 odst. 4 téhož zákona.

¹¹⁴ Srov. RACEK, J.; SOLAŘOVÁ, H.; SVOBODOVÁ, H. *Vyhodnocování potřeb dětí: Praktický průvodce: Metodika vyhodnocování*, s. 7 [online].

¹¹⁵ Tamtéž, s. 7.

¹¹⁶ Srov. NAVRÁTILOVÁ, J. *Proces posouzení životní situace jako zdroj ohrožení dítěte (faktory ovlivňující posouzení ohrožených dětí)*, s. 46.

¹¹⁷ Srov. MARKOVÁ, D.; HABUJÁROVÁ-ILAVSKÁ, L.; JUHÁSOVÁ, D. *Metody sociální práce s dětmi zažívajícími domácí násilí*, s. 70.

¹¹⁸ Srov. BISKUP, P. *Diagnostika syndromu týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte: Doporučený postup určený lékařům primární péče*, s. 164 - 168 [online].

zasáhnout tehdy, když na dítěti zaznamená dlouhodobé a nezpochybnitelné známky násilí nebo když se mu dítě svěří.¹¹⁹ Tehdy by mu měl projevit důvěru a podpořit ho, měl by se vyvarovat bagatelizace jeho sdělení nebo dokonce jeho obvinění ze lži. Současně by měl dítě informovat o tom, že v případě, naplní-li domácí násilí skutkovou podstatu trestného činu, má oznamovací povinnost.¹²⁰

Pedagog nemůže poskytovat dítěti terapeutické služby, nutit ho k osobní zpovědi či přímo intervenovat v jeho rodině. Situaci dítěte by neměl ani řešit sám, měl by se spojit s dalšími odborníky, kteří se problematice domácího násilí profesionálně věnují.¹²¹

Na rozdíl od lékařů primární péče je výhodou pedagogů to, že jsou s dětmi v užším, průběžném kontaktu. Proto by mu neměla uniknout změna v chování dítěte, podstatné zhoršení jeho prospěchu, problémy v interakcích se spolužáky, případně fyzické známky násilného zacházení s ním. Po rodičích či primárních pečovateli je pedagog z dospělých osob dítěti nejbližší, zvláště u třídního učitele se předpokládá, že by měl být schopen s dítětem navázat bližší osobní kontakt, který umožňuje ze strany dítěte i důvěrnější sdělení.¹²²

2.7 Sociální práce s rodinou zasaženou domácím násilím

2.7.1 Sociální práce s dospělou osobou ohroženou domácím násilím/se zkušeností s domácím násilím

Podstatou přístupu k řešení domácího násilí je institut vykázaní umožňující policii vykázat původce násilí nejméně na deset dnů ze společného obydlí. Osobě ohrožené domácím násilím je tím poskytnuta okamžitá pomoc a získá čas k ujasnění si své situace, bez nátlaku ze strany původce násilí. Okamžitá policejní intervence by měla být doplněna i následnou pomocí sociální, a případně právní.¹²³

Osoba ohrožená domácím násilím může buď na základě rozhodnutí o vykázaní, nebo i bez něj, požádat o pomoc sociální službu intervenční centrum, aby jí mohlo být poskytnuto odborné sociální poradenství, aby se tudíž s pomocí jeho pracovníků mohla zorientovat ve své situaci a získat informace o možnostech jejího řešení. Mohou jí být zprostředkovány i návazné odborné služby i ubytování v azylovém domě.¹²⁴

Osoby ohrožené domácím násilím, které se ocitnou v akutní krizové situaci, mohou využít sociální službu krizová pomoc, která jim může, kromě bezpečného prostoru a prostoru pro

¹¹⁹ Srov. Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování: Rizikové chování ve školním prostředí: Rámcový koncept: Příloha č. 20: Domácí násilí [online].

¹²⁰ Tamtéž, s. 9.

¹²¹ Tamtéž, s. 3.

¹²² Srov. Co dělat, když- intervence pedagoga: Rizikové chování ve školním prostředí: Rámcový koncept: Příloha č. 5: Syndrom týraného dítěte – CAN, s. 3 – 4.

¹²³ Srov. HOLÁ, I. a kol. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*, s. 7 – 8.

¹²⁴ Tamtéž.

psychickou stabilizaci a získání potřebných informací pro řešení své situace, zabezpečit na určitý počet dnů i bezplatné ubytování.¹²⁵

2.7.2 Sociální práce s původcem domácího násilí

Cílem terapeutické intervence zaměřené na původce domácího násilí je zastavení násilí zahrnující zajištění bezpečí ohrožených osob. Intervence s původcem domácího násilí je založena na zavržení násilného chování, za které nese původce násilí plnou odpovědnost, není zavrhován původce násilí jako lidská bytost. Původce násilí si musí být vědom toho, že změna v jeho chování může nastat pouze tehdy, když bude své chování intenzivně zvažovat. Práce s původcem domácího násilí by měla být založena na multidisciplinární bázi složek policejních, zdravotnických a sociálních.¹²⁶

2.7.3 Sociální práce s dětmi ohroženými domácím násilím

Po detekci dítěte ohroženého domácím násilím následuje sociální diagnostika, do které se zapojují jednotliví členové interdisciplinárního týmu, a která vychází ze sociální anamnézy. Úloha sociálního pracovníka tu je nezastupitelná jak v roli toho, kdo vede diagnostický rozhovor, provádí diagnostické pozorování a uskuteční návštěvu v domácím prostředí dítěte, aby prozkoumal naplňování biologických, psychických a sociálních potřeb dítěte, tak i v roli koordinátora týmové spolupráce.¹²⁷

Poslední etapou je řešení případu ohroženého dítěte syndromem CAN, tj. etapa sociální intervence, a případně terapie. Sociální intervence může proběhnout jednorázově, v rámci konzultace mohou být poskytnuty relevantní informace, zodpovězeny nastolené otázky, případně může být doporučena návštěva dalšího odborného pracovníka. Může být zvolena dlouhodobá sociální intervence s využitím metody případové práce s cílem určení diagnózy a z ní vycházejících nápravných opatření a způsobu terapie vedoucích k zbavení se strachu a osvojení nové role dítěte, které má právo nebýt obětí syndromu CAN, potažmo násilí.¹²⁸

V průběhu terapie může vyvstat otázka, je-li pro dítě ohrožené domácím násilím vhodnější opuštění rodiny a přechod do institucionální péče či náhradní rodiny, nebo její sanace jako výchovné působení na jednotlivé členy rodiny s cílem rodinu zachovat anebo obnovit.¹²⁹

2.7.4 Sanace rodiny

Podstatou sanace rodiny je podpora jejího fungování ze strany vnějších pomáhajících subjektů, aniž by byl z ní vyčleněn ten z jejích členů, který je pro ostatní příčinou ohrožení nebo je ze strany

¹²⁵ BARVÍNKOVÁ, J. a J. PALONCYOVÁ. *Děti, rodiče a domácí násilí: výzkum klientely Acorusu, z.ú.* [online], s. 7.

¹²⁶ Srov. TRÁVNÍČEK, Z.; ŘEZNIČEK, J. Práce s násilnou osobou: program pro osoby nezvládající agresi ve vztazích, s. 92 – 93. In KOTKOVÁ, M.et. kol. *Domácí násilí v kontextu rodiny a práce.*

¹²⁷ Srov. MARKOVÁ, D.; HABUJÁROVÁ-ILAVSKÁ, L.; JUHÁSOVÁ, D. *Metódy sociálnej práce s deťmi zažívajúcimi domáce násilie*, s. 71.

¹²⁸ Tamtéž, s. 72.

¹²⁹ Tamtéž, s. 72.

ostatním členů či člena rodiny ohrožován. Sanace rodiny představuje soubor aktivizačních služeb a programů, kterými je, v souladu se zákony o sociálních službách a sociálně právní ochraně dětí, podporována především nukleární rodina dítěte ohroženého ve svém vývoji, biologickém, psychickém či sociálním. Sanace rodiny je zacílena na ohrožené dítě, tj. na předcházení, eliminaci nebo zmírnění jeho ohrožení v rodině, a na zachování celistvosti rodiny, tj. na odvrácení možnosti odebrat ohrožené dítě z rodiny a jeho umístění do péče jiné fyzické osoby nebo do ústavní výchovy či na umožnění jeho návratu do rodiny.¹³⁰

Sanace rodiny je postavena na multidisciplinární spolupráci odborníků pracujících s rodinou v širokém smyslu slova, přičemž klíčové je jejich propojení, koordinace a týmová spolupráce k vytvoření podpůrné sítě rodiny. Nezastupitelné místo v ní má poskytovatel aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi, kterým bývá obvykle nestátní nezisková organizace. Jediným kritériem pro posuzování kvality prováděné sanace rodiny je změna situace v rodině, které je dána možnost začít svoji životní situaci řešit.¹³¹

¹³⁰ Srov. BECHYŇOVÁ, V.; KONVIČKOVÁ, M. Sanace rodiny, s. 168 – 169. In kolektiv autorů *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*.

¹³¹ Tamtéž, s. 171 – 173.

3 Sociální kontext domácího násilí v českém prostředí

3.1 Geneze vzniku systémové pomoci osobám ohroženým domácím násilím/se zkušeností domácího násilí v České republice

Na počátku institucionální a systémové pomoci osobám ohroženým domácím násilím stály v polovině devadesátých let grass rootové aktivity neziskového sektoru ve větších městech, tj. aktivity na nejnižší úrovni, bez opory či podpory státních iniciativ nebo zákonné úpravy, k nimž patřily mj. iniciativy proFemu, Bílého kruhu bezpečí, Rosy, Acorusu apod.¹³²

Dalším krokem kupředu v nevládní sféře byl rok 2000, ve kterém oslovil soukromý komerční subjekt Philip Morris ČR a.s. nevládní organizaci Bílý kruh bezpečí s nabídkou spolupráce na projektu *Prevence domácího násilí – změna praxe a legislativy v ČR*. Spojila se iniciativa soukromé firmy, coby sociálního investora, se zkušenostmi ze zemí, ve kterých se už v problematice domácího násilí angažovala, a nevládní organizace, která se od svého vzniku v roce 1991 stavěla svými aktivitami na stranu obětí a svědků trestných činů, coby odborného garanta projektu. V průběhu následujících pěti let se staly plody spolupráce mj. vznik Aliance proti domácímu násilí (2002) sestavené ze sedmi členů řad ministrů, hejtmanů, poslanců, neziskového a podnikatelského sektoru, při níž vznikla expertní skupina složená z jedenácti členů z řad soudců, psychologů, legislativců, policistů a zástupců nestátního sektoru s konečným cílem zpracovat návrh zákona na ochranu před domácím násilím (2004).¹³³

Vládní sféra reagovala na absenci systémového přístupu k řešení otázky násilí na ženách v roce 2002 vznikem meziresortní pracovní skupiny tvořené zástupci zainteresovaných vládních resortů, tj. ministerstva práce a sociálních věcí, ministerstva spravedlnosti, ministerstva zdravotnictví, ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a ministerstva vnitra, a nevládního sektoru, která v období let 2002 – 2004 realizovala projekt *Modelový mezioborový projekt k vytvoření právního rámce a metodických postupů pro zavedení interdisciplinárních týmů spojujících zdravotní, sociální a policejní pomoc při odhalování a stíhání případů domácího násilí*^{134, 135}.

Nejprve se zaplnila mezera v možnosti trestněprávního postihu domácího násilí, a to novelou trestního zákona¹³⁶, která přinesla skutkovou podstatu trestného činu týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě¹³⁷. Aplikace skutkových podstat trestných činů trestního zákona, jako

¹³² Srov. Domácí násilí v české republice 2001 - 2006: Případová studie. In: *Domacinasili.cz* [online].

¹³³ Srov. O projektu. In: *Domacinasili.cz* [online]. [cit. 2020-09-22].

¹³⁴ Srov. Informace o plnění opatření pro zavedení interdisciplinárních týmů spojujících zdravotní, sociální a policejní pomoc při odhalování a stíhání případů domácího násilí za rok 2010. In: *Mvcr.cz* [online].

¹³⁵ Srov. VOŇKOVÁ, J.; SPOUSTOVÁ, I. *Domácí násilí z pohledu dětí a žen: Právní stav k 1. 1. 2016*, s. 96.

¹³⁶ Jde o zákon č. 91/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, zrušeno ke dni 1. 1. 2010. Nahrazeno zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, s účinností od 1. 1. 2010.

¹³⁷ Tamtéž, §251a zrušeno, nahrazeno § 199 týrání osoby žijící ve společném obydlí zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění platném od 1. 6. 2020.

např. násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci dle § 196, týrání svěřené osoby dle § 215, ublížení na zdraví dle § 221, 222, omezování osobní svobody dle § 231, vydírání dle § 235 či znásilnění dle § 241 totiž nepostihovala celou šíři problematiky domácího násilí.¹³⁸

Tuto úpravu přejal i aktuálně platný trestný zákoník¹³⁹. Tím byla normativně deklarována trestnost domácího násilí, z níž plynula i jeho nepřipustnost. Stále ještě absentovala systémová opatření spočívající v možnosti zasahování policie v domácnostech, kde docházelo k domácímu násilí, a v nabídce psychologické, sociální a právní pomoci osobám ohroženým domácím násilím/osobám se zkušeností domácího násilí.¹⁴⁰

Změnu přinesl tzv. zákon o ochraně před domácím násilím, který se skládá z novely tří zákonů, a to zákona o Policii ČR přinášející oprávnění rozhodnout o vykázaní ze společného obydlí a zákazu vstupu do něj, občanského soudního řádu s možností využití soudem stanoveného předběžného opatření k personální a teritoriální ochraně ohrožené osoby a trestního zákona se sankcí za závažné či opakované porušování ať už policejního vykázaní, tak i soudního předběžného opatření.¹⁴¹

Systémová opatření se uzavřela přijetím zákona o sociálních službách který včlenil do pomoci osobám ohroženým domácím násilím registrovanou sociální službu intervenční centra.¹⁴²

Ochrana před domácím násilím se tedy složena z policejní intervence, sociální pomoci a soudní ochrany.¹⁴³

3.2 Domácí násilí z genderové perspektivy

V sedmdesátých letech 19. století se mluví i o syndrom bitého muže (viz. 2.1), který ale zcela zapadl, protože se nedostávalo důkazů případů závažného a dlouhodobého týrání muže ze strany jeho partnerky.¹⁴⁴

V současnosti je možné mluvit o poměrně významném posunu v náhledu na domácí násilí. V zásadě se rozlišují dva hlavní vzorce domácího násilí, tj. situační (obyčejné) párové násilí, které je spojené s konfliktními situacemi a které může vyústit v domácí násilí a intimní terorismus motivovaný uplatňováním moci a kontroly, který představuje závažné chronické domácí násilí. Dnes je všeobecně přijímáno, že v případě situačního (obyčejného) párového násilí jsou obě pohlaví

¹³⁸ Srov. WINTEROVÁ, A.; DVOŘÁK, J. (editoři) *Pocta Sentē Radvanové k 80. narozeninám*, s. 576.

¹³⁹ Jde o zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník*, § 199, ve znění platném od 1. 6. 2020.

¹⁴⁰ Srov. VOŇKOVÁ, J.; SPOUSTOVÁ, I. *Domácí násilí z pohledu dětí a žen: právní stav k 1. 1. 2016*, s. 96 – 97.

¹⁴¹ Srov. Zákon na ochranu před domácím násilím. In: *Domacinasili.cz* [online]. [cit. 2020-09-22].

¹⁴² Jde o § 60 a zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění platném od 1. 7. 2019.

¹⁴³ Srov. VOŇKOVÁ, J.; SPOUSTOVÁ, I. *Domácí násilí z pohledu dětí a žen: právní stav k 1. 1. 2016*, s. 98.

¹⁴⁴ Srov. ČÍRTKOVÁ, L. Muži jako oběti domácího násilí [online].

zastoupena rovnoměrně a že v případě intimního terorismu jsou původci násilí ve 3 % ženy dlouhodobě týrající svého partnera.¹⁴⁵

Můžeme mluvit i o typicky ženské variantě partnerského násilí, které se může projevovat jako obecné domácí násilí, při němž se žena při střetu názorů a zájmů prosazuje převážně formou psychického násilí s občasným drobným fyzickým násilím, které vedou ke vztahové asymetrii, nebo jako intimní týrání, při němž osobnostně nezralá žena vyvolává domácí konflikty, a posléze svého partnera obviňuje před orgány činnými v trestním řízení a poradenskými zařízeními z domácího násilí se stylizací do role osoby ohrožené domácím násilím/osoby se zkušeností domácího násilí, anebo jako femininní domácí násilí, které nevykazuje explicitní povahu domácího násilí, je ale vztahově asymetrické díky kombinaci psychického, emocionálního, sociálního a ekonomického násilí mířeného vůči partnerovi.¹⁴⁶

3.3 Postoje české veřejnosti k domácímu a genderově podmíněnému násilí

S odvoláním na výzkum proběhlý v letech 2015 – 2016, který zjišťoval i postoje veřejnosti k domácímu násilí¹⁴⁷, je možné konstatovat, že jsou odmítnuty některá klišé a stereotypní představy typu, že domácí násilí je pouze soukromá záležitost zúčastněných osob, do které by neměla společnost zasahovat, že jde o ojedinělý jev týkající se jen sociálně slabé části populace, že neovlivňuje děti vyrůstající v něm, že za jeho vznik jsou zodpovědné ženy provokující k němu muže a že jeho oběti tvoří jednolitou skupinu.¹⁴⁸

Naproti tomu shoda veřejnosti panuje v tom, že některé ženy tíhnou k výběru agresivního partnera, byť podvědomé, a že osoba ohrožená domácím násilím se určitou měrou spolupodílí na své situaci tím, že si násilí ze strany partnera nechá líbit a že není vždy dobře rozpoznatelné, kdy se rodinná situace naplňuje charakteristiky domácího násilí. Tento postoj není veřejnosti pochopitelný, protože se domnívá, že ohrožená osoba nemusí strpět násilné jednání, že může z takového vztahu odejít a využít nabízenou pomoc.¹⁴⁹

3.4 Restorativní justice versus domácí násilí

Existují dva koncepty justice, hlavní proud tvoří klasická trestající (retributivní) justice a jejím doplňkem je restorativní justice založená na myšlence, že trestní spravedlnost neplní adekvátně funkci ochrany jednotlivce i společnosti před kriminalitou. Jejými úhlavními kameny jsou pojmání

¹⁴⁵ Srov. ČÍRTKOVÁ, L. Domácí násilí na mužích z pohledu teorie a praxe. In: Pešáková, K. (ed.) *Muži jako oběti domácího násilí: Sborník z konference konané 9. 3. 2011 na Fakultě sociálních studií v rámci projektu Muži a domácí násilí*, s. 18 - 19 [online].

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ Jde o součást projektu Asociace pracovníků intervenčních center ČR *Zlepšení praxe při prevenci, identifikaci a potírání domácího násilí prostřednictvím specializace*

¹⁴⁸ Srov. TOPINKA, D.; PROKSCHOVÁ, V. Výsledky výzkumu – názory a postoje veřejnosti vůči domácímu násilí, s. 39. In TOPINKA, D. (ed.) *Domácí násilí z perspektivy aplikovaného výzkumu: základní fakta a výsledky*.

¹⁴⁹ Tamtéž.

trestného činu především jako újmy způsobené jeho obětí ve smyslu ztráty materiální, fyzické, psychické a narušení společenského postavení, sociálních vazeb a osobního i rodinného života a hrozby pro společnost a reakce na něj jako snížení či odstranění škod. Společenská reakce na trestný čin v jejím pojetí usiluje o vytváření podmínek pro odstraňování následků trestné činnosti. K jejím nejrozšířenějším postupům patří mediace jako zprostředkování styku pachatele trestného činu s jeho obětí v bezpečném prostředí, který je vedený odborně vyškoleným mediátorem a umožňuje bezprostřední diskuzi o spáchaném trestném činu a jeho důsledcích pro oběť.¹⁵⁰

3.4.1.1 Možnosti využití mediace v případech domácího násilí

Pro posouzení vhodnosti využití mediace v případech domácího násilí je zásadní, budeme-li ji považovat za alternativu k restriktivním opatřením nebo za jejich doplnění.¹⁵¹ Mediace předpokládá rovnost mezi stranami konfliktu, protože byť i relativní nerovnost mezi nimi znevýhodňuje slabší stranu ve prospěch strany silnější. Domácí násilí produkuje extrémní nerovnováhu mezi oběma stranami, a tudíž mediace není ani vhodnou a ani žádoucí alternativou restriktivního přístupu k domácímu násilí. Nemůže totiž zaručit slabší straně, že její potřeby a zájmy budou naplněny. Následuje-li ale mediace po trestním postihu domácího násilí v oblasti poradenství a terapie jako prostředek řešení dílčích věcných konfliktů, je dosahováno pokroků.¹⁵²

Pro zvážení možnosti mediace v případech domácího násilí je potřeba vzít v úvahu tři předpoklady; míru zapojení dětí do nich, nezbytnost naplnění i jejich potřeb a zájem na propojení a integraci ochrany a podpoře dospělých a dětských osob ohrožených domácím násilím/osob se zkušeností domácího násilí.¹⁵³

Děti do konfliktů mezi rodiči mohou aktivně vstupovat, mohou bránit jeho dospělou osobu ohroženou domácím násilím nebo se stavět na stranu dospělého původce násilí, domácí násilí se jich bezprostředně dotýká, a tudíž by měly mít i možnost vstupovat i do průběhu jeho řešení. Dětské problémy v rodinách s domácím násilím nejsou běžnými dětskými problémy. Děti jsou v rodinách s domácím násilím propojeny s rodiči složitými vztahy, a pokud nejsou jejich specifické individuální potřeby identifikovány při rozhodování o rodinném uspořádání, zvyšuje se míra

¹⁵⁰ Srov. Srov. KARABEC, Z. Koncept restorativní justice, s. 8 – 10 [online]. In: KARABEC (ED.), Z. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*.

¹⁵¹ Srov. HOLÁ, L. POSSIBILITIES AND LIMITS OF MEDIATION IN CASES OF VIOLENCE BETWEEN PARENTS. In: (ed.): DÁVID, R; SEHNÁLEK, D.; Valdhans, J. *Dny práva – 2010 – Days of Law: 4. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity: Sborník příspěvků*, 1 231 - 1243 [online].

¹⁵² Srov. HOLÁ, L. *Mediace v teorii a praxi*, s. 170.

¹⁵³ Srov. Srov. HOLÁ, L. POSSIBILITIES AND LIMITS OF MEDIATION IN CASES OF VIOLENCE BETWEEN PARENTS. In: (ed.): DÁVID, R; SEHNÁLEK, D.; Valdhans, J. *Dny práva – 2010 – Days of Law: 4. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity: Sborník příspěvků*, 1 231 - 1243 [online].

potencionálních rizik pro jejich vývoj i pro mezigenerační přenos domácího násilí. Děti by neměly mít pocit, že jsou zranitelnými oběťmi vlastní situace, ale měly by cítit, že přinášejí do procesu rozhodování o dalším rodinném uspořádání svou perspektivu. Nadto jsou prozatím zájmy všech zúčastněných stran v případech domácího násilí projednávány odděleně.¹⁵⁴

Mediace v případech domácího násilí není obvyklou praxí a nejsou zodpovězeny ještě všechny otázky spojené s jejím správným využíváním při nich. Zásadní je posoudit její vhodné načasování a vhodnost účasti dětí při ní. Bez ohledu na jejich věk musí ale děti cítit, že jejich potřeby budou vyslyšeny a respektovány. Děti nesmí být viděny jako nekompetentní, zranitelné bytosti, které by měly být pouze ochráněny před řešením konfliktů mezi jejich rodiči.¹⁵⁵

3.5 Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019 – 2022

Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019 – 2022 je strategický dokument vlády České republiky, jehož jednou ze strategických oblastí je ochrana a podpora osob ohrožených domácím a genderově podmíněným násilím, včetně dětí.¹⁵⁶

Jeho priority se v této oblasti zaměřují jednak na zajištění dostupnosti specializovaných služeb ambulantního, pobytového, krizového a terénního typu pro osoby ohrožené domácím a genderově podmíněným násilím, včetně dětí, přičemž by měla vzniknout místně i kapacitně dostupná síť utajených azylových domů, krizových lůžek, telefonické krizové pomoci a dostupného, bezpečného bydlení. Soustředí se i na vypracování jednotného, validizovaného nástroje k identifikaci rizik a ohrožení domácím a genderově podmíněným násilím, včetně identifikace potřeb osob jím ohrožených, který by byl využíván všemi příslušnými profesemi dostávajícími se do kontaktu s osobami ohroženými domácím a genderově podmíněným násilím. Důraz kladou i na prohlubování interdisciplinární a multidisciplinární spolupráce intervenčních center se všemi relevantními subjekty poskytujícími pomoc všem osobám ohroženým domácím a genderově podmíněným násilím.¹⁵⁷

3.6 Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí

Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (známá jako Istanbulská úmluva) byla přijatá Výborem ministrů členských států Rady Evropy 7. dubna 2011 v Istanbulu, v platnost vstoupila dne 1. srpna 2014, 25 států ji podepsalo a 13 států ji ratifikovalo.¹⁵⁸

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Srov. Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019 – 2022. In: *Vlada.cz* [online], s. 3 – 4.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 31.

¹⁵⁸ Srov. Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (Istanbulská úmluva). In: *Tojrovnost.cz* [online].

Ačkoliv se svým pojetím a obsahem se nijak neliší od jiných mezinárodních dokumentů, vzbudila silné protichůdné emoce. Českou republikou byla podepsána 2. května 2016 bez následné ratifikace, o které jednala naposledy Rada vlády pro rovnost žen a mužů na svém zasedání 20. února 2020.¹⁵⁹ Dle odborného názoru v řad jejích příznivců by její ratifikace měla uvést do souladu dostatečnou legislativní úpravu na podporu a pomoc obětem násilných trestných činů a v některých aspektech doposud selhávající aplikační praxi.¹⁶⁰

Jejími příznivci je progres viděn v pojmání násilí na ženách jako porušení lidských práv, za které ponесou státy úmluvu ratifikující odpovědnost; v rozhlednění specifických požadavků určitých skupin žen ve smyslu odsouzení jakéhokoliv násilného činu vůči ženě z důvodu náboženství, kultury, tradice nebo cti; v nulové toleranci domácího násilí a násilí na ženách, v zavedení společenské definice pohlaví; v souboru definic trestných činů, které jsou českým právním systémem už zapracovány mezi trestné činy, jako např. mrzačení ženského genitálu, vynuceného sňatku, nebezpečného pronásledování (stalkingu), vynuceného potratu a vynucené sterilizace a v koordinovaném postupu států spolu s nevládními organizacemi proti násilí.¹⁶¹

Ratifikaci Istanbulské úmluvy nepodporuje Česká biskupská konference, ačkoliv se římskokatolická církev z povahy svého učení staví rezolutně proti veškerým formám násilí a koncept lidských práv se zrodil v křesťanském učení o lidské důstojnosti náležející všem lidem, bez ohledu na pohlaví. Důvodem pro to je přesvědčení, že úmluva není pro signatářské státy ani potřebná a ani novátorská, protože dodržování lidských práv a svobod je jejich přirozeným základem a česká stávající legislativa na jí zmiňované trestné činy pamatuje. V některých pasážích úmluvy vidí římskokatolická církev ohrožení manželství jako posvátného svazku muže a ženy, a potažmo rodiny. Nesouhlasí i s pouze použitým genderovým úhlem pohledu, protože nezohledňuje komplex příčin psychologických a sociologických.¹⁶²

Ze strany České advokátní komory se námitky týkají obecně formulovaného čl. 28, který stanoví oznamování násilných trestných činů členy některých profesí, z důvodu obavy prolomení mlčenlivosti advokátů.¹⁶³

¹⁵⁹ Srov. VÁLOVÁ, I. Rada Evropy: Istanbulská úmluva je první mezinárodní smlouva, která zavádí definici pohlaví. In: *Ceska-justice.cz* [online].

¹⁶⁰ Srov. VÁLOVÁ, I. Pomoc obětem násilí v praxi selhává, pomoci má Istanbulská úmluva. In: *Ceska-justice.cz* [online]. 2019 [cit. 2020-09-01]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2019/07/valkova-pomoc-obetem-nasili-praxi-selhava-pomoci-ma-istanbulska-umluva/>.

¹⁶¹ Srov. VÁLOVÁ, I. Rada Evropy: Istanbulská úmluva je první mezinárodní smlouva, která zavádí definici pohlaví. In: *Ceska-justice.cz* [online].

¹⁶² Srov. Proč ČBK nepodporuje ratifikaci tzv. Istanbulské úmluvy? In: *Cirkev.cz* [online].

¹⁶³ Srov. KOLÁŘOVÁ, D. Seminář o Istanbulské úmluvě. In: *Bulletin-advokacie.cz* [online].

4 Odpovědnost

4.1 Odpovědnost jako relační pojem

Etymologie slova odpovědnost odkazuje na centrální prvek připisování odpovědnosti ve smyslu dávání odpovědi jako ospravedlnění jednání a schopnosti se za ně postavit. Znamená to, že člověk nahlíží sám sebe i ostatní jako schopné reagovat na své činy na pozadí různých očekávání, veřejně deklarovaných i samo sebou se rozumějících norem.¹⁶⁴

V odborné filozofické literatuře panuje shoda v tom, že odpovědnost je relační pojem, že vyjadřuje těsnost vztahů a souvislostí mezi vícerymi komponenty. Rozdílně je ale posuzován počet jejich prvků, respektive jejích minimálních prvků.¹⁶⁵

Pro ilustraci uvádíme několik pojetí konceptů odpovědnosti, z nichž je zřejmá určitá nejednotnost terminologie a počtu relací, ale i existence nesporného společného základu.

Weischedel vyjádřil podstatu odpovědnosti dvoumístnou relací: jedinec (subjekt odpovědnosti) se zodpovídá před někým/něčím (instancí odpovědnosti)¹⁶⁶, jedinec je vždy vztažen k někomu/něčemu, kdo/co ho oslovuje: ať je to jiný člověk, bůh nebo on sám¹⁶⁷.

Heidbrink vyjadřuje názor, že základní struktura pojmu odpovědnost se dělí do tří primárních dimenzí: subjektu odpovědnosti, objektu odpovědnosti a instance odpovědnosti. V popředí přitom stojí otázka, kdo je odpovědný za koho/co a podle kterých kritérií. Pojem odpovědnost je tedy vyjádřen minimálně třímístnou relací: subjektem odpovědnosti, oblastí odpovědnosti a instancí odpovědnosti.¹⁶⁸

Sokol je toho mínění, že odpovědnost zahrnuje minimálně tři prvky: subjekt odpovědnosti (kdo odpovídá), objekt odpovědnosti (zač) a primární instanci odpovědnosti (komu/ před kým), které mohou být rozšířené v právní oblasti o výslovné vymezení odpovědnosti a míru jejího určení.¹⁶⁹

Šimek se domnívá, že smysluplné a realistické uvažování o odpovědnosti vychází z minimálního počtu jejích třech komponentů: někdo (subjekt odpovědnosti) je odpovědný za něco (předmět odpovědnosti) před někým/vůči někomu (instancí odpovědnosti). Propracovanější teorii odpovědnosti je přitom nutné koncipovat jako více než trojmístnou: rozlišit primární a sekundární

¹⁶⁴ Srov. BECK, V. Verantwortung oder Pflicht?: Zur Frage der Aktualität und Unterscheidbarkeit zweier philosophischer Grundbegriffe, s. 169 -170 [online].

¹⁶⁵ Srov. WIBORNY, W. Grenzen individueller Verantwortung angesichts von Weltübeln, 29 [online].

¹⁶⁶ Srov. FLURY, A. Die intermediäre Ethik als eine moralphilosophische Antwort auf die globalen ökologischen Probleme des GEO-2000-Berichts, s. 77 [online].

¹⁶⁷ Srov. THOMÉ, M. M. Existenz und Verantwortung: Untersuchungen zur existenzialontologischen Fundierung von Verantwortung auf der Grundlage der Philosophie Martin Heideggers, s. 27 [online].

¹⁶⁸ Srov. HEIDBRINK, L. Die Rolle des Verantwortungsbegriffs in der Wirtschaftsethik, s. 6 – 7 [online].

¹⁶⁹ Srov. SOKOL, J. Etika a život: Pokus o praktickou filosofii, s. 83.

instanci odpovědnosti, zohlednit dotčený objekt odpovědnosti a založit odpovědnost v nějakém normativním standardu.¹⁷⁰

Buddeberg analyzuje odpovědnost jako čtyřmístnou relaci: kdo (subjekt odpovědnosti) nese odpovědnost zač (objekt odpovědnosti) před kým/čím (instancí odpovědnosti) a na jakém základě (normativní vztažný rámec).¹⁷¹

Dle Joóba je pojem odpovědnosti vyjádřen čtyřmi prvky: subjektem odpovědnosti, objektem odpovědnosti, instancí odpovědnosti a kritériem odpovědnosti. Ty spolu tvoří relaci typu: subjekt nese odpovědnost ve vztahu k objektu vůči nějaké instanci posuzující subjekt s pomocí určitého standardu, přičemž jádro pojmu odpovědnosti tvoří subjekt odpovědnosti.¹⁷²

Lenk a Ropohl stanovili následující dimenze pojmu odpovědnosti: předmět nebo objekt odpovědnosti (zač), subjekt odpovědnosti (kdo), instanci odpovědnosti (vůči komu), časovou dimenzi (jak dlouho), možné sankce (využití, kompenzace, odměna nebo potrestání, závazek) a časový horizont (časové určení účinku jednání). Ropohl ukázal, že jednak různé naplnění těchto dimenzí, určuje různé typy odpovědnosti: např. subjektem odpovědnosti může být jedinec nebo skupina ve smyslu kolektivu; předmětem/objektem odpovědnosti se může stát záměr, jednání nebo účinek jednání; nebo pod dimenzí instance odpovědnosti vystupuje osoba nebo instituce, a že jednak ne ve všech případech odpovědnosti musí být zohledněny všechny uvedené dimenze.¹⁷³

Lenkovo schéma vychází z pojetí, že někdo je odpovědný jako nositel (subjekt odpovědnosti) za jednání nebo jeho následky (objekt odpovědnosti) vůči někomu (adresátu odpovědnosti) a před právem nebo určitým normativním kritériem odpovědnosti (instancí odpovědnosti) představovanou většinou v rámci nějaké oblasti odpovědnosti. K tomuto schematickému vzorci mohou být připojeny ještě další podmínky, např. užití pojmu odpovědnosti v deskriptivním nebo normativním významu či časové hledisko určující odpovědnost v retrospektivním nebo prospektivním smyslu slova.¹⁷⁴

Loh staví naše současné chápání odpovědnosti na třech pilířích, z nichž vyvozuje minimální definici odpovědnosti čítající pět prvků. Její pojetí odpovědnosti stojí na tom, že se někdo vystaví odpovědnosti, že odpovědnost není čistě deskriptivní pojem, že má vždy normativní stránku a že odpovědnost poukazuje na určité psychomotivační kompetence, které jsou implicitně jedinci

¹⁷⁰ Srov. ŠIMEK, V. K problematice morální odpovědnosti vůči budoucím generacím v sociálním učení církve: Pokus o filosofický přístup, s. 147 [online].

¹⁷¹ Srov. BUDDEBERG, E. *Verantwortung im Diskurs: Grundlinien einer rekonstruktiv-hermeneutischen Konzeption moralischer Verantwortung im Anschluss an Hans Jonas, Karl-Otto Apel und Emmanuel Lévinas*, s. 12 [online].

¹⁷² Srov. JOÓB, M. Der Mensch als Subjekt von Freiheit und Verantwortung, s. 205 – 206 [online].

¹⁷³ Srov. KORNWACHS, K. Modelle und Verantwortung – Wirtschaftsethik in der Krise? In Marring, M. *Zur Zukunft der Bereichsethiken – Herausforderungen durch die Ökonomisierung der Welt*, s. 96 [online].

¹⁷⁴ Srov. LENK, H. Zu Verantwortung des Ingenieurs. In Marring, M. *Verantwortung in Technik und Ökonomie*, s. 12 [online].

připisovány. Z této minimální definice odpovědnosti vyvozuje pět nezbytných relačních prvků: nositele odpovědnosti (subjekt odpovědnosti) a jeho protipól (adresáta odpovědnosti), důvod odpovědnosti (objekt odpovědnosti/předmět odpovědnosti), rozpoznatelnou instanci odpovědnosti, před níž se nositel z odpovědnosti zodpovídá a normativní kritéria odpovědnosti působící jako měřítko či vodítko toho, jak je odpovědnost připisována.¹⁷⁵

Flury zmiňuje šestimístné schéma pojmu odpovědnosti vytvořené společně Lenkem a Maringem¹⁷⁶ s prvky: někdo (subjekt odpovědnosti – individuální, kolektivní) je odpovědný za něco (objekt odpovědnosti – jednání, následky jednání, úkoly atd.) vůči někomu (adresátu odpovědnosti) před nějakou instancí (sankční, hodnotící) ve vztahu ke kritérii (preskriptivní, normativní) v rámci nějaké oblasti (odpovědnosti, jednání).¹⁷⁷

Ropohlův koncept chápe odpovědnost jako sedmimístný relační pojem, přičemž je možné kombinovat navzájem elementy jednotlivých dimenzí: kdo (jedinec nebo korporace anebo společnost) odpovídá zač (za jednání nebo produkt anebo zanedbání), ve smyslu (předvídatelných následků nebo nepředvídatelných následků anebo dlouhodobých následků), kvůli čemu (kvůli morálním pravidlům nebo společenským hodnotám anebo zákonům), před kým/čím (před svědomím nebo hodnocením druhých lidí anebo soudem), kdy (předtím - prospektivně nebo aktuálně anebo poté – retrospektivně) a jakým způsobem (aktivně nebo potencionálně anebo pasivně).¹⁷⁸

Beck vyjadřuje relačnost pojmu odpovědnosti schématem složeným z osmi dimenzí: někdo (subjekt odpovědnosti) je odpovědný zač (objekt odpovědnosti) ve vztahu k normativnímu standardu před instancí vyžadující ospravedlnění v časovém horizontu (při pohledu nazpět/kupředu) vůči někomu (adresátu) s určitým zaměřením v nějakém sociálním kontextu.¹⁷⁹

Zejména při definování objektu odpovědnosti narážíme u některých autorů na terminologickou nejednotnost, která způsobuje faktické prolnutí relací objektu odpovědnosti a adresáta odpovědnosti vyjadřujících důvod převzetí odpovědnosti jednajícím subjektem. Tito autoři se domnívají, že z faktu možných styčných bodů mezi nimi plyne podceňování role adresáta odpovědnosti, což způsobuje zdání ztráty jeho nezávislosti.¹⁸⁰

¹⁷⁵ Srov. LOH, J. Verantwortung und Roboterethik – ein kleiner Überblick – Teil 1, s. 221 [online].

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ Srov. FLURY, A. *Die intermediäre Ethik als eine moralphilosophische Antwort auf die globalen ökologischen Probleme des GEO-2000-Berichts*, s. 75 – 76 [online].

¹⁷⁸ Srov. ROPOHL, G. Verantwortung in der Ingenieurarbeit. In Maring, M. *Verantwortung in Technik und Ökonomie*, s. 39 [online].

¹⁷⁹ Srov. BECK, V. Verantwortung oder Pflicht?: zur Frage der Aktualität und Unterscheidbarkeit zweier philosophischer Grundbegriffe, s. 171 – 172 [online].

¹⁸⁰ Srov. LOH, J. Strukturen und Relata der Verantwortung. In HIEDBRINK, L., LANGBEHN, C., LOH, J. *Handbuch Verantwortung*, s. 48 [online].

Z pohledu některých autorů bývá ne vždy dostatečně rozlišováno mezi instancí odpovědnosti a adresátem odpovědnosti, adresát odpovědnosti bývá buď považován za nadbytečný relační prvek, nebo oba relační prvky bývají, vzhledem k jazykové blízkosti předložkových vazeb před kým/čím (instancí odpovědnosti) a vůči komu/čemu (adresátu odpovědnosti), zaměňovány.¹⁸¹

V práci budeme pracovat s relací objektu odpovědnosti, přičemž se přidržíme jejího rozšířeného pojetí zahrnujícího jak vše, zač je jednajícím subjektem nesena odpovědnost ve smyslu jednání s ohledem na koho/co (dotčený objekt odpovědnosti), tak i za vlastní (ne)jednání s následky ve smyslu zač (předmět odpovědnosti).¹⁸² Tím nevydělíme adresáta odpovědnosti jako samostatnou relaci odpovědnosti, ale zahrneme ho obsahově do relace objektu odpovědnosti. Vycházíme přitom z etymologie slova adresovat, tedy směřovat něco k něčemu. K adresátu tudíž odpovědnost směřuje, což naplňuje podstatu relace subjektu odpovědnosti.¹⁸³

Vezmeme-li výše uvedenou nejednotnost terminologie a počet relací jednotlivých konceptů odpovědnosti jako soubor možností, vidíme existenci nesporného společného základu, tj. subjektu odpovědnosti, s určitým upřesněním objektu odpovědnosti, instance odpovědnosti a normativního standardu. Z něj vyjdeme a jeho jednotlivé relace budeme konfrontovat s jevem domácího násilí. Určíme takto jejich rozumný počet, při němž bude možné aplikovat odpovědnost smysluplně na situace ochrany dětí před psychickou formou domácího násilí časovou osou směrem dozadu (retrospektivně) i kupředu (prospektivně). A to ve společnosti, která považuje domácí násilí za věc veřejnou, tj. v sociálním kontextu současné západní společnosti, ve které žijeme.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 46 - 47 [online].

¹⁸² Srov. ŠIMEK, V. K problematice morální odpovědnosti vůči budoucím generacím v sociálním učení církve: Pokus o filosofický přístup, s. 163 [online].

¹⁸³ Písemný komentář vedoucího diplomové práce Vojtěcha Šimka k diplomové práci ze dne 8. 9. 2020.

4.2 Relace subjektu odpovědnosti

Setkat se s druhým znamená setkat se s jeho *tváří*¹⁸⁴, s druhým jako takovým bez jakéhokoliv významového kontextu. Nejde o to rozlišovat u druhého podrobnosti jako bychom popisovali nějaký předmět, ale vnímat to, co se nedá zredukovat na smyslové vjemy. Opravdový vztah k druhému je dialogem „tváří v tvář“, v němž tvář druhého rozhovor započne, hovoří a já odpovídám, ve smyslu zodpovídám se.¹⁸⁵

V sociálním vztahu s druhým se utváří schopnost jedince být subjektem, tato schopnost neexistuje sama o sobě, jejím zdrojem je vždy vztah k druhému. Od okamžiku navázání vztahu s druhým, se rodí moje odpovědnost za něj. Druhý je mi blízký v tom smyslu, že jsem za něj odpovědný. Odpovědnost za něj mi připadne, aniž bych ji na sebe musel brát.¹⁸⁶

Subjekt odpovědnosti je nositel odpovědnosti. Je to ten, kdo odpovídá a kdo se zodpovídá.¹⁸⁷ Nositel odpovědnosti je aktuální nebo potencionální subjekt jednání, který je schopen jednat a k jednání je zavázán. Existuje vztah mezi subjektem jednání a subjektem odpovědnosti v tom smyslu, že odpovědnost jedince jednání může být omezena v případě, že není v plném smyslu slova schopen jednat, např. v důsledku onemocnění či nepředvídatelných, na jedinci nezávislých okolnostech.¹⁸⁸

V závislosti na podmínkách, které musí být splněny pro případné přisouzení odpovědnosti subjektu, je otázkou, kdo je způsobilý k převzetí odpovědnosti. Tradiční vnímání subjektu odpovědnosti je spojeno s individualistickým principem, ačkoliv tento bývá v současnosti zpochybňován. Metaforicky mohou být jistě za subjekt odpovědnosti považovány i ostatní stvoření či neživé věci, z normativního hlediska to ale není možné, protože převzetí odpovědnosti vyžaduje schopnost odpovídat na otázky a ospravedlňovat se.¹⁸⁹

Jednání se vědomá a záměrná realizace určitého záměru jednajícího subjektu, která s sebou vždy nese určitou množinu následků. Některé z nich jsou jí určeny jako žádoucí cíle, a ze zbytku se tudíž stávají nezamýšlené, vedlejší konsekvence, z nichž za některé nese odpovědnost, a jiné pro něj byly nepředvídatelné. Posuzovat jednání subjektu odpovědnosti z morálního hlediska znamená zkoumat je s ohledem na to, jak sám jednající subjekt vnímá svou odpovědnost za následky, ne ho konfrontovat s celkem všech jeho následků.¹⁹⁰

¹⁸⁴ Srov. LÉVINAS, E. *Etika a nekonečno*, s. 178.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 178 – 179.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 182.

¹⁸⁷ Srov. LOH, J. *Verantwortung und Roboterethik – ein kleiner Überblick – Teil 1*, s. 221 [online].

¹⁸⁸ Srov. BUDDEBERG, E. *Verantwortung im Diskurs: Grundlinien einer rekonstruktiv- hermeneutischen Konzeption moralischer Verantwortung im Anschluss an Hans Jonas, Karl-Otto Apel und Emmanuel Lévinas*, s. 15 [online].

¹⁸⁹ Srov. LOH, J. *Verantwortung und Roboterethik – ein kleiner Überblick – Teil 1*, s. 222 [online].

¹⁹⁰ Srov. SPAEMANN, R. *Šťěstí a vůle k dobru: Pokus o etiku*, s. 162 – 163.

Subjektem individuální trestní odpovědnosti je jedinec po dovršení patnáctého roku svého věku, jehož míra trestně právní odpovědnosti může být zmírněna na základě posouzení jeho nepřičetnosti v době spáchání trestného činu, kdy by nebyl způsobilý k rozpoznání jeho protiprávnosti v důsledku duševní poruchy nebo by byl schopen rozpoznat protiprávnost svého činu, ale nebyl by schopen své jednání svými duševními schopnostmi regulovat.¹⁹¹

Přesné chápání odpovědnosti v dané situaci vyžaduje posouzení toho, jedná-li se o subjekt odpovědnosti individuální nebo kolektivní.¹⁹² Odpovědnost může být dělena mezi více individuálních subjektů, ačkoliv nemusí být původci konkrétního jednání, ale mohou jednat potencionálně.¹⁹³ V případě kolektivního subjektu odpovědnosti je posuzována míra delegování odpovědnosti na jednotlivé členy kolektivu.¹⁹⁴

4.3 Relace objektu odpovědnosti

Za objekt odpovědnosti je převzata odpovědnost. Důvodem vzniku odpovědnosti může být vše, co je pro subjekt odpovědnosti hodnotné. Odpovědnost je vždy nesena s ohledem na koho/co, kdo/co ji nést nemůže, např. s ohledem na děti.¹⁹⁵ Jako důvod odpovědnosti může sloužit jednoduše vše, co je pro jedince hodnotné. Tím pádem není vyloučeno, aby se jím stali také jedinci, kteří mohou být i sami subjekty odpovědnosti.¹⁹⁶

Při bližším pohledu na objekt odpovědnosti je zřejmé, že odpovědnost ať už za živé bytosti, tak i věci, události, jednání a jejich následky, je přetavitelná na odpovědnost za (ne)jednání a jeho následky, např. odpovědnost rodičů za děti je odpovědností za blaho dětí dosaženého prostřednictvím určitého jednání.¹⁹⁷

Různé sociální role, které běžně subjekt odpovědnosti naplňuje, ovlivňují jeho propojení s různými objekty odpovědnosti, aniž by byla dotčena skutečnost, že jednotlivé role disponují různou mírou závažnosti.¹⁹⁸

Objekt odpovědnosti je vždy nahlížen z perspektivy minulé nebo budoucí odpovědnostní situace, přičemž pro přiřazení časového hlediska musí být objekt odpovědnosti znám nebo minimálně povšechně definován.¹⁹⁹

¹⁹¹ Srov. ČERNICKÝ, T.; ŘEZNÍČEK, D. Trestní odpovědnost v závislosti na nepřičetnost [online].

¹⁹² Srov. LOH, J. *Verantwortung und Roboterethik – ein kleiner Überblick – Teil 1*, s. 222 [online].

¹⁹³ Srov. BUDDENBERG, E. *Verantwortung im Diskurs: Grundlinien einer rekonstruktiv- hermeneutischen Konzeption moralischer Verantwortung im Anschluss an Hans Jonas, Karl-Otto Apel und Emmanuel Lévinas*, s. 14 [online].

¹⁹⁴ Srov. LOH, J. *Verantwortung und Roboterethik – ein kleiner Überblick – Teil 1*, s. 221 - 222 [online].

¹⁹⁵ Srov. LOH, J. *Verantwortung und Roboterethik – ein kleiner Überblick – Teil 1*, s. 223 - 224 [online].

¹⁹⁶ Srov. LOH, J. In HIEDBRINK, L., LANGBEHN, C., LOH, J. *Handbuch Verantwortung*, s. 46 - 47 [online].

¹⁹⁷ Srov. LOH, J. *Verantwortung und Roboterethik – ein kleiner Überblick – Teil 1*, s. 222 - 223 [online].

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ Srov. LOH, J. *Verantwortung und Roboterethik – ein kleiner Überblick – Teil 1*, s. 222 [online].

4.3.1 Jednání

Člověk nese plnou odpovědnost za své činy, protože se pro ně rozhoduje zcela svobodně na základě svého rozumu. Jeho svobodná vůle, jejímž projevem je akt chtění, ho vede k rozhodnutí pro to, co považuje za správné, a tudíž dobré, a k odmítnutí toho, co je nesprávné, a tudíž špatné.²⁰⁰

Člověk disponuje schopností volit mezi různými průběhy jednání a různí lidé mohou ze stejných okolností a i při preferenci stejných motivů vyvodit z určité situace různé závěry. Proto je důležité zaměřit se na rozhodování konkrétního člověka v konkrétní situaci.²⁰¹

Některé kroky člověk dopředu promýšlí, a jeho jednání můžeme tudíž označit za racionální. Člověk si předem vědomě vybírá z různých alternativních průběhů jednání vedoucích ke kýženému cíli. Motivuje ho buď volba prostředků, které ho k cíli zavedou, nebo cíl samotný, který v porovnání s ostatními považuje za hodnotnější. V obou případech je jeho volba dobrovolná a předjímající výsledky jednání. Některé kroky člověk provádí bezmyšlenkovitě, iracionálně. Při tom se buď bez vědomého rozhodování drží navykklé rutiny, a rozhoduje se až v okamžiku, kdy je porušena pravidelnost či uspořádání prostředí, v němž k jednání dochází, nebo vychází ze svých silných emocí a jedná spontánně, nutkavě a předem nepromyšleně. Budiž řečeno, že oba způsoby jednání jsou člověku užitečné a jsou situace, ve kterých iracionální jednání může být efektivnější než racionální.²⁰²

Určité jednání sleduje vědomě určitý cíl, který není vynucený okolnostmi a nemusí být bezprostředně na dosah. Na rozdíl od reakce, která je okamžitou odpovědí na přítomný podnět, je jednání přípravou na budoucí cíl či cestou k němu. Takové jednání považujeme za svobodný akt a předpokládáme, že jeho původce za ně nese plnou odpovědnost.²⁰³

Svoboda každého člověka může být ovlivněna vnitřními i vnějšími skutečnostmi, přičemž vnější nátlak na něj neruší jeho vnitřní svobodu jako rozumné a autonomní bytosti. Člověk se řídí svým vnitřním přesvědčením, které ho vede k určitému jednání, a přitom zůstává věrný tomu, co má být. To, co má být, je nějaké dobro hodné jeho pozornosti a úsilí, je to hodnota motivující jeho chtění. To, co člověk považuje pro sebe za hodnotu, je motivem jeho jednání. Bez vztahu člověka k hodnotám je nemyslitelná jeho mravní svoboda. Svoboda člověka nespočívá jen v absenci vnějšího nátlaku, ale v jeho vnitřním rozhodnutí pro dobro.²⁰⁴

²⁰⁰ Srov. MATURKANIČ, P. P. *Základy etiky: Vybrané otázky z praktické filosofie*, s. 26.

²⁰¹ Srov. BAUMANN, Z., MAY, T. *Myslet sociologicky: Netradiční uvedení do sociologie*, s. 77 – 78.

²⁰² Tamtéž, s. 78 – 80.

²⁰³ Srov. SOKOL, J. *Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů*, s. 75 – 76.

²⁰⁴ Srov. PECKA, D. *Člověk: Filosofická antropologie*. II. díl. s. 206 – 207.

Vychází-li motivace k jednání z potřeb člověka, pak jejich naplňování závisí na míře autonomnosti jeho jednání dané nejen schopností jednat, ale i schopností sledovat, chápat a reflektovat své jednání.²⁰⁵

Hodnoty, které jsou pro určitého člověka pro určitou sociální interakci usměrňujícími a ospravedlňujícími, jsou kontextuálně proměnlivé. Lidé jsou ovlivňováni i vnějšími pobídkami, což může měnit jejich hodnotovou hierarchii.²⁰⁶

Jednat znamená něco způsobit a vždy jsou zvažovány následky činu subjektu odpovědnosti, tj. hodnoty, které jsou jeho jednáním pozitivně nebo negativně dotčeny. Každé jednání je vztaženo ke všem svým následkům a je oprávněné se ptát, za které z nich nese jednající subjekt odpovědnost a kam až jeho odpovědnost za ně sahá. Je relevantní se ptát, kdy je jeho mravní odpovědnost kompetentní, určitá a nemanipulovatelná. Je to tehdy, když je ohraničená tím, že ne vždy je jednající subjekt odpovědný za celek následků každého svého jednotlivého činu anebo za celek následků toho, co neučinil. Jen za těchto podmínek je možné konstatovat, že něco zanedbal, že neučinil něco, co byl povinen učinit.²⁰⁷

Existuje nějaká odpovědnost člověka jakožto autonomní lidské bytosti vůči ostatním autonomním bytostem svého druhu? Existují určité typy jednání, jichž se nesmí člověk jakožto člověk vůči druhému člověku dopustit? Ano, děje se tak v případě, když je druhý člověk jednajícím subjektem vnímán pouze jako prostředek k naplnění některého z jeho účelů, když jím není vnímán jako účel sám pro sebe mající právo užívat subjektu odpovědnosti také jako pouhého prostředku.²⁰⁸

Neexistuje žádné jednání, které by bylo všemi svými následky definováno jako výlučně dobré. Označit jednání za dobré lze jen s přihlédnutím k celku okolností. Existují ale způsoby jednání, které jsou za každých okolností a označitelná za špatná, a to tehdy, když je jimi jednáním subjektu odpovědnosti negována důstojnost druhého člověka. Z toho plyne, že jednající subjekt nenese odpovědnost za následky zdržení se špatného jednání, protože nenese odpovědnost za následky neprovedení něčeho, co provést nesmí.²⁰⁹

Odpovědný nemůže být jednajícím subjektem ani za to, že nemůže vykonat něco, co je nad jeho fyzické síly.²¹⁰

²⁰⁵ Tamtéž, s. 86.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 83.

²⁰⁷ Srov. SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*, s. 56 – 61.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 61 – 62.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 62.

²¹⁰ Tamtéž, s. 62.

4.4 Relace instance odpovědnosti

Instance odpovědnosti je spolu se subjektem a objektem nejznámější relace odpovědnosti, což souvisí pravděpodobně s tím, že pojem odpovědnosti pochází z právní oblasti, v níž se obžalovaný zodpovídá před soudní instancí.²¹¹

V rámci relace instance odpovědnosti je možné rozlišovat: mezi instancemi vnějšími, které mohou jedinci přinést veřejné uznání, nebo ho vystavit psychosociálnímu tlaku, a vnitřními, z nichž je nejznámější svědomí jedince; mezi instancemi nezpochybnitelnými a tzv. posledními, jako jsou např. bůh, příroda, dějiny, lidskost či budoucnost, a instancemi, které jsou ve své kompetenci a dosahu omezenými.²¹²

Instance odpovědnosti je kompetentní k tomu, vystavit jedince odpovědnosti, a buď ho motivovat pozitivní sankcí, či ho potrestat sankcí negativní. Primární instance odpovědnosti volá jedince k odpovědnosti vždy, sekundárním instancím odpovědnosti se jedinec zodpovídá v závislosti na aktuálních okolnostech.²¹³

Primární instancí odpovědnosti je u individuálních subjektů úsudek svědomí, který podléhá vlivu ze strany normativních standardů společenství, v němž subjekt odpovědnosti žije, a vlivu žité skutečnosti subjektů odpovědnosti, která transformuje ony normativní společenské standardy.²¹⁴

Sekundárními instancemi odpovědnosti mohou být v situačním kontextu všechny jednáním subjektu odpovědnosti dotčené objekty odpovědnosti.²¹⁵

4.4.1.1 Svědomí

Každý člověk má v sobě klíč k odlišení dobrého od špatného, který nazýváme svědomím. Svědomí v sobě spojuje dvojí proudění, jedno směrem od vnitřního světa člověka ven k ostatním lidem ve svém společenství, které ho nutí s nimi komunikovat, naslouchat jim a vyjasňovat si s nimi to, co je dobré a správné, a druhé směrem z vnějšího světa k jeho vnitřnímu, které mu nedovolí vyhnout se odpovědnosti za své jednání s odkazem na panující mravy, ale zmocňuje ho k autonomnímu, konečnému rozhodnutí předcházejícímu jeho jednání.²¹⁶

²¹¹ Srov. LOH, J. *Verantwortung und Roboterethik – ein kleiner Überblick – Teil 1*, s. 223 [online].

²¹² Tamtéž [online].

²¹³ Srov. ŠIMEK, V. K problematice morální odpovědnosti vůči budoucím generacím v sociálním učení církve: Pokus o filosofický přístup, s. 159.

²¹⁴ Tamtéž, s. 158 – 159.

²¹⁵ Srov. ŠIMEK, V. K problematice morální odpovědnosti vůči budoucím generacím v sociálním učení církve: Pokus o filosofický přístup, s. 159.

²¹⁶ Srov. SPAEMANN, R. *Základní mravní normy a postoje*, s. 65 – 68.

4.5 Relace normativního standardu odpovědnosti

4.5.1 Sociální kontrola a její struktura

Univerzálním kulturním prostředkem sociální kontroly je proces socializace, jímž prochází každý člověk s perspektivou, že se bude i o samotě chovat tak, jakoby byl nepřetržitě kontrolován ostatními členy společnosti.²¹⁷ V běžných sociálních interakcích působí tudíž sociální kontrola nezáměrně a spontánně, je důsledkem působení sociálních skupin na chování svých členů. Jedinec si internalizuje sociální normy a hodnoty, buduje si psychický mechanismus sebekontroly a získává tak trvalou odpovědnost za své chování. Tím dosahuje jednoho z hlavních cílů sociální kontroly.²¹⁸

V sociálních interakcích jedince či skupiny dochází k nepřetržité konfrontaci jejich reálného chování s kolektivně sdílenými hodnotami a normami. Sociální kontrola udržuje určitou míru konformity a současně individuálních, a potažmo, skupinových odchylek od ní, která nezpůsobí chaos či rozpad určitého sociálního systému.²¹⁹

Socializace jedince zůstane vždy neúplná, protože jí zprostředkované normy mohou být porušovány, každý jedinec je může interpretovat vlastním způsobem s ohledem na to, jaký smysl jim přiřadí, a tím, že socializační vlivy jsou mimořádně různorodé.²²⁰

Chce – li se jedinec zařadit do společnosti, musí potlačit část své osobitosti, v opačném případě se ocitá v sociální izolaci. Svě začlenění do společnosti projevuje zájmem o její ostatní členy, investicí do sebe sama, společenskou angažovaností a přesvědčením o nutnosti dodržování společenských norem.²²¹

Systém sociální kontroly je stratifikovaný, má regulativní i normativní charakter. Sociální kontrola posuzuje zpětně přijatelnost a přiměřenost sociálního jednání jednotlivce a je pro něj i výchozí informací o tom, co je žádoucí.²²²

Peter L. Berger přichází s metaforou řady koncentrických kruhů představujících jednotlivé systémy sociální kontroly, přičemž jedinec stojí uprostřed nich v bodě největšího tlaku. Nejvzdálenější kruh tvoří právní a politický systém, v nichž jedinec žije, dalších kruhem je systém morálky, zvyků a obyčejů, v němž jsou právně sankcionovány jen ty z nich, které považují oficiální instituce za nejnutnější. Jedná se o široce koncipované nátlakové systémy, v nichž se jedinec pohybuje s ostatními spoluobčany. Jedinec je součástí i méně rozsáhlých, speciálních systémů

²¹⁷ Srov. KELLER, J. *Úvod do sociologie*, s. 38.

²¹⁸ Srov. URBANOVÁ, M. *Systémy sociální kontroly a právo*, s. 14.

²¹⁹ Tamtéž, s. 14.

²²⁰ Srov. URBANOVÁ, M. Sociální kontrola a právo, s. 3 [online].

²²¹ Tamtéž.

²²² Srov. URBANOVÁ, M. *Systémy sociální kontroly a právo*, s. 14.

sociální kontroly, jako jsou např. jeho pracovní sféra, volba jeho sociální angažovanosti nebo jeho soukromá sféra.²²³

Každý subsystém sociální kontroly má své nositele, strategie a sankce.²²⁴ Je možné rozlišovat sociální kontrolu neformální a formální, přičemž mezi nimi není ostrá hranice. Neformální sociální kontrola je účinnější v menších skupinách nebo společenstvích, v nichž funguje široce sdílená morální shoda a v procesu socializace jedince míjí vyrovnávání se s rozpornými normami a vnitřními konflikty. Jakákoliv odchylka od normy je v nich neanonymní, rychle identifikovatelná a podrobená silnému tlaku okolí na zachování konformity.²²⁵ Většina norem společenského života je neformální a jejich dodržování zabezpečují prostředky neformální sociální kontroly, z nichž je nejúčinnější veřejné mínění.²²⁶

Kontrolní systém působící v soukromé sféře, tj. v kruhu rodiny a okruhu blízkých přátel, nedisponuje formálními prostředky nátlaku. Nelze ho přesto považovat za nejslabší článek sociální lidské kontroly, protože se v něm odehrávají nejdůležitější sociální interakce.²²⁷

Formální sociální kontrola je nezbytná ve složitějších společenstvích s rozsáhlou dělbou práce a existencí heterogenních skupin se svými protichůdnými hodnotami a zájmy. Je součástí společenských institucí²²⁸ a zvláštění místo v ní zaujímají právní normy jako objektivně existující, všeobecně závazné, státem formálně stanovené a jím sankcionované regulativy chování.²²⁹

4.5.2 Normy

Normy jsou pravidla jednání v praktickém smyslu slova, která jsou vyjadřována výrazy s denotacemi mít nebo muset anebo nesmět jednat určitým způsobem. Porozumět obsahu mravních norem znamená ptát se po tom, co se pod těmito denotacemi rozumí. Porušení normy vyvolává sociální sankci, v případě mravní normy vnitřního typu spojenou s faktem hany a vyvolávající mravní city nevole a rozmrzelosti, vinu a stud.²³⁰

Stud jedinec pociťuje jako důsledek ztráty svého sebevědomí v konfrontaci s míněním svého sociálního okolí, což ukazuje na důležitost postavení sebevědomí jako centrální hodnoty osobního bytí. Slova chvála, stud i hana odkazují ke specifickému použití slov dobrý a špatný. V socializačním procesu se jedinec učí i zvládat sociální role a jejich vykonávání je vždy podrobeno slovnímu hodnocení ostatní členů sociálního společenství, čímž jedinec si buduje pocit vlastní

²²³ Srov. BERGER, P. L., *Pozvání do sociologie: Humanistická perspektiva*, s. 80 – 85.

²²⁴ Tamtéž, s. 83.

²²⁵ Srov. URBANOVÁ, M. Sociální kontrola a právo, s. 3 [online].

²²⁶ Srov. URBANOVÁ, M. *Systémy sociální kontroly a právo*, 68 – 70.

²²⁷ Srov. BERGER, P. L., *Pozvání do sociologie*, s. 83.

²²⁸ Srov. URBANOVÁ, M. Sociální kontrola a právo, s. 3 - 4 [online].

²²⁹ Srov. URBANOVÁ, M. *Systémy sociální kontroly a právo*, 68 – 70.

²³⁰ Srov. TUGENDHAT, E. Pojem morálky a její zdůvodnění, s. 2 – 3 [online].

sebehodnoty. Aktuálně pocíťovaná ztráta, reálná či hypotetická, vlastní hodnoty v očích ostatních, je vnímána jako stud.²³¹

Být mravně dobrý nebo špatný závisí na tom, které z mnoha schopností, jimiž se jedinec v socializačním procesu učí, jsou důležité pro jeho sebezporozumění, zda-li jejich dobré nebo špatné vykonávání je zdrojem pocíť vlastní hodnoty či studu. Mezi nimi dominuje centrální schopnost nezávislá na nahodilosti sebezporozumění nebo na sociálním postavení, a to schopnost stát se členem určitého sociálního společenství. Pokud je jedincem vykonávána dobře, popř. špatně, je dobrý, popř. špatný ve funkci podstatné pro celé sociální společenství. Morálkou pak nazvěme souhrn pravidel, podle kterých je jedinec posouzen jako dobrý nebo špatný vzhledem k fundamentální základní funkci být členem společenství.²³²

Jde o schopnost, která je vyžadována od všech členů společenství, proto špatné jednání určitého jedince je prohřeškem vůči základům samého společenství a otrásá sociální identitou jeho ostatních členů, v nichž vzbuzuje nevoli. Stud jedince jako výraz vnitřní sankce podpořený nevolí jako vnější sociální sankcí se může spojit s pocíťem viny, tj. porušil příkazy svého společenství, které jsou pro něj určující autoritou, a tím zranil jeho ostatní členy.²³³

4.5.2.1 Právní normy

Právo je jeden ze stěžejních prostředků seberegulace společnosti.²³⁴ Plní zejména funkci sociální kontroly sociálního jednání, zpředměťuje kritéria hodnocení chování, určité formy chování preferuje a jiné sankcionuje.²³⁵

Právní normy, stejně jako ostatní mimoprávní normativní systémy, řeší různé sociální situace s řadou možných sociálních důsledků, ale formálnější a schematičtější způsobem. Proto řešení právních problémů přesahuje rámec normativního způsobu myšlení a vyžaduje schopnost orientace se ve společenských vztazích, základní sociologické znalosti a způsobilost využít získaných informací k vytvoření si reálného obrazu světa.²³⁶

Sociální vztahy jsou upravovány různými normativními systémy, ať už s hodnotovým významem, jako např. morálkou, náboženstvím, zvykovými tradicemi, nebo bez něj, jako např. pravidly slušného chování nebo sportovními pravidly. Vztah práva a ostatních normativních systémů je v současné společnosti ovlivněn hodnotovou pluralitou. Právo má výhodu, že do svého normativního systému může zahrnout i jiné normativní systémy. Právo je univerzálním

²³¹ Tamtéž, s. 3 – 4.

²³² Tamtéž, s. 4 – 5.

²³³ Tamtéž, s. 5 – 6.

²³⁴ Srov. URBANOVÁ, M. Sociální kontrola a právo, s. 4 [online].

²³⁵ Srov. HARVÁNEK, J. a kol. *Teorie práva*, s. 28.

²³⁶ Srov. VEČEŘA, M.; URBANOVÁ, M. *Sociologie práva*, s. 25 – 26.

normativním systémem. Některé neprávnické normativní systémy, např. morálka, jsou významné pro dodržování požadavků současných právních norem, i když do nich nejsou začleněny, u jiných, např. náboženských norem, tradic a zvykových norem, je jejich rozsah působení umněšen v důsledku nižší míry společenského konsensu na jejich dodržování.²³⁷

4.5.2.2 Morální normy

Morální normy jako významný a všeprostopující aspekt lidské činnosti, mají složku interpersonální a intrapersonální. Interpersonální složka vztahující se k právům a prospěchu jiných lidí reguluje sociální vztahy a řeší mezilidské spory. Intrapersonální složka odrážející hodnoty, identitu, případně náboženské přesvědčení jedince ovlivňuje interpersonální vztahy minimálně nepřímě. Morální jednání je tudíž možné chápat jako volní jednání s potencionálně sociálními konsekvencemi.²³⁸

Morální usuzování může být ovlivněno situačními faktory, např. povahou dilematické situace, kterou jedinec posuzuje nebo řeší. Ta může zahrnovat osobní dilemata týkající se konfliktu mezi lidmi se vzájemným osobním vztahem, který je častěji nahlížen z pozice péče než z pozice spravedlnosti. Může jít o osobní situaci přímo se dotýkající aktéra situace, např. jeho otec pije a poté napadá aktérovu matku; obětí jednání může být aktérův blízký člověk, např. aktér lže rodičům proto, aby se vyhnul trestu; aktér cítí tlak ze strany jemu významných, blízkých lidí, např. jeho rodina ho nutí k přijetí určitého životního rozhodnutí; minimálně dva blízcí lidé kladou na aktéra protichůdné, vylučující se požadavky mající konsekvence pro jejich vztah, např. jeho matka po něm vyžaduje pravdivou odpověď, která by ublížila jeho sourozenci nebo aktér cítí konflikt odpovědnosti za své proaktivní jednání na podporu jiného člověka, např. aktér se musí rozhodnout, zda podpoří sourozence, který je obětí psychického násilí ze strany rodičů.²³⁹

Morální usuzování je i pod vlivem rodičovské role, přímým v případě, že děti jsou rodiči směřovány k určitému specifickému způsobu jednání v morálních situacích nebo v důsledku rodiči používaného komunikačního stylu směrem k dítěti, nepřímým v případě, že se děti inspirují přímým pozorováním jednání rodičů.²⁴⁰

Systém morálních norem je tvořen morálními přesvědčeními vyjádřenými morálními soudy.²⁴¹ Morální normy fungují obdobně jako sociální smlouva. Je ceněn smysl pro společenství posilující kooperaci a sociální soudržnost, který je odměňován např. pozitivní reputací.²⁴² Základními kontrolními mechanismy, kterými morálka disponuje, jsou veřejné mínění a svědomí. Projevy

²³⁷ Srov. GERLOCH, A. *Teorie práva*, s. 30 – 31.

²³⁸ Srov. DVOŘÁKOVÁ, J. *Morální usuzování: Vliv hodnot, osobnosti a morální identity*, s. 11.

²³⁹ Tamtéž, s. 48 – 49.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 50.

²⁴¹ Srov. BRÁZDA, R. *Ethicum*, s. 14

²⁴² Srov. Tamtéž, s. 39.

nemorálnosti se vždy nekryjí s projevy protiprávnosti a morálka častěji než právo nabízí vzory hodné následování a využívá sílu pozitivní sankce.²⁴³

Ve vztahu k normativnímu kritériu hledáme jednak základ, na kterém ho můžeme založit, a jednak jeho zdůvodnění. Jsou-li jím morální normy, pak jejich respektování je vyžadováno od všech členů společenství, a to je možné jen za předpokladu jejich pochopitelnosti a uznatelnosti všemi členy společenství.²⁴⁴

Morální soudy jsou součástí našeho života. Na rozdíl od soudů, které vycházejí z naší zkušenosti, a jsou tedy zdůvodnitelné empiricky, jsou morální soudy empiricky nezdůvodnitelné a vyvratitelné jsou pouze morálně. Představme si, že bychom se rozhodli vzdát se morálních soudů, pak by se ale proměnily naše intersubjektívni vztahy, ostatní bychom degradovali ze subjektů na objekty.

4.5.2.3 Právní normy versus morální normy

Morálka a právo fungují jako samostatné normativní systémy, přičemž morálka může posilovat společenské působení práva.²⁴⁵ Pojem chování v sobě zahrnuje aktivní jednání nebo konání jako přikazování určitého jednání nebo jeho zakazování a jejich pasivní opomenutí jako přikazování určitého opomenutí nebo jeho zakazování.²⁴⁶ Morálku i právo spojuje to, že to jsou normativní systémy upravující lidské chování.²⁴⁷ Odlišují se způsobem sankcionování. Morálka schvaluje chování, které normě odpovídá a odsuzuje to, které ji porušuje, naproti tomu právo stanoví povinné donucovací akty jako reakce na určité chování.²⁴⁸

Právo a morálka se mohou vztahovat jako normativní řády na jedno a totéž chování, v případě konfliktu dvou norem obou řádů neruší platnost normy jednoho řádu platnost normy řádu druhého. Morální řád ovlivňuje právní řád potud, pokud jeho určité normy předepisují stanovení právních norem určitého obsahu a opomenutí jejich stanovení. Právní řád nepředepisuje morálku určitého obsahu, ale za použití určitého právního řádu může být posouzeno určité chování odpovídající morálce za protiprávní nebo jí odporující za právu odpovídající.²⁴⁹

²⁴³ Srov. URBANOVÁ, M. *Systémy sociální kontroly a právo*, s. 72 – 73.

²⁴⁴ Srov. TUGENDHAT, E. *Přednášky o etice*, s. 12 – 13.

²⁴⁵ Tamtéž.

²⁴⁶ Srov. KELSEN, H. a kol. *Všeobecná teorie norem*, s. 109

²⁴⁷ Tamtéž, s. 65.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 16 – 17.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 224 – 225.

4.5.3 Přírozený zákon

Člověk se rodí s přírozenou inklinací k dosažení určitých věcí, které pro sebe považují všichni lidé za dobro. Mezi základní dobra patří zachování vlastního života i sklon k zachování lidského rodu jako takového prostřednictvím péče o budoucí generace.²⁵⁰

Základní dobra v sobě neskrývají pouze význam předmětu přírozeně lidské inklinace, ale i pokyn k jejich dosažení. O základní dobra usilují všichni lidé proto, že mají stejnou přírozenost, že každý z nich je jedincem s jeho, s ním totožnými, přírozenými inklinacemi.²⁵¹

Člověka nabádá k usilování o základní dobra jeho rozum, který nejprve teoreticky poznává předměty přírozené lidské náklonnosti, a poté je rozpoznává prakticky jako to, o čem se má člověk snažit, čeho má dosáhnout.²⁵²

Pozná-li člověk praktickým rozumem nějaký předmět přírozené inklinace, znamená to, že formuloval pokyn k jeho dosažení, který vyjadřuje podstatu přírozeného zákona.²⁵³

K dodržování přírozeného zákona je každý člověk zavázán svým lidstvím. Z něho lze odvodit jak nejjobecnější mravní zásady, tak konkrétní mravní povinnosti dotýkající se bezprostředně jednání člověka.²⁵⁴

Z přírozeného zákona mohou být odvozovány různé závěry, což odráží proměnlivost životních situací jedince, v nichž jeho svědomí opětovně jako soud praktického rozumu formuluje bezprostřední normu jeho jednání. Jeho individuální odpovědnost ve svědomí odpovídá konceptu mravní autonomie. Přírozený zákon je zásadní orientace, v níž je člověk subjektem svého odpovědného jednání toho, co je dobré, a co má tedy konat.²⁵⁵

4.6 Relace času versus odpovědnost

4.6.1 Retrospektivní odpovědnost kontra prospektivní odpovědnost

Retrospektivní odpovědnost je relativně snadno posouditelná, protože je odvoditelná od konkrétního jednání, jeho důsledků či opominutí jednání v minulosti, za něž se subjekt odpovědnosti ospravedlňuje před instancí odpovědnosti.²⁵⁶ Odpovědnost subjektu jednání je úzce spojena s jeho činem z toho důvodu, že byl jeho aktivní příčinou. Proto se subjekt odpovědnosti zodpovídá především za právní důsledky svého jednání. Retrospektivní odpovědnost nemá primárně morální konsekvence.²⁵⁷

²⁵⁰ Srov. SOUSEDÍK, S. *Svoboda a lidská práva: Jejich přírozenoprávní základ*, s. 48 – 53.

²⁵¹ Tamtéž, s. 52 – 55.

²⁵² Tamtéž, s. 60 – 62.

²⁵³ Tamtéž, s. 62 – 65.

²⁵⁴ Srov. MÁDR, O. *Mravouka: 1. díl: Základy*, s. 47 – 51 [online].

²⁵⁵ Srov. OVEČKA, L. *Dynamické pojetí přírozeného zákona a česká teologická tradice*, s. 204 – 205, [online].

²⁵⁶ Srov. MARSCH, H. *Das Prinzip Verantwortung als Handlungsorientierung im Feld öffentlicher Erziehung*, s. 98 [online].

²⁵⁷ Srov. JONAS, H. *Princip odpovědnosti*, s. 142.

Existuje ale i jiný druh odpovědnosti, při níž se subjekt odpovědnosti neospravedlňuje dodatečně za svůj čin, ale je prospektivně odpovědný vůči něčemu, co je existenčně závislé na působení jeho moci nebo je jí ohroženo. Subjekt odpovědnosti na sebe bere povinnost nést odpovědnost vůči tomu, co vznáší oprávněně svůj nárok na život v závislosti na působení moci subjektu odpovědnosti.²⁵⁸ Prospektivní odpovědnost vyjadřuje závislost budoucnosti na aktuální odpovědnosti jako povinnosti zachovat možnost pro potencionální budoucnost.²⁵⁹

4.6.2 Odpovědnost versus povinnost

Lévinas přichází s konceptem člověka vyvoleného k neohrazené odpovědnosti za všechny a za všechno, která není jeho svobodnou volbou. Člověk se z ní nemůže vyvázat, vyvěrá z jeho náklonnosti k dobru, díky níž je vnímavý k utrpení druhého. Opravdová lidskost překračuje svobodu člověka, člověk je skutečně lidským proto, že je vyvolen k tomu, starat se o druhého dříve než o sebe samého.²⁶⁰

Jonas poukazuje na základní nereciproční vztah odpovědnosti a povinnosti, který je lidmi podvědomě uznáván a praktikován, a to na vztah rodičů a dětí, které se díky rodičům narodily, ale bez jejich lásky, péče a odpovědnosti by nepřežily. Rodiče sice mohou očekávat v budoucnu od svých dospělých dětí obdobné zaopatření, ale nemohou tím podmiňovat svou starostlivost a odpovědnost za život, který stvořili.²⁶¹

Chceme-li se přece jen pokusit zdůvodnit povinnosti dospělých dětí vůči rodičům, můžeme se opřít o tři modely: transakční model reciprocitý definující specifické povinnosti dospělých dětí vůči rodičům, které vycházejí z pojetí dluhu vzniklého dětem v souvislosti s všemožnou námahou a výdaji spojenými s rodičovskou výchovou; transakční model vděčnosti založený na povinnosti vděčnosti vzniklé na základě toho, že rodiče svým dětem mnohé darovali a vztahovým modelem přátelství, který zavazuje dospělé děti povinnostmi k rodičům jen tehdy, jsou-li jejich vzájemné vztahy podobné přátelství.²⁶²

4.6.3 Nereciproční vztah odpovědnosti a povinnosti v rodině s domácím násilím

Narušením transgeneračního nerecipročního vztahu mezi rodiči a dítětem vzniká emoční dluh, který produkuje emočně a fyzicky přetížené děti léčící rány svých rodičů a doufající, že jednou se situace obrátí, a rodiče naplní jejich potřeby. Životní síla vycházející z rodičovství, posiluje růstový potenciál rodiny jen tehdy, pokud od rodiče směrem k dítěti směřuje láska a péče. V opačném

²⁵⁸ Tamtéž, s. 144.

²⁵⁹ Srov. MARSCH, H. *Das Prinzip Verantwortung als Handlungsorientierung im Feld öffentlicher Erziehung*, s. 100 [online].

²⁶⁰ Srov. CHALIEROVÁ, C. *O filosofie Emmanuela Lévinase*, s. 19 – 21.

²⁶¹ Srov. JONS, H. *Princip odpovědnosti*, s. 73 – 74.

²⁶² Srov. BLEISCH, B.; HOFFMANN, M.; LÖSCHKE, J. *Ethik: Familienethik. Ein Forschungsbericht*, s. 16 – 29 [online].

případě nezpřístupňují rodiče dítěti silový potenciál předešlých generací, ale vyčerpávají jeho zdroje, čímž zakládají základy jeho ztrát pro další generaci.²⁶³

Podmínkou zdravého rodinného fungování v nukleární rodině jsou nenarušené, pružné hranice mezi subsystemem manželským (partnerským) a rodičovským. Narušením zdravé pružnosti mezigeneračních hranic, potažmo zdravé transgenerační reciprocity, se přesouvá pozornost nebo napětí, v kladném či záporném směru, z manželského vztahu na dítě. Děje se tak v procesu spoustifikace, v němž se vytváří koalice mezi rodičem s dítětem za účelem naplňování rodičovských vztahových, emočních či intimních potřeb; procesu parentifikace, v němž se mění vztah dítě rodič ve vztah rodič rodiče, a dítě tak pečuje o rodiče psychicky, emočně, fyzicky i ekonomicky; procesu tzv. převrácení rolí, v němž se dítě stará rodičem ve smyslu nepřiměřené péče, vykonávání povinností a přebírání odpovědnosti za chod domácnosti nebo péči za jiné členy rodiny a v procesu transdebitace, v němž se rodič věnuje péči o generaci svých rodičů na úkor péče o své vlastní děti.²⁶⁴

4.6.4 Odpovědnost – vina – odpuštění – lítost

Odpovědnost jedince vyplývá logicky z jeho svobody, jeho svobodné rozhodnutí je příčinou nějakého účinku a zahrnuje v sobě odpovědnost za něj. Každé jednání založené na svobodném rozhodnutí osciluje mezi póly zásluha a vina. V případě, že jedinec učinil něco, čím se provinil, nese břímě viny, protože už nemá svobodu zrušit to, co se stalo.²⁶⁵

Se svou bezmocí se může vyrovnávat různě, nepřiměřeně ve smyslu jejího popírání, zlehčování, sebetřýznění, nebo přiměřeně pokusem znovunabýt ztracený rozměr svobody, aby se mohl správně s vinou vypořádat. Správné vyrovnání se s vinou spočívá ve změně postoje k ní, po které až následuje čin. Nejprve je třeba si přiznat faktický stav věci, uznat v čem je potřeba změny jedince, v čem je jeho slabost, aby nemusel před vinou prchat. A teprve poté je třeba vyjasnit si, co zůstalo ještě otevřeno, co je ještě možné změnit, i přes způsobenou škodu. Vyjdeme-li z premisi, že vina neznemožňuje vést nadále smysluplný život, můžeme přebírat odpovědnost svobodněji, protože se jí nemusíme vyhýbat ze strachu z možného selhání.²⁶⁶

Jde-li o jednostranné ublížení, není správným řešením prosba o odpuštění, ale vědomé ospravedlnění a vyjádření lítosti. Prosba o odpuštění je správnou cestou pouze u vzájemné a oboustranné viny, prosit o odpuštění u viny jednostranné znamená žádat pomyslně o přesunutí viny na druhého. U dítěte, které bylo zasaženo domácím násilím, by pouhé odpuštění bez předchozího

²⁶³ Srov. TÓTHOVÁ, J. *Úvod do transgenerační psychologie rodiny: Transgenerační přenos vzorců rodinného traumatu a zdroje jeho uzdravení*, s. 85.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 86 – 97.

²⁶⁵ Srov. LÄNGLE, A. *Smysluplně žít: Aplikovaná existenciální analýza*, s. 61 – 67.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 67 – 69.

vědomého ospravedlnění rodiče a vyjádření jeho lítosti nad svým jednáním, vedlo k jeho osamělému prožívání traumatu.²⁶⁷

Nevyřešená vina může narušovat v rodinném systému interpersonální vztahy: budit v jedinci přesvědčení o nezaslouženosti podpory, pomoci a lásky; probouzet jeho strach z intimity, odčerpávat jeho energii, kterou by mohl investovat do budování vztahů; přispívat k potvrzování jeho sebeobrazu bezcennosti a nedůstojnosti, vést k jeho přehnané tendenci ochraňovat či se nechávat ochraňovat, neumožnit mu rozvinout adekvátní asertivní způsob reagování, zapřičiňovat pocity toho, že hoden toho, aby byly naplňovány jeho potřeby či být důvodem jeho odcizování a vzdalování se svému sociálnímu okolí.²⁶⁸

²⁶⁷ Srov. TÓTHOVÁ, J. *Úvod do transgenerační psychologie rodiny: Transgenerační přenos vzorců rodinného traumatu a zdroje jeho uzdravení*, s. 115 – 116.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 114.

5 Vlastní etická reflexe

5.1.1 Subjekt odpovědnosti v situacích ochrany dětí před psychickou formou domácího násilí

5.1.1.1 Nukleární rodina

V nukleární rodině jsou primárními subjekty odpovědnosti za ochranu dětí před psychickou formou domácího násilí oba rodiče. Oba mají předně za děti morální odpovědnost jako původci jejich životů, která pokračuje v odpovědnosti za kvalitu jejich životů.²⁶⁹

V okamžiku, kdy se jeden z nich přemění v původce násilí, bez ohledu na to, zda-li jsou děti pouhými svědky jeho násilného chování k druhému rodiči, nebo přímými osobami ohroženými psychickým násilím z jeho strany, se stává druhý rodič jediným štítem mezi svým partnerem a jejich společnými dětmi. V této roli by neměl selhat, protože děti jsou do určitého momentu svého života závislé na péči, ochraně a odpovědnosti obou rodičů (viz 1.2.1.1), které nadto do jejich svazku nepřišly na základě svého svobodného rozhodnutí a také ho nemohou svobodně opustit (viz 4.3.1)

Rodiče jsou těmi, kteří se starají nejen o zajištění základních biologických potřeb dětí, ale i o naplňování jejich psychických vývojových potřeb. Rodičovské postoje k dětem jsou přitom ovlivňovány tím, jak jejich soužití s dětmi naplňuje či nenaplňuje dospělé potřeby rodičů. Děti posouvají manželský subsystém na novou úroveň, přinášejí do něj nové podněty, umožňují získat rodičům zkušenosti jiným způsobem nezískatelné a přinášejí do manželského subsystému otevřenou perspektivu umožňující jim překročit jejich vyměřený osobní čas.²⁷⁰

Rodiče nesou současně morální odpovědnost za ztvárnění svých sociálních rolí v mezigeneračním rodinném systému, do něhož svým sňatkem, a potažmo zplozením potomků, přispěli. V životní situaci transgeneračně přenášeného domácího násilí jde o neuzdravené aspekty traumatu, které se nemusí jednoduše reprodukovat jako zjevně násilné jednání, ale může zanechávat latentní hluboká zranění v rodinné struktuře, dynamice nebo komunikaci. Dnes už je v odborných kruzích našťestí překonán názor, že původce násilí byl nutně sám v dětství osobou ohroženou násilím ze strany rodiče. Dnes je už i zřejmé, že žádný druh násilí není přenesen do další generace ve stejné podobě, v níž byl zažíván, a že charakter přenášeného násilného chování je modifikován i dalšími přidruženými prvky.²⁷¹

Je třeba mít na paměti, že v nadměrně stresových situacích se může rodič se zkušeností s násilným chováním v dětství zachovat identicky tak, jak se choval původce násilí v jeho nukleární

²⁶⁹ Srov. JONAS, H. *Princip odpovědnosti*, s. 75 – 78.

²⁷⁰ Srov. MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*, s. 28 – 29.

²⁷¹ Srov. TÓTHOVÁ, J. *Úvod do transgenerační psychologie rodiny: Transgenerační přenos vzorců rodinného traumatu a zdroje jeho uzdravení*, s. 115 – 116.

rodině, ačkoliv není násilné chování regulujícím způsobem jeho běžného chování k vlastním dětem.²⁷²

K přerušení cyklu transgeneračně přenášeného násilí mohou na straně rodiče se zkušeností s násilným chováním v dětství přispívat lepší finanční zajištěnost rodiny, pozitivní vztah k důležité dospělé osobě v dětství, poskytnutá odborná pomoc, uzdravení traumatu z dětství a schopnost obrátit hněv a odpovědnost za trauma proti původci násilí.²⁷³

Kromě morální odpovědnosti mají rodiče za děti zákonnou rodičovskou odpovědnost, již jsou povinni vykonávat řádně, s ohledem na zájem dítěte. Pokud tak nečiní, tj. závažným způsobem ji zanedbávají, nebo dokonce zneužívají, mohou být soudem rodičovské odpovědnosti zbaveni.²⁷⁴

5.1.2 Transgenerační rodinný systém

V transgeneračním rodinném systému imaginární nukleární rodiny může existovat čtyři vrstvy: vrstva praprarodičů, vrstva prarodičů, vrstva rodičů a jejich sourozenců, včetně jejich partnerů, a vrstva dětí. Všechny dospělé osoby v něm mohou být potencionálními subjekty morální odpovědnosti za ochranu dětí před psychickým násilím ze strany původce násilí v nukleární rodině, s vyloučením těch, kteří ji nemohou autonomně nést např. z důvodu jejich věku nebo zdravotního stavu (viz 4.2).

Ve vztahu k ochraně svých vnoučat by měli prarodiče ze strany původce násilí převzít svůj díl morální odpovědnosti za jeho chování v prokreační rodině (tj. nové rodině vzniklé manželstvím/partnerstvím). Důvod je nasnadě, sami se ve své generační vrstvě nevyrovnali s případnými přenesenými rodinnými problémy, které poslali do generace rodičovské vrstvy, v níž se mohou projevit zjevně, určitou nápodobou vzorového chování zažitého na vlastní kůži v dětství, nebo v ní mohou latentně vyčkávat, a vyjít na povrch až v důsledku nadměrného stresu původce násilí.²⁷⁵

Prarodiče ze strany dospělé osoby ohrožené domácím násilím v prokreační rodině mohou být subjekty odpovědnosti za ochranu svých vnoučat tím, že podpoří své dospělé dítě ve změně rodinného fungování (viz 2.3.1.1). Podmínkou je, aby mezi prarodiči a jejich dospělým dítětem, které se stalo osobou ohroženou domácím násilím/osobou se zkušeností domácího násilí nebo je jeho svědkem ze strany svého partnera vůči společným dětem, je intimita jejich vztahu.

Sourozenci osob z rodičovské vrstvy mohou být případnými subjekty odpovědnosti, pokud jsou vnímaví nebo jsou informováni o tom, co se v nukleární rodině děje.

²⁷² Tamtéž, s. 116.

²⁷³ Tamtéž, s. 116.

²⁷⁴ Srov. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 865, 870 – 871.

²⁷⁵ Srov. TÓTHOVÁ, J. *Úvod do transgenerační psychologie rodiny: Transgenerační přenos vzorců rodinného traumatu a zdroje jeho uzdravení*, s.116.

Nezletilé a nezaopatřené děti nemohou být subjekty odpovědnosti za svou ochranu před domácím násilím ze strany rodičů, těmi se mohou stát až v okamžiku, kdy jsou si schopny zabezpečit naplnění základních životních potřeb, na bázi tělesné i psychické (viz 4.2).

5.1.2.1 Vnější prostředí

Psychická forma domácího násilí není na první pohled nápadná, i když její následky bývají s ostatními formami domácího násilí srovnatelné (viz 2.2.1). Subjekty odpovědnosti vyskytující se mimo nukleární rodinu mohou pocházet jak ze školního prostředí, v němž se děti tráví většinu času, tak i z jejich vnějšího prostředí, a to na základě jejich vnímavosti k jakékoliv známce vybočení dětí z jejich standardu prospěchu nebo chování.

5.1.3 Objekt odpovědnosti v situacích ochrany dětí před psychickou formou domácího násilí v nukleární rodině

5.1.3.1 Dotčené objekty odpovědnosti

Dotčenými objekty odpovědnosti jsou předně děti, které, na rozdíl od svých rodičů, nemohou svůj sociální kontext rodiny svobodně měnit, navíc se v něm pohybují po celou dobu své nesamostatnosti. Vztah dětí a jeho sociálního prostředí, včetně rodinného, je reciproční, dítě je jimi ovlivňováno ve vnímání a hodnocení nebezpečí, traumata a kvality života a současně ho, do jisté míry, ovlivňuje, např. rodinné prostředí prostřednictvím kvality svého vztahu s rodiči.²⁷⁶

V nukleární rodině jsou rodiče odpovědní za jednání, jejichž následkem jsou dětská svědectví domácího násilí. Všechny děti v rodině jsou zasaženy domácím násilím, každé z nich ale disponuje různou měrou resilience. Dětská svědectví domácího násilí vykazují proto širokou škálu následků, jako např. somatických či psychosomatických obtíží, regresivního chování, narušování hranic rodinného systému formou částečného převzetí role rodiče dítětem, nevyrovnaných či nepřiměřených sociálních interakcí, problematické identifikace se sociálními rolami a kognitivních obtíží.²⁷⁷

Dotčeným objektem odpovědnosti je i dospělá osoba ohrožená domácím násilím, která nezdědala tendenci ke zlehčování své situace, případně ke svalování viny za ni na samu sebe. Je-li osobou ohroženou domácím násilím žena, bývá posledním impulsem k tomu, aby vyhledala pomoc mimo rodinu, buď zvláště hrubý útok na ni, nebo útok na její děti, anebo když má pocit, že děti ve vztahu k ní začínají napodobovat chování původce násilí nebo že začínají považovat násilné chování za běžné. I když se ženy často snaží ve vztahu s původcem násilí vydržet kvůli zachování

²⁷⁶ Srov. MAREŠ, J. *Posttraumatický rozvoj člověka*, s. 94 – 95.

²⁷⁷ Srov. HRONOVÁ, M.; VAVROŇOVÁ, M. Vliv domácího násilí na zdraví žen - obětí násilí a jejich dětí, které jsou svědky násilí v rodině: Sociologická sonda klientek o.s. ROSA a jejich dětí za rok 2010, s. 26 - 28 [online].

rodiny dětem, děti mohou podnítit matku k vyhledání pomoci, protože už přibližně od šesti let věku dokáží identifikovat násilné chování jako nepřipustné.²⁷⁸

Vyhledávání odborné pomoci ve smyslu krizové pomoci, včetně telefonické, odborného poradenství, intervenčního centra nebo azylového domu anebo přivolání policie nestojí u žen, které jsou osobami ohroženými domácím násilím, na prvním místě. Tyto ženy se mnohem častěji obrací na rodinu, blízké přátele, případně na své sousedy.²⁷⁹

Nejčastějším způsobem řešení situace, v níž je žena osobou se zkušeností domácího násilí, je pobyt v azylovém domě, protože žena musí opustit společnou domácnost. Často se tak děje na základě její spolupráce s oddělením sociálně právní ochrany dětí nebo po zkontaktování linky telefonické krizové pomoci. Je možné, že žena kombinuje i vícero sociálních služeb, jako telefonickou krizovou pomoc, intervenční centrum a azylový dům.²⁸⁰

Ženy jako osoby se zkušeností domácího násilí se neobracejí s žádostí o pomoc na policii z různých důvodů: z obavy, že jejich situace nebude adekvátně řešena, že bude zlehčována, ze strachu z reakce partnera, z obavy ze ztráty soukromí nebo ze studu svěřovat se s týráním dalšímu muži, byť by byl policistou.²⁸¹

Ženy jako osoby se zkušeností domácího násilí využívají pro řešení své partnerské a rodinné situace i možnosti podat návrh k soudu ve smyslu předběžného opatření ve vztahu k nezletilým dětem, návrh prodlužující policejní vykazání, návrh týkající se úpravy vztahu mezi rodiči a nezletilými dětmi, nebo na rozvod manželství.²⁸²

Je-li osobou se zkušeností domácího násilí muž, málokdy se jako oběť definuje, což se projevuje i v jeho kontaktech s úřady či policií. Muži jednak využívají v porovnání s ženami minimálně možnosti přivolání policie k aktuálnímu incidentu nebo možnosti podat trestní oznámení ve věci závažného domácího násilí ze strany partnerky²⁸³ a jednak muž nebývá označen často za osobu se zkušeností domácího násilí proto, že k problematickému chování partnerky nepodává dostatek nedostatek informací. Proto bývá úřady či policií interpretována mužova situace jako izolované přestupky a za osobu se zkušeností domácího násilí je označen až opožděně, v okamžiku vyhroceného násilí. Muž jako osoba se zkušeností domácího násilí se zdráhá nést svoji roli veřejně, protože ji vnímá v soukromém, profesním i veřejném životě jako ponižující a diskvalifikující.²⁸⁴

²⁷⁸ Srov. BARVÍNKOVÁ, J.; PALONCYOVÁ J. *Děti, rodiče a domácí násilí: Výzkum klientely Acorusu, z.ú.*, s. 40 [online].

²⁷⁹ Tamtéž.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 42.

²⁸¹ Tamtéž, s. 42 – 43.

²⁸² Tamtéž, s. 43 – 44.

²⁸³ Srov. ČÍRTKOVÁ, L. Domácí násilí na mužích z pohledu teorie a praxe. In: *Muži jako oběti domácího násilí*, s. 16 – 17 [online].

²⁸⁴ Tamtéž.

V souvislosti s muži se zkušeností domácího násilí se objevuje v odborných kruzích tzv. fenomén dvojích zavřených dveří, přičemž první dceře označují zábrany týkající se všech osob se zkušeností domácího násilí a druhé dveří zosobňují specifické bariéry týraných mužů spojené se zveřejněním jejich osudů.²⁸⁵

Dotčeným objektem odpovědnosti je i původce násilí, který by měl být odborně veden k uvědomění si svého problematického chování, k jeho reflektování, k identifikaci jeho spouštěčů a k nalézání nenásilných způsobů komunikace a řešení problémů.²⁸⁶

Důležitá je motivace původce násilí ze změně, k níž by měl přijít impuls od partnera a blízkého příbuzenského okolí bezprostředně po prvním násilném incidentu. Původce násilného chování by měl dostat okamžitou zpětnou vazbu o neakceptovatelnosti svého násilného chování a o nutnosti případného vyhledání odborné pomoci. Podnětem ke změně může být i radikální situace související s policejním vykazáním z obydlí a zákazem styku s partnerem a dětmi či s intervencí oddělení sociálně právní ochrany dětí.²⁸⁷

5.1.3.2 Předmět odpovědnosti

Děti o tom, co se děje u nich doma, obvykle běžně nemluví, svěří se obvykle jen tomu, ke komu mají velkou důvěru. Děti hledají zdroje opory nezřídka u svých sourozenců, protože se většinou nemohou spoléhat ani na vztahy v širší rodině.²⁸⁸

Z výzkumu neziskové organizace Acorus, která pomáhá osobám ohroženým domácím násilím, vyplynuly potřeby a přání dětí, které se svými maminkami byly ubytovány v azylovém domě: předně potřeba jednání, byť by to znamenalo, že rodič ohrožený domácím násilím požádá příslušné úřady o pomoc nebo ukončí soužití s původcem násilí. Děti očekávají, že v případě odchodu jejich maminky od původce násilí nejen skončí jejich utrpení, ale že rodinná situace bude méně ovlivňovat jejich život, že nebudou muset setrvávat v pro ně destruktivních podmínkách a že nebudou vystavovány pro ně neřešitelným situacím.²⁸⁹

Děti vyjadřovaly nejen touhu uniknout domácímu násilí, ale mít i možnost volby zvolit si, zda-li jim má být poskytnuta odborná pomoc, nebo zda-li se chtějí, i přes odloučení, nadále stýkat i s původcem násilí.²⁹⁰

²⁸⁵ Tamtéž.

²⁸⁶ Srov. HERDOVÁ, T., L. JARKOVSKÁ, PEŠÁKOVÁ, K.; TRÁVNÍČEK, Z. *Analýza postojů původců a původkyň domácího násilí a práce s nimi*, s. 27 – 28 [online].

²⁸⁷ Tamtéž, s. 30 – 31.

²⁸⁸ Srov. BARVÍNKOVÁ, J.; PALONCYOVÁ, A. *Děti, rodiče a domácí násilí: Výzkum klientely Acorusu*, z.ú., s. 72 [online].

²⁸⁹ Tamtéž, s. 97.

²⁹⁰ Tamtéž, s. 97.

Děti si přály mít možnost vzdálit se rodinným problémům tím, že se budou věnovat např. intenzivně nějaké zájmové činnosti, která je bude odvádět z domova, moci se na ni zaměřit, a vytěsnit tak neutěšenou rodinnou situaci. Je pro ně zásadní moci se odpoutat od problémů, které nemohou vyřešit, najít nějaké rozptýlení, mít možnost se zbavit vnitřního přetlaku, posílit své sebevědomí.²⁹¹

Děti vyjadřují svoji touhu po tom, aby jim některá z blízkých osob řekla, že bude lépe, aby posílila jejich naději na změnu situace.²⁹²

Zpětně děti cítí, že je třeba nebát se říci si o pomoc, nebát se důsledků, které poté budou následovat. Uvědomují si i, že by neměly brát na sebe vinu za to, co se doma děje, že by si neměly myslet, že ony jsou viníky násilných situací. Chtějí, aby je v tom některá z blízkých osob utvrdila. Děti chtějí být silnými, chtějí si vzít si z domácích problémů poučení, chtějí si své dospělé životy zařídit jinak, chtějí i změnit rodinnou dynamiku svých nukleárních rodin. K tomu hledají cesty u těch, kteří také zažili v životě něco negativního, co je udělalo silnějšími, snaží se napodobit jejich příklady.²⁹³

V určitém okamžiku situace domácího násilí se může osoba jím ohrožená rozhodnout k řešení, které by buď násilí ze vztahu s původcem násilí odstranilo, nebo by znamenalo ukončení vztahu s ním. Podmínkou pro možnost poskytnout jí pomoc při jejím rozhodnutí, odbornou či laicky empatickou pomoc, je její připravenost nechat si pomoci spojená s ochotou stávající nastavení vztahu změnit. Nezřídka se stává, že bod, v němž se zlomí vůle setrvávání v nesnesitelném soužití, prožívá osoba ohrožená domácím násilím opakovaně.²⁹⁴

Stává se, že osoba ohrožená domácím násilím se s konečnou platností po dlouhé době rozhodne od původce násilí odejít, a děti s ní odmítnou jít. Děje se tak proto, že nechápou, proč by měly z domova odcházet, když násilné chování ze strany původce násilí je dlouhodobě druhým rodičem omlouváno, když jím není označováno za nepřijatelné a nežádoucí. Děti zdánlivě chtějí zůstat s původcem násilí nebo se k němu opakovaně vrací, ve skutečnosti jsou ale vázané na své prostředí a své lidi.²⁹⁵

²⁹¹ Tamtéž, s. 96 – 97.

²⁹² Tamtéž, s. 97.

²⁹³ Tamtéž, s. 98 – 99.

²⁹⁴ Srov. KISSOVÁ, B.; LUKÁŠOVÁ, R. Pojetí domácího násilí osobami ohroženými. In TOPINKA (ed.), D. *Domácí násilí z perspektivy aplikovaného výzkumu: Základní fakta a výsledky* [online], s. 128 – 129.

²⁹⁵ Srov. BARVÍNKOVÁ, J.; PALONCYOVÁ J. *Děti, rodiče a domácí násilí: Výzkum klientely Acorusu, z.ú.*, s. 149 [online].

5.1.4 Instance odpovědnosti v situacích ochrany dětí před psychickou formou domácího násilí v nukleární rodině

5.1.4.1 Primární instance

5.1.4.1.1 Nukleární rodina

Primární instancí odpovědnosti by mělo být svědomí obou rodičů. Prakticky je jím pouze svědomí druhého rodiče, protože původce násilí většinou nereflektuje své chování sám od sebe jako násilné, považuje je za normální.²⁹⁶

Morální usuzování druhého rodiče může být ale orientováno na shodu s ostatními lidmi v jeho společenství, v jejichž očích chce být považován za dobrého člověka, a jejichž očekávání chce naplnit. Může upřednostnit zvnitřněnou normu chování hodného chlapce nebo hodné dívky před aktivním řešením neutěšené domácí situace²⁹⁷, může dát přednost vnějšímu zdání fungující rodiny před potřebami svými a svých dětí.

Člověk si nemůže být jist tím, že učinil v konkrétní situaci to, co bylo s ohledem na celek následků to nejlepší, může mít jen jistotu toho, že udělal to, co by bylo nejlepší v závislosti na jeho aktuálních možnostech.²⁹⁸ Je otázkou jen pro něj, zda-li své aktuální možnosti posoudil adekvátně, zda-li je vědomě či nevědomě nepodcenil.

5.1.4.1.2 Transgenerační rodinný systém

Svědomí členů transgeneračního systému imaginární nukleární rodiny se nemusí vůbec dostat ke slovu, pokud se dospělá osoba ohrožená domácím násilím rozhodne jim se svou životní situací nesvěřit, ze strachu, výčitek, nízkého sebehodnocení, ambivalentního vztahu k původci domácího násilí nebo traumat.²⁹⁹

5.1.4.2 Sekundární instance

Sekundárními instancemi odpovědnosti jsou interní dotčené objekty odpovědnosti, tj. děti, a externí, tj. oddělení sociálně právní ochrany dětí, policie a případně i soud.

Pro děti plní rodiče v kontextu rodiny role autorit, ochránců a správců. Každý z nich jinou měrou a v různých oblastech, ale dohromady tvoří pro děti hráz proti pocitům ohrožení, nebezpečí a nejistoty.³⁰⁰ Před svými dětmi se partner původce domácího násilí zodpovídá zprostředkovaně i před svými budoucími vnoučaty. Prozatím se jedná pouze o potencionální možnost sekundární

²⁹⁶ Srov. HERDOVÁ, T., L. JARKOVSKÁ, PEŠÁKOVÁ, K.; TRÁVNÍČEK, Z. *Analýza postojů původců a původkyň domácího násilí a práce s nimi*, s. 28 [online].

²⁹⁷ Srov. HEIDBRINK, H. *Psychologie morálního vývoje*, s. 76 – 77.

²⁹⁸ Srov. SPAEMANN, R. *Základní mravní normy a postoje*, s. 66.

²⁹⁹ Srov. KOTKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v kontextu rodiny a práce*, s. 66 – 67.

³⁰⁰ Srov. MACHULA, T. *Filosoficko-antropologický pohled na tradiční rodinu*. In ŠRAJER, J.; MUSIL, L. (eds.) *Etické kontexty sociální práce s rodinou*, s. 29.

instance odpovědnosti³⁰¹, ale ta, pokud se narodí, bude zasažena v osobě jednoho z jejích budoucích rodičů následky jeho jednání ve smyslu možné nápodoby chování.

Do styku s externími instancemi odpovědnosti může vejít i *falešná či klamná oběť*³⁰², znalá svých práv a povinností jednotlivých institucí vůči osobám ohroženým domácím násilím. Jí může být i žena manipulující se svým okolím, snažící se účelově získat ze svého jednání profit např. s ohledem na hladký průběh rozvodového řízení, řešení majetkových záležitostí či řešení úpravy rodičovské odpovědnosti.³⁰³

Před pracovníky zúčastněných externích instancí odpovědnosti se mohou objevovat eticky dilematické situace. Sociální pracovník intervenčního centra se musí např. při setkávání s osobami ohroženými domácím násilím vyvarovat unáhleného postupu, nesmí jednat zbrkle a zasáhnout nesprávně, nesmí ale i jednat nedbale a nezasáhnout správně³⁰⁴. Poměřuje možné následky svého nejednání se zájmem zachovat lidskou důstojnost a ochránit život osoby ohrožené domácím násilím, proto obvykle nezpochybňuje výpověď a subjektivní odhad nebezpečí osoby ohrožené domácím násilím a do situace zasáhne v její prospěch.³⁰⁵ Intervenční centra se ve většině případů setkávají se skutečnými osobami ohroženými domácím násilím/osobami se zkušeností domácího násilí, mohou je kontaktovat ale i falešné oběti. Sociální pracovník by měl být schopen je demaskovat, odhalit to, čím se v projevu odlišují, např. při popisu strachu a obav z původce násilí nevykazují žádné z doprovodných projevů, jako pláč, tělesný třes, nesoustředěnost, vyhybavost, unikají před citlivými tématy; své pocity a jednotlivé incidenty popisují pouze obecně a povrchně, zato nešetří kritikou a obviňováním původce násilí.³⁰⁶

Při kontaktu s policií a justicí jako s externími instancemi odpovědnosti dochází leckdy k sekundární viktimizaci osoby se zkušeností domácího násilí spočívající v nevhodných reakcích na fakt konkrétního trestného činu. Na sekundární viktimizaci se mohou spolupodílet i média či sociální okolí osoby. Jejím následkem jsou sekundární zranění výlučně psychického rázu způsobená očerňováním osoby se zkušeností domácího násilí, jejím obviňováním či přenášením viny na ni, nerespektováním jejího soukromí, poškozováním jejího dobrého jména nebo bagatelizací její újmy.³⁰⁷

³⁰¹ Srov. JONAS, H. Princip odpovědnosti, s. 75 – 76.

³⁰² ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*, s. 138

³⁰³ Srov. VOJTÍŠKOVÁ, M. (eds.) *Mlčení bolí: Postřehy z desetileté praxe intervenčních center*, s. 54 – 55.

³⁰⁴ Srov. MUSIL, L. „*Ráda bych Vám pomohla, ale ...*“: *Dilemata práce s klienty v organizacích*, s. 137.

³⁰⁵ Srov. STACHOVÁ V. *Etická dilemata sociálních pracovníků při práci s obětí domácího násilí*, s. 38.

³⁰⁶ Srov. VOJTÍŠKOVÁ, M. (eds.) *Mlčení bolí: Postřehy z desetileté praxe intervenčních center*, s. 55.

³⁰⁷ Srov. ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*, s. 61 – 66.

5.1.5 Normativní standard odpovědnosti v situacích ochrany dětí před psychickou formou domácího násilí v nukleární rodině

Vyjdeme z toho, že řešení životní situace dítěte jako osoby ohrožené domácím násilím je závislé na rozhodnutí dospělé pečující osoby. Ta žije faktickou realitu domácího násilí, její představa normality rodinného fungování se může střetnout s jinou realitou, která jí otevře oči. Může se tak stát prostřednictvím třetí osoby, která ji konfrontuje s jiným úhlem pohledu na její zkušenost s domácím násilím, protože pro třetí osobu nepředstavuje domácí násilí normu.³⁰⁸

Osoby ohrožené domácím násilím nezhádka zůstávají dlouhodobě ve vztahu, mezi vnějšími bariérami, které jim brání v odchodu, je pocíťovaný tlak společenských norem a stereotypů. Trýzní se zevnitřnělymi stereotypními představami, které považují za bernou minci, trápí se pocíť studu a hanby, vyčítají si selhání v partnerské roli a nechtějí ani samy sobě, natož okolí přiznat, že je v jejich vztahu něco nepatřičného.³⁰⁹

Domácí násilí se odehrává za zavřenými dveřmi, to umožňuje jak osobě jím ohrožené, tak původci násilí zachovat si dvojí tvář, jednu veřejnou demonstrující určitou pozitivní hodnotu, jak jednotlivých dospělých osob, tak rodinného soužití, a druhou, faktickou. Pokud se dospělá osoba ohrožená domácím násilím skrývá za tváří pro veřejnost, o svém trápení mlčí, bojí se svěřit svému blízkému okolí, nebo se mu svěří a její problémy jsou jím bagatelizovány, je to pro děti velmi zatěžující.³¹⁰

Rozhodnutí k řešení vztahu s původcem násilí mohou být motivována jak střetem s normalitou, tak násilnými projevy či eskalací násilí vůči dětem, nebo dokonce zásahem dětí, které apelují na dospělou osobu ohroženou násilím, aby vztah ukončila, nebo chtějí aktivně na původce násilí zaútočit, ve jménu ochrany dospělé osoby. Představa násilného jednání dítěte chránícího svého rodiče před násilím ze strany druhého rodiče a jeho přesvědčení o správnosti svého jednání, protože jím bude dospělé ohrožené osobě, a tudíž i dětem, pomozeno, může být poslední kapkou vedoucí u dospělé ohrožené osoby k bodu zlomu.³¹¹

Klíčovým aspektem přirozeně právní teorie je jedincova svoboda a s ní spojená odpovědnost k vlastnímu životu.³¹² U rodiče jako osoby ohrožené domácím násilím je svoboda fakticky vnějškově omezena chováním původce násilí, a vnitřní svobodu mohou potlačit alternativní naučené scénáře jednání ve smyslu naučené bezmoci nebo Stockholmského syndromu (viz 2.2.1.1).

³⁰⁸ Srov. KISSOVÁ, B.; LUKÁŠOVÁ, R. Pojetí domácího násilí osobami ohroženými. In TOPINKA (ed.), D. *Domácí násilí z perspektivy aplikovaného výzkumu: Základní fakta a výsledky* [online], s. 131.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 133.

³¹⁰ Tamtéž, 133, 141.

³¹¹ Tamtéž, s. 129 – 130.

³¹² Srov. OPATRŇY, M.; FLÍDROVÁ, M. Teorie přirozeného zákona a její využití v sociální práci: Filosoficko – teologická východiska a aktuální praktické využití, s. 239 – 241.

Jako subjekt odpovědnosti za změnu své životní situace může budít u dítěte nesvobodný dojem, které se tedy může rozhodnout v aktuální situaci násilného incidentu stát se subjektem odpovědnosti za jeho ochranu před druhým rodičem. Rodič jako osoba ohrožená domácím násilím nemá z pohledu přirozeného práva jako svobodná a odpovědná bytost usilující o uchování života jako základního dobra (viz 4.5.3) morální právo nechat zajít svou osobní životní situaci tak daleko, aby jejím řešením byl útok ze strany společného dítěte na původce násilí, který je jeho druhým rodičem.

Pozitivní právo disponuje účinnými preventivními nástroji k ochraně osob ohrožených domácím násilím/osob se zkušeností domácího násilí, pokud jsou rozhodnuté svou životní situaci řešit. K dispozici jim je institut vykázání umožňující vykázat původce násilí ze společného obydlí a zakázat mu vstup do něj, včetně vstupu do jeho bezprostředního okolí, a to po dobu deseti dnů, ke kterému je na základě analýzy aktuální situace oprávněn přivolán policista³¹³, bez ohledu na stanovisko ohrožené osoby, dokonce i proti její vůli³¹⁴. Osoba ohrožená domácím násilím/osoba se zkušeností domácího násilí může, aniž by využila institutu vykázání, i když to není vyloučeno, řešit situaci podáním návrhu k soudu na vydání předběžného opatření v rámci občanskoprávního řízení, které jí ochrání před původcem násilí stejným způsobem jako jeho vykázání, ale po dobu jednoho měsíce od jeho vykonatelnosti. Na návrh navrhovatele je možné rozhodnout o následném prodloužení doby trvání již dříve nařízeného předběžného opatření, které zanikne nejpozději uplynutím jednoho roku od okamžiku jeho nařízení. Těmito zákonnými způsoby je možné teoreticky získat čas, informace a odbornou pomoc, přičemž současně může být jednání původce násilí vyšetřováno v rámci trestního řízení v závislosti na intenzitě, ať už v přestupkovém řízení, nebo jako trestný čin.³¹⁵

Fakticky se stává, že se osobě ohrožené domácím násilím/osobě se zkušeností domácího násilí staví při řešení nebezpečné a pro ni a její děti ohrožující situace do cesty nejrůznější bariéry, i legislativní. Pokud chce tato osoba skutečně opustit vztah domácího násilí, musí odejít i ze společné domácnosti a je pro ni otázkou, kam se má uchýlit, zvláště má-li děti. Není-li po vykázání původce násilí nedále aktivní a nepodá-li návrh na předběžné opatření, případně na jeho prodloužení, může se původce násilí po deseti dnech, až po třiceti dnech, v případě nepodání návrhu na jeho prodloužení, do společného obydlí navrátit. Pokud osoba ohrožená domácím násilím/osoba se zkušeností domácího násilí nemá reálnou možnost v tomto mezidobí nalézt jiné bydlení, může jí být nabídnuta registrovaná sociální služba azylový dům. Některé z žen ji využijí, protože je motivuje především možnost opuštění nebezpečné a, pro ně i jejich děti, ohrožující situace, jiné se

³¹³ Srov. Domácí násilí - institut vykázání a další informace. In: *Mvcr.cz* [online].

³¹⁴ Srov. VLÁČIL, D. K některým praktickým aspektům rozhodování civilního soudu při ochraně před domácím násilím a jeho spolupráce s policejními orgány [online], s. 83.

³¹⁵ Srov. Domácí násilí - institut vykázání a další informace. In: *Mvcr.cz* [online].

žití v azylovém domě brání ze strachu ze stigmatizace, představu žití v azylovém domě mají spojenou se synonymem sociálního dna.³¹⁶

5.1.6 Relace času versus odpovědnost za ochranu dětí před psychickou formou domácího násilí v nukleární rodině

Časová dimenze se promítá do vztahu rodičů vůči dětem jako aktuálním sekundárním instancím odpovědnosti ve spojení s budoucím, možným recipročním potenciálem jejich vztahu, i když má vztah dospělých dětí a rodičů nerekiproční povahu (viz 4.6.2). V rodinném soužití jde o vzájemné uspokojování psychických potřeb mezi rodiči a dětmi. Rodiče doufají, že vzájemný citový vztah přetrvá i poté, co dospělé děti z rodiny odejdou. Rodiče očekávají, že jejich dospělé děti se budou, i přes fakt vlastních rodin, nadále citově angažovat v původní rodině, a že jejich citové zajištění bude postoupeno i na jejich vnoučata.³¹⁷

Členové jedné rodiny mohou projevovat ale odlišnou míru senzitivity vůči specifickým rodinným tématům nebo zraněním. Mohou nahlížet na stejné emoční pole rodiny z různých perspektiv a mohou si z něj odnést různé emoční zkušenosti v závislosti na jedinečném spojení svých genetických dispozic a společného rodinného prostředí.³¹⁸ Rodičovský subsystém, v němž např. není žensko – mateřská energie komplementární k mužsko – otcovské síle generuje zranitelnost rodiny. Děti se v takové rodině dokáží např. obrnit proti mocenskému násilí ze strany otce, ale nedokáží nikdy odpustit matce, že v ní neměly zastání.³¹⁹

Odpuštění je cestou, jak se ve své rodinné vrstvě může dospělý jedinec zdravě vypořádat s přenesenou rodinnou zátěží v podobě domácího násilí (viz 4.6.4.) a nepředat ji následující generaci. K tomu je ale třeba, aby se rodiče vzdali svých pohledů na prožitou rodinnou realitu (viz 1.2), aby překročili své stíny, aby si dovolili se před dětmi se ospravedlnit a vyjádřit byť dodatečně, svou lítost.

³¹⁶ Srov. KISSOVÁ, B.; LUKÁŠOVÁ, R. Pojetí domácího násilí osobami ohroženými. In TOPINKA (ed.), D. *Domácí násilí z perspektivy aplikovaného výzkumu: Základní fakta a výsledky* [online], s. 149.

³¹⁷ Srov. MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*, s. 29 – 31.

³¹⁸ Srov. TÓTHOVÁ, J. *Úvod do transgenerační psychologie rodiny: Transgenerační přenos vzorců rodinného traumatu a zdroje jeho uzdravení*, s. 52 – 54.

³¹⁹ Tamtéž, s. 176 – 180.

Závěr

Cílem práce bylo nalézt adekvátní koncept odpovědnosti, který by smysluplně postihl oblast ochrany dětí před psychickou formou domácího násilí, a to především v morální rovině s přesahem do právního postihu jako krajního prostředku řešení ochrany života a práv osob ohrožených domácím násilím/osob se zkušeností domácího násilí, včetně dětí.

Prvním krokem k tomu bylo vymezení prostoru, v němž se budeme pohybovat. Tím byla současná nukleární rodina tzv. západní společnosti tvořená rodiči a jejich společnými dětmi. Vnímali jsme ji jako systém, v rovině vertikální složený ze subsystémů manželského/partnerského, rodičovského a sourozeneckého, v němž je zásadním institutem, formálním i neformálním, rodičovská odpovědnost, a v rovině horizontální jako jednu vrstvu rozsáhlého transgeneračního celku. V kombinaci obou úhlů pohledu jsme poté uvažovali o zátěži ve formě domácího násilí, která ovlivňuje rodinu do doby, než bude převzata odpovědnost za její uzdravení.

V následujícím kroku jsme zevrubně prozkoumali problematiku domácího násilí. Vyšli jsme z jeho definičního vymezení jako narušení vztahu mezi blízkými osobami formou násilných aktů odehrávajících se ve společném obydlí s neměnným rozložením sil mezi původcem násilí a osobou ohroženou domácím násilím, s určitou frekvencí opakování případnou eskalací jeho projevů. Dotkli jsme se faktorů posilujících resilienci rodinného fungování a faktorů posilujících rodinnou vulnerabilitu, přičemž jsme věnovali pozornost i tomu, jak se domácí násilí vztahuje k dospělé osobě jím ohrožené či k dospělé osobě se zkušeností s ním z pohledu viktimologie. Mířili jsme k psychické formě domácího násilí zaměřené vůči dětem, včetně syndromu CAN, které jsou obtížně rozpoznatelné, vzhledem k absenci zjevných známek na dětech, a tudíž i obtížně řešitelné. Přes práci s pojmem ohrožené dítě a charakteristiku jeho životní situace jsme dospěli k názoru, že děti ve vztahu k domácímu násilí mohou vystupovat jak v roli nepřímých osob, tak v roli přímých osoby jím ohrožených. Vhled do problematiky domácího násilí jsme zakončili v oblasti sociální práce s rodinou domácím násilím zasaženou.

Třetí kapitola ozřejmila sociální kontext, v němž je domácí násilí v českém prostředí řešeno jako sociálně patologický jev. Na počátku stojí krátký exkurs do geneze vzniku systémové pomoci osobám ohroženým domácím násilím/osobám se zkušeností domácího násilí, kterou korunovaly v rámci zákona o Policii ČR institut vykazání, občanského soudního řádu s možností předběžného opatření, obojí k personální a teritoriální ochraně osoby ohrožené domácím násilím/osoby se zkušeností domácího násilí, a v rámci zákona o sociálních službách registrovaná sociální služba

intervenčního centra. Postupovali jsme k pohledu na domácí násilí z genderové perspektivy, včetně náhledů české veřejnosti na domácí a genderově podmíněné násilí. Naznačili jsme i alternativní přístup restorativní justice k řešení dopadů domácího násilí s možností využití mediace, která ale není příkladem běžné praxe. Kapitola je zakončena výhledem do budoucnosti přístupů k problematice domácího násilí na domácím poli ve formě Akčního plánu prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019 – 2020 a shrnutím odlišných přístupů k Úmluvě Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí.

Čtvrtou kapitolou začala cesta aplikace odpovědnosti jako relačního pojmu na oblast ochrany dětí před psychickou formou domácího násilí, a to nejprve teoretickou analýzou. Na počátku jsme se seznámili s několika koncepty odpovědnosti, které byly inspirací pro námi zvolený postup. Po nutném upřesnění si terminologie jsme přešli k analýze relací pojmu odpovědnosti představujících společný základ výše zmíněných konceptů, a to subjektu odpovědnosti, objektu odpovědnosti instance odpovědnosti, normativnímu standardu a relaci času. Subjekt odpovědnosti byl určen jako nositel odpovědnosti schopný jednat a za své jednání se zodpovídat. Pojetí objektu odpovědnosti bylo širší, zahrnovalo jak jednání ve smyslu jednání s ohledem na dotčený objekt odpovědnosti, tak i odpovědnost za vlastní (ne)jednání s následky, tj. předmět odpovědnosti. Instance odpovědnosti byla koncipována jako kompetentní orgán k ospravedlňování se z odpovědnosti primárně před úsudkem svědomí a sekundárně před vnějšími jednáním subjektu dotčenými objekty odpovědnosti. Normativní standard odpovědnosti byl nastaven jak vztažný rámci odpovědnosti vycházející ze sociální kontroly jednání, s důrazem na morální normy v jejím neformálním systému a právní normy v systému formálním. Do konceptu odpovědnosti zařazen čas jako relace umožňující pohyb po ose směrem dozadu a kupředu, přičemž odpovědnost prospektivní nese primárně morální konsekvence.

Pátá kapitola je vlastní etickou reflexí, v níž jsou konfrontovány jednotlivé relace pojmu odpovědnosti ve stejném pořadí jako ve čtvrté kapitole s jevem psychické formy domácího násilí vůči dětem. Relace subjektu odpovědnosti je nazírána jak z úhlu pohledu nukleární rodiny, transgeneračního systému a vnějšího prostředí. Na relaci objektu odpovědnosti je pohlíženo jak na dotčené objekty odpovědnosti, kterými jsou všichni členové nukleární rodiny, jak na předmět odpovědnosti, kterým je vlastní (ne)jednání s následky ve smyslu řešení životní situace domácího násilí. Relace instance odpovědnosti v kompetenci svědomí je nastíněna jak u dospělých členů nukleární rodiny, tak u dospělých členů transgeneračního rodinného systému; v kompetenci sekundární instancí vystupují oddělení sociální právní ochrany dětí, policie a případně i soud. Relace normativní standardu odpovědnosti je posuzována z pozice přirozeného zákona a pozitivního práva. Relace času je vnímána jako budoucí, možný reciproční potenciál vztahu rodičů

a dospělého dítěte, jehož základ se odvíjí od míry převzetí odpovědnosti rodičů za ochranu dítěte před domácím násilím v nukleární rodině.

Naplnění cíle práce spočívalo v zodpovězení dvou otázek, a *Kolikamístný pojem odpovědnosti je rozumné na situace ochrany dětí před psychickou formou domácího násilí aplikovat? a Jakou roli při tom hraje časová dimenze?* Z analýzy čtvrté a páté kapitoly konstatuji, že k rozumnému a smysluplnému posouzení odpovědnosti za ochranu dětí před psychickou formou domácího násilí ze strany druhého rodiče je zapotřebí pětímístného pojmu odpovědnosti, který zahrnuje relaci subjektu, objektu odpovědnosti, instance odpovědnosti, normativního standardu a času, za předpokladu sociálního kontextu vnímajícího domácí násilí jako věc veřejnou.

Od počátku bylo předvídatelné, že jeho nezbytnými relacemi budou subjekt odpovědnosti, tj. ten, kdo odpovědnost nese, instance odpovědnosti, tj. kompetentní orgán, před nímž se z nesené odpovědnosti ospravedlňuje, a normativní standard, tj. měřítko toho, kterak mu má být odpovědnost připisována. Důvody nesené odpovědnosti jsem začlenila do relace objektu odpovědnosti, která tudíž odpovídá jak na otázku s ohledem na koho (objekt), tak na otázku zač (předmětné jednání) je odpovědnost nesená. Do konceptu odpovědnosti jsem včlenila časovou dimenzi jako jednu z relací, protože v toku času mohou být ozdraveny narušené vztahy rodičů a dospělých dětí, které byly poškozeny domácím násilím, byť formou dodatečného ospravedlnění a vyjádření lítosti, a tím i znovuobnoveno zdravé fungování transgeneračního rodinného systému.

Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje

- 1) BAUMANN, Z., MAY, T. *Myslet sociologicky: Netradiční uvedení do sociologie*. přepr. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2004. ISBN 80-86429-28-8.
- 2) BECK, U.; BECK-GERNSHEIM, E. *Dálková láska: Životní formy v globálním věku*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2014. ISBN 978-80-7419-164-0.
- 3) BECHYŇOVÁ, V.; KONVIČKOVÁ, M. Sanace rodin. In kolektiv autorů. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. Praha: Institut pro strukturální politiku, 2007, 169 - 190. ISBN 978-80-86684-47-5.
- 4) BERGER, P. L., *Pozvání do sociologie: Humanistická perspektiva*. Brno: Barrister & Principal, 2003, 978-80-87029-10-7.
- 5) BRÁZDA, R. *Ethicum*. Zlín: VeRBuM, 2010. ISBN 978-80-904273-9-6.
- 6) ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-213-4.
- 7) ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0582-1.
- 8) DUNOVSKÝ, J. a kol. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. Praha: Grada, 2005, 80-247-1201-6.
- 9) DUNOVSKÝ, J.; DYTRYCH, Z.; MATĚJČEK, Z. a kol. *Týrané, zneužívaná a zanedbávaná dítě*. Praha: Grada, 1995. 80-7169-192-5.
- 10) DVOŘÁKOVÁ, J. *Morální usuzování: Vliv hodnot, osobnosti a morální identity*. Brno: Munipress, 2008. ISBN 978-80-210-4751-8.
- 11) GERLOCH, A. *Teorie práva*. 7. vyd. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-652-1.
- 12) HABESMAS, J. *Strukturální přeměna veřejnosti: Zkoumání jedné kategorie občanské společnosti*. Praha: Filosofia, 2000. ISBN 80-7007-134-6
- 13) HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002, ISBN 978-80-262-0042-0.

- 14) HOLÁ, L. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3134-6.
- 15) HOLÁ, I. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. 2. přepr. Brno: Spondea, 2016.
- 16) HARVÁNEK, J. a kol. *Teorie práva*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-104-5.
- 17) HEIDBRINK, H. *Psychologie morálního vývoje*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-154-1.
- 18) HOFSTEDE, G.; HOFSTEDE, G. J. *Kultury a organizace: Software myslí: : Spolupráce mezi kulturami a její důležitost pro přežití*. Praha: Linde, 2007. ISBN 978-80-86131-70-2.
- 19) HRUŠKOVÁ, M.; KOZLOVÁ, L. Rodina z hlediska uspořádání genderových vztahů a rolí. In ŠRAJER, J.; MUSIL, L. (eds.) *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. České Budějovice, Brno: Albert, 2008. ISBN 978-80-7326-145-0.
- 20) CHALIEROVÁ, C. *O filosofii Emmanuela Lévinase: S úvodní studií Jeana Lacroix*. Rychnov nad Kněžnou: Ježek, 1993. ISBN 80-7295-037-1.
- 21) JONAS, H. *Princip odpovědnosti: Pokus o etiku pro technologickou civilizaci* Praha: OIKOYMENH, 1997. ISBN 80-86005-06-2.
- 22) KELLER, J. *Úvod do sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. ISBN 978-80-7419-102-2.
- 23) KELSEN, H. a kol. *Všeobecná teorie norem*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. ISBN 80-210-2325-2.
- 24) KOTKOVÁ, M. (ed.) *Domácí násilí v kontextu rodiny a práce*. Brno: Spondea, 2014. ISBN 978-80—254-8499-9.
- 25) KREJČÍŘOVÁ, D. Týrání, zneužívání a zanedbávání dětí. In kolektiv autorů. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. Praha: Institut pro strukturální politiku, 2007, 9 – 45. ISBN 978-80-86684-47-5.
- 26) LÄNGLE, A. *Smysluplně žít: Aplikovaná existenciální analýza*. Brno: Cesta, 2002. ISBN 80-7295-037-1.
- 27) LÉVINAS, E. *Etika a nekonečno*. Praha: ISE, 1994. ISBN 80-85241-67-6.
- 28) LIPOVETSKY, G. *Soumrak povinnosti: : Bezbolestná etika nových demokratických časů*, Praha: Prostor, 1999. ISBN 80-7260-008-7.

- 29) MACHALOVÁ, T. *Domáci násilí: Filosofická analýza pojmu*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014. ISBN 978-80-210-6765-3.
- 30) MACHULA, T. Filosoficko-antropologický pohled na tradiční rodinu. In ŠRAJER, J.; MUSIL, L. (EDS.) *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. České Budějovice, Brno: Albert, 2008. ISBN 978-80-7326-145-0.
- 31) MAREŠ, J. *Posttraumatický rozvoj člověka*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3007-3.
- 32) MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují?*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0398-8.
- 33) MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-25236-2.
- 34) MATURKANIČ, P. P. *Základy etiky: Vybrané otázky z praktické filosofie*. Terezín: Vysoká škola aplikované psychologie, 2018. ISBN 978-80-87871-05-8.
- 35) MOŽNÝ, I. *Moderní rodina: (Mýty a skutečnosti)*. Brno: Blok, 1990. ISBN 80-7029-018-8.
- 36) MUSIL, L. „*Ráda bych Vám pomohla, ale ...*“ *Dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno: Marek Zeman, 2004. ISBN 80-903070-1-9.
- 37) PECKA, D. *Člověk: Filosofická antropologie*. II. díl. Řím: Křesťanská akademie, 1971.
- 38) PELZOVÁ, N. *Vzorové lidství: Filosofické základy pedagogické antropologie*. Praha: Portál, 2010, 978-80-7367-756-5.
- 39) PEMOVÁ, T.; PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2.
- 40) PIKLOVÁ, V. Civilizace třetí vlny: Alvin Töffler. In: ÁRNÁSON, J. P.; ŠUBRT, J. *Kultury, civilizace, světový systém*. Praha: Karolinum, 2010, s. 81-98. ISBN 978-80-246-1822-7.
- 41) PODANÁ, Z. Psychické násilí. In PIKÁLKOVÁ, S.; PODANÁ, Z.; BURIÁNEK, J. *Ženy jako oběti partnerského násilí: sociologická perspektiva*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2015. ISBN 978-80-7419-189-3.
- 42) PONĚŠICKÝ, J. *Agrese, násilí a psychologie moci*. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-7254-593-0.
- 43) SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. přepr. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.

- 44) SOBOTKOVÁ, I. Rodina jako místo bezpečí i násilí. In: ŠEVČÍK, D.; ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, 11 – 20. ISBN 978-80-7367-690-2.
- 45) SOKOL, J. *Etika a život: Pokus o praktickou filosofii*. Praha : Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-063-3.
- 46) SOKOL, J. *Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů*. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-056-5.
- 47) SOUSEDÍK, S. *Svododa a lidská práva: Jejich přirozenoprávní základ*. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-036-7.
- 48) SPAEMANN, R. *Štěstí a vůle k dobru: Pokus o etiku*. Praha: OIKOYMENH, 1998. ISBN 80-86005-01-0.
- 49) SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*. Praha: Svoboda, 1995. ISBN 80-205-0484-2.
- 50) ŠÍNOVÁ, R.; WESTPHALOVÁ, L.; KRÁLÍČKOVÁ, Z. a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-179-3.
- 51) TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie*. Praha: Grada., 2010. ISBN 978-80-247-2982-4.
- 52) TOPINKA, D.; PROKSCHOVÁ, V. Výsledky výzkumu – názory a postoje veřejnosti vůči domácímu násilí, 32 - 90. In TOPINKA, D. (ed.) *Domácí násilí z perspektivy aplikovaného výzkumu: základní fakta a výsledky*. Ostrava: SocioFactor, 2016. ISBN 978-80-906615-0-9.
- 53) TÓTHOVÁ, J. *Úvod do transgenerační psychologie rodiny: Transgenerační přenos vzorců rodinného traumatu a zdroje jeho uzdravení*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-856-2.
- 54) TRÁVNÍČEK, Z.; ŘEZNÍČEK, J. Práce s násilnou osobou: program pro osoby nezvládající agresi ve vztazích. In KOTKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v kontextu rodiny a práce*. Brno: Spondea, 2014, s. 91 – 98. ISBN 978-80-254-8499-9.
- 55) TUGENDHAT, E. *Přednášky o etice*. Praha: OIKOYMENH, 2004. ISBN 80- 7298-086-6.
- 56) URBANOVÁ, M. *Systémy sociální kontroly a právo*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, ISBN 80-86898-94-6.
- 57) VANÍČKOVÁ, E. Domácí násilí a genderově podmíněné násilí. In VANÍČKOVÁ, E. a kol. *Domácí a genderově podmíněné násilí: Manuál pro lékaře*. Praha: UK - 3. LF, 2017. ISBN 978-80-87878-30-9.

- 58) VEČEŘA, M.; URBANOVÁ, M. *Sociologie práva*. 2. upr. vyd. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-321-6.
- 59) VOŇKOVÁ, J.; MACHÁČKOVÁ, R.; tým právniček AdvoCats for Women. *Domácí násilí: Právní minimum pro lékaře*. 3. přepr. vyd. Praha: proFem, 2009. ISBN 978-80-903626-8-0.
- 60) VOŇKOVÁ, J.; SPOUSTOVÁ, I. *Domácí násilí z pohledu dětí a žen: Právní stav k 1. 1. 2016. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: proFem, 2017. ISBN 978-80-904564-5-7.
- 61) VOJTÍŠKOVÁ, M. (eds.) *Mlčení bolí: Postřehy z desetileté praxe intervenčních center*. Ústí nad Labem: Asociace pracovníků intervenčních center, 2016. ISBN 978-80-270-0459-1.
- 62) WINTEROVÁ, A.; DVOŘÁK, J. (editoři) *Pocita Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2009. ISBN 978-80-7357-432-1.
- 63) WOITITZ, J.G. *Dospělé děti alkoholiků*. Praha: Columbus, 1998. ISBN 80-85928-73-6.

Elektronické zdroje

- 1) Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019 – 2022. In: *Vlada.cz* [online]. únor 2019 [cit. 2020-09-01]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/AP-DN---grafikaFINAL.pdf>.
- 2) BARVÍNKOVÁ, J. a J. PALONCYOVÁ. *Děti, rodiče a domácí násilí: výzkum klientely Acorusu, z.ú.* [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2016 [cit. 2020-09-19]. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/01/publikace-244.pdf>.
- 3) BUDDEBERG, E. *Verantwortung im Diskurs: Grundlinien einer rekonstruktiv-hermeneutischen Konzeption moralischer Verantwortung im Anschluss an Hans Jonas, Karl-Otto Apel und Emmanuel Lévinas* [online]. Berlín: Walter de Gruyter, 2011 [cit. 2020-09-26]. ISBN 978-3-11-025146-3.
- 4) Co dělat, když- intervence pedagoga: Rizikové chování ve školním prostředí: Rámcový koncept: Příloha č. 5: Syndrom týraného dítěte - CAN. In: *msmt.cz* [online]. [b.r.] [cit. 2020-09-20]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>.
- 5) ČERNICKÝ, T.; ŘEZNÍČEK, D. Trestní odpovědnost v závislosti na nepřičetnost. In: *Epravo.cz* [online]. 21.9.2017 [cit. 2020-09-15]. Dostupné

- z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/trestni-odpovednost-v-zavislosti-na-nepricetnost-106404.html>.
- 6) ČÍRTKOVÁ, L. *Domáci násilí na mužích z pohledu teorie a praxe* [online]. In: PEŠÁKOVÁ, K. a kol. *Muži jako oběti domácího násilí: Sborník z konference konané 9. 3. 2011 na Fakultě sociálních studií v rámci projektu Muži a domácí násilí*. Brno: 2011, s. 16 - 20 [cit. 2020-09-13]. Dostupné z: http://www.otcovia.sk/docs/Domaci_nasili_na_muzich.pdf.
- 7) ČÍRTKOVÁ, L. *Muži jako oběti domácího násilí*. In: *Bílý kruh bezpečí* [online]. [cit. 2020-09-13]. Dostupné z: <https://www.domacinasili.cz/ohrozene-osoby/muzi-jako-obeti-domaciho-nasili/>.
- 8) *Domáci násilí - institut vykázání a další informace*. In: *Mvcr.cz* [online]. 15. dubna 2020 [cit. 2020-09-26]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/domaci-nasili-institut-vykazani-a-dalsi-informace.aspx>.
- 9) *Domáci násilí v české republice 2001 - 2006: Případová studie*. In: *Domacinasili.cz* [online]. [online]. [cit. 2020-09-22]. Dostupné z: <http://domacinasili.cz/files/uploaded/Archiv/index.html>.
- 10) DRÁPALOVÁ, B. a I. KOLÁŘOVÁ. *Manželství s cizincem (cizinkou) muslimského vyznání: (Etnografický ústav AV ČR)*. In: *Cizinci.cz* [online]. 5/2003 [cit. 2020-09-13]. Dostupné z: <https://www.cizinci.cz/-/2003-manzelstvi-s-cizincem-cizinkou-muslimskeho-vyznani-etnologicky-ustav-av-cr-> .
- 11) FLURY, A. *Die intermediäre Ethik als eine moralphilosophische Antwort auf die globalen ökologischen Probleme des GEO-2000-Berichts* [online]. Münster: LIT Verlag, 2003 [cit. 2020-09-20]. ISBN 3-8258-6814-1.
- 12) HEIDBRINK, L. *Die Rolle des Verantwortungsbegriffs in der Wirtschaftsethik*. In: *Responsibility-research.de* [online]. 2010 [cit. 2020-09-26]. Dostupné z: http://www.responsibility-research.de/resources/WP_9_Verantwortungsbegriff_in_der_Wirtschaftsethik.pdf.
- 13) HERDOVÁ, T., L. JARKOVSKÁ, K. PEŠÁKOVÁ a Z. TRÁVNÍČEK. *Analýza postojů původců a původkyň domácího násilí a práce s nimi* [online]. Oddělení rovnosti žen a mužů Úřadu vlády ČR, 2016 [cit. 2020-09-19]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/postoje_puvodcu_FINAL_rev.pdf.

- 14) HOFSCHEIDEROVÁ, A. O konceptu nejlepšího zájmu dítěte. In: *Epravo.cz* [online]. 2017, 17. 10. 2017 [cit. 2020-09-13]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/o-konceptu-nejlepsiho-zajmu-ditete-106509.html>.
- 15) HOLÁ, L. POSSIBILITIES AND LIMITS OF MEDIATION IN CASES OF VIOLENCE BETWEEN PARENTS [online]. In: (ed.): DÁVID, R; SEHNÁLEK, D.; Valdhans, J. *Dny práva – 2010 – Days of Law: 4. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity: Sborník příspěvků*. Brno, 2010, 1 231 – 1243 [cit. 2020-09-19]. ISBN 978-80-210-5305-2. Dostupné z : https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/sbornik/sbornik.pdf.
- 16) HRONOVÁ, M.; VAVROŇOVÁ, M. Vliv domácího násilí na zdraví žen - obětí násilí a jejich dětí, které jsou svědky násilí v rodině: Sociologická sonda klientek o.s. ROSA a jejich dětí za rok 2010. In: *Rosa-os.cz* [online]. Praha, 2011 [cit. 2020-09-26]. Dostupné z: https://www.email.cz/download/k/8PIVZIHND_UzukF6oaHxilVw0IbZsn5Ile0Lmsbhcd1PHuFGambnzcEUy95NIFq6Czj9IQ/2010_STATS.pdf.
- 17) Informace o plnění opatření pro zavedení interdisciplinárních týmů spojujících zdravotní, sociální a policejní pomoc při odhalování a stíhání případů domácího násilí za rok 2010. In: *Mvcr.cz* [online]. © 2020 Ministerstvo vnitra České republiky [cit. 2020-09-22]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/informace-o-plneni-opatreni-pro-zavedeni-interdisciplinarnich-tymu-spojucich-zdravotni-socialni-a-policejni-pomoc-pri-odhalovani-a-stihani-pripadu-domaciho-nasili-za-rok-2010.aspx>.
- 18) JOÓB, M. Der Mensch als Subjekt von Freiheit und Verantwortung. *Ethica* [online]. Innsbruck: Resch Verlag, 2012, 20(3), 195 - 214 [cit. 2020-09-26]. Dostupné z: https://www.imagomundi.biz/wp-content/uploads/2018/07/Joob_Mensch_als_Subjekt.pdf.
- 19) KARABEC, Z. Koncept restorativní justice. In: KARABEC (ED.), Z. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů* [online]. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, 5 -20 [cit. 2020-09-19]. ISBN 80-7338-021-8. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/296.pdf>
- 20) Kde a jak bydlí české domácnosti?: Vývoj počtu a struktury bytových domácností po roce 1991. In: *Český statistický úřad: Sčítání lidu, bytů a domů 2011* [online]. 2014, 15. 12. 2014 [cit. 2020-09-13]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20536294/17023114a02.pdf/abd4579d-28df-470f-884b-b03c802e0054?version=1.0>.
- 21) KISSOVÁ, B.; LUKÁŠOVÁ, R. Pojetí domácího násilí osobami ohroženými. In TOPINKA (ed.), D. *Domácí násilí z perspektivy aplikovaného výzkumu: Základní fakta a*

- výsledky [online]. Ostrava, 2016, s. 123-163 [cit. 2020-09-22]. ISBN 978-80-906615-0-9. Dostupné z: http://www.dejmezenamsanci.cz/wp-content/uploads/2017/06/MI%C4%8Den%C3%AD-bol%C3%AD-_Vyzkum-sociofactor.pdf.
- 22) KOLÁŘOVÁ, D. Seminář o Istambulské úmluvě. In: *Bulletin-advokacie.cz* [online]. 2018 [cit. 2020-09-01]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/cak-proti-istanbulske-umluve>.
- 23) KORNWACHS, K. Modelle und Verantwortung – Wirtschaftsethik in der Krise? In: MARING, M. (HRSG.). *Zur Zukunft der Bereichsethiken – Herausforderungen durch die Ökonomisierung der Welt* [online]. Karlsruhe: Karlsruher Institut für Technologie (KIT), 2016, s. 91 - 124 [cit. 2020-09-26]. ISSN 1867-5530. Dostupné z: <https://www.ksp.kit.edu/9783731505143>.
- 24) KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Právo proti domácímu násilí na prahu 21. století* [online] In: (ed.): DÁVID, R; SEHNÁLEK, D.; Valdhans, J. *Dny práva – 2010 – Days of Law: 4. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity: Sborník příspěvků*. Brno, 2010, s. 1 307 – 1 328 [cit. 2020-09-13]. ISBN 978-80-210-5305-2. ISBN 978-80-210-5305-2. Dostupné z : https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/sbornik/sbornik.pdf.
- 25) LENK, H. Zu Verantwortung des Ingenieurs. In: MARING (HRSG.), M. *Verantwortung in Technik und Ökonomie* [online]. Karlsruhe: Universitätsverlag, 2009, s. 9-36 [cit. 2020-09-26]. ISSN 1867-5530. Dostupné z: <https://library.oapen.org/bitstream/id/0bf320f8-52bf-4063-bc73-4d2b5acf723e/422375.pdf>.
- 26) LOH, J. Strukturen und Relata der Verantwortung. HEIDBRINK, L.; LANGBEHN, C.; LOH, J. *Handbuch Verantwortung* [online]. Wiesbaden: Springer VS, 2017, 35 - 56 [cit. 2020-09-18]. ISBN 978-3-658-06110-4. Dostupné Z:<https://books.google.cz/books?id=8BJ0DgAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=Handbuch+Verantwortung&hl=cs&sa=X&ved=2ahUKEwiJh4KunfLrAhXMN8AKHfh8DocQ6AEwAHoECAEQAg#v=onepage&q=Handbuch%20Verantwortung&f=false>.
- 27) MÁDR, O. *Mravouka: 1. díl: Základy*. Dostupné z: <https://www.otomadr.cz/Knihy/Mravouka-I-Zaklady-skripta/Uvod>.
- 28) MARSCH, H. *Das Prinzip Verantwortung als Handlungsorientierung im Feld öffentlicher Erziehung* [online]. Kassel: kassel university press, 2014 [cit. 2020-09-12]. ISBN 978-3-86219-497-1. Dostupné z: <https://www.uni-kassel.de/upress/online/OpenAccess/978-3-86219-496-4.OpenAccess.pdf>.

- 29) MASOPUSTOVÁ, Z.; DAŇSOVÁ, P., LACINOVÁ, L. a kol. *Jak to mají mámy: psychologický výzkum mateřství* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018. [cit. 2020-09-12]. ISBN 978-80-210-9170-2. Dostupné z: <https://munispace.muni.cz/library/catalog/view/1158/3349/864-2/0#preview>.
- 30) Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování: Rizikové chování ve školním prostředí: Rámcový koncept: Příloha č. 20: Domácí násilí [online]. *Vzdelavacisluzby.cz*. [b.r.]. cit. [2020-09-13]. Dostupné z: <https://www.vzdelavacisluzby.cz/dokumenty/administrativa-a-dokumentace-ve-skolstvi/metodiky-a-postupy/6083122.pdf>.
- 31) O projektu. In: *Domacinasili.cz* [online]. [b.r.]. [cit. 2020-09-22]. Dostupné z: <https://www.domacinasili.cz/uvodni-strana/vice-o-projektu/>.
- 32) PETROVIČOVÁ, M. Dítě jako oběť trestného činu. *Sancedetem.cz* [online]. 2019, 11. 11. 2019 [cit. 2020-09-13]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/dite-jako-obet-trestneho-cinu-249.html>.
- 33) *Právní komparativní studie:: Zásahy veřejné moci do rodičovských práv a jejich dopad na rodinný život* [online]. Praha: Poradna pro občanství, občanská a lidská práva, 2006 [cit. 2020-09-13]. Dostupné z: <https://www.yumpu.com/xx/document/read/51510514/zasahy-veaejnac-moci-do-rodiaovska-1-2-ch-prav-a-jejich-dopad-na->.
- 34) Proč ČBK nepodporuje ratifikaci tzv. Istanbulské úmluvy? In: *Cirkev.cz* [online]. 2018 [cit. 2020-09-01]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/cs/aktuality/181018proc-rimskokatolicka-cirkev-nepodporuje-ratifikaci-tzv-istanbulske-umluvy>.
- 35) RACEK, J.; SOLAŘOVÁ, H.; SVOBODOVÁ, A. *Vyhodnocování potřeb dětí: Praktický průvodce: Metodika vyhodnocování* [online]. Praha: Lumos Foundation, 2014 [cit. 2020-09-20]. ISBN 978-80-260-5521-1. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/03/publikace-220.pdf>.
- 36) RADVANOVÁ, S. Dítě ohrožené a ublížené [online]. In: (ed.): DÁVID, R; SEHNÁLEK, D.; Valdhans, J. *Dny práva – 2010 – Days of Law: 4. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity: Sborník příspěvků*. Brno, 2010, 1357 – 1361 [cit. 2020-09-13]. ISBN 978-80-210-5305-2. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/sbornik/sbornik.pdf.

- 37) ROPOHL, G. Verantwortung in der Ingenieurarbeit. In: MARING, M. (HRSG.) *Verantwortung in Technik und Ökonomie* [online]. Karlsruhe: Universitätsverlag, 2009, s. 9-36 [cit. 2020-09-26]. ISSN 1867-5530. Dostupné z: <https://library.oapen.org/bitstream/id/0bf320f8-52bf-4063-bc73-4d2b5acf723e/422375.pdf>.
- 38) SOBOTKOVÁ, I. Rodinné fungování a rodinná resilience: Výzkumy pro praxi [online]. In: FRIEDLOVÁ, M.; LEČBYCH, M. (eds.) *Symposium rodinné resilience: sborník příspěvků z konference*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2015, 31 – 54. Dostupné z: http://tera.expresivniterapie.cz/wp-content/uploads/2013/01/05_Symposium-rodinné-resilience.-Sborník-příspěvků.-ISBN-978-80-244-4602-8.pdf.
- 39) SOBOTKOVÁ, I. Rodinná resilience: Klíč k lepšímu fungování rodin. In: *Soft-zs.cz* [online]. 12 prosinec 2018 [cit. 2020-09-20]. Dostupné z: <http://www.soft-zs.cz/item/298-sobotkova-irena-rodinna-resilience-klic-k-lepsimu-fungovani-rodin><https://jecasnazmenu.cz/2019/08/07/dospele-deti-alkoholiku-aneb-kdyz-zavislost-rodice-vam-znici-zivot/>.
- 40) *Sociologická sonda klientek o.s. ROSA a jejich děti za rok 2006* [online]. Praha: rosacentrum.cz, 2007 [cit. 2020-09-13]. Dostupné z: http://rosa-os.cz/wp-content/uploads/2014/05/2006_STATS.pdf.
- 41) *Sociologická sonda klientek o.s. ROSA a jejich děti za rok 2009* [online]. Praha: rosacentrum.cz, 2010 [cit. 2020-09-13]. Dostupné z: http://rosa-os.cz/wp-content/uploads/2014/05/2009_STATS.pdf.
- 42) THOMÉ, M. M. *Existenz und Verantwortung: Untersuchungen zur existenzialontologischen Fundierung von Verantwortung auf der Grundlage der Philosophie Martin Heideggers* [online]. Würzburg: Königshausen und Neumann, 1998 [cit. 2020-09-20]. ISBN 3-8260-1383-2. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=qDMQVpTLYmEC&printsec=frontcover&dq=Existenz+und+Verantwortung:+Untersuchungen+zur+existenzialontologischen+Fundierung+von+Verantwortung+auf+der+Grundlage+der+Philosophie+Martin+Heideggers&hl=cs&sa=X&ved=2ahUKEwjynYH5mPfrAhUJTsAKHUV9CksQ6AEwAHoECAMQAg#v=onepage&q=Existenz%20und%20Verantwortung%3A%20Untersuchungen%20zur%20existenzialontologischen%20Fundierung%20von%20Verantwortung%20auf%20der%20Grundlage%20der%20Philosophie%20Martin%20Heideggers&f=false>.
- 43) Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (Istanbulská úmluva). In: *Tojеровnost.cz* [online]. [b.r.]. [cit. 2020-09-01]. Dostupné z: <https://www.tojеровnost.cz/images/Istanbulska-umluva/Dokumenty/IU-v-kostce.pdf>
- 44) VÁLOVÁ, I. Rada Evropy: Istanbulská úmluva je první mezinárodní smlouva, která zavádí definici pohlaví. In: *Ceska-justice.cz* [online]. 2020 [cit. 2020-09-01]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2020/09/01/rada-evropy-istanbulska-umluva-je-prvni-mezinarodni-smlouva-ktora-zavadi-definici-pohlavi/>

z: <https://www.ceska-justice.cz/2020/03/rada-evropy-istanbulska-umluva-prvni-mezinarodni-smlouva-ktera-zavadi-definici-pohlavi/>.

- 45) VÁLOVÁ, I. Pomoc obětem násilí v praxi selhává, pomoci má Istanbulská úmluva. In: *Ceska-justice.cz* [online]. 2019 [cit. 2020-09-01]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2019/07/valkova-pomoc-obetem-nasili-praxi-selhava-pomoci-ma-istanbulska-umluva/>.
- 46) VANÍČKOVÁ, E. Deklarace práv dítěte. *Informační centrum vlády* [online]. 10. 11. 2009 [cit. 2020-09-13]. Dostupné z: <https://icv.vlada.cz/cz/tema/deklarace-prav-ditete-63749/tmplid-560>.
- 47) VLÁČIL, D. K některým praktickým aspektům rozhodování civilního soudu při ochraně před domácím násilím a jeho spolupráce s policejními orgány. In: *Sborník textů zaměřených na problematiku domácího násilí* [online]. Praha: Centrum sociálních služeb Praha, 2010, 82 - 90 [cit. 2020-09-26]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/file/edee/u/knihovna/33920/sbornik-textu-zamerenych-na-problematiku-domaciho-nasili.pdf>.
- 48) *Vliv domácího násilí na zdraví žen - obětí násilí a jejich dětí, které jsou svědky násilí v rodině: Sociologická sonda klientek o.s. ROSA a jejich dětí za rok 2010* [online]. Praha: rosacentrum.cz, 2011 [cit. 2020-09-13]. Dostupné z: https://www.email.cz/download/k/dlmhHvtvWNxA36MxMxJrQFu2qlzffPSfPyuBUMA_yxdB2Hv8bAP0eb9SQZRLXs2g5mpZrFI/2010_STATS.pdf.
- 49) ZIKMUND, M. Dospělé děti alkoholiků aneb když závislost rodiče vám (z)ničí život: Klíč k lepšímu fungování rodin. In: *Jecasnazmenu.cz* [online]. [b.r.]. [cit. 2020-09-20]. Dostupné z: <https://jecasnazmenu.cz/2019/08/07/dospele-deti-alkoholiku-aneb-kdyz-zavislost-rodice-vam-znici-zivot/>.
- 50) Zpráva: O programu Daphne: dosažené výsledky a výhledy do budoucnosti. In: *Evropský parlament* [online]. 2012, 5. 1. 2012 [cit. 2020-09-13]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2012-0006+0+DOC+XML+V0//CS>.

Periodika tištěná

- 1) MARKOVÁ, D.; HABUJÁROVÁ-ILAVSKÁ, L.; JUHÁSOVÁ, D. Metódy sociálnej práce s deťmi zažívajúcimi domáce násilie, *Sociální práce = Sociálna práca: Odborná revue pro sociální práci*. Brno: Národní centrum pro rodinu, 2011, 11(2), 40 - 55. ISSN 1213-6204.
- 2) NAVRÁTILOVÁ, J. Proces posouzení životní situace jako zdroj ohrožení dítěte. *Sociální práce = Sociálna práca: Odborná revue pro sociální práci*. Brno: Národní centrum pro rodinu, 2011, 11(2), 40 - 55. ISSN 1213-6204.

Periodika elektronická

- 3) BECK, V. Verantwortung oder Pflicht?: Zur Frage der Aktualität und Unterscheidbarkeit zweier philosophischer Grundbegriffe. *Zeitschrift für Praktische Philosophie* [online]. 2015, 2(2), 165-202 [cit. 2020-09-18]. ISSN 2409-9961. Dostupné z: <https://philarchive.org/archive/BECVOP>.
- 4) BISKUP, P. Diagnostika syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte: Doporučený postup určený lékařům primární péče [online]. 2001, 2(4), 164 - 168 [cit. 2020-09-20]. ISSN 1803-5264. Dostupné z: <https://www.pediatricpropraxi.cz/pdfs/ped/2001/04/02.pdf>.
- 5) BLEISCH, B.; HOFFMANN, M.; LÖSCHKE, J. Ethik: Familienethik.: Ein Forschungsbericht. *Information Philosophie: Die Zeitschrift, die über Pphilosophie informiert* [online]. Lörrach: Claudia Moser Verlag, 2015, 2015, (1), 16 - 29 [cit. 2020-09-12]. ISSN 1434-5250. Dostupné z: <https://www.information-philosophie.de/?a=1&t=8293&n=2&y=4&c=0#>.
- 6) ČÍRTKOVÁ, L., R. PTÁČEK a I. ŽUKOV. Aktuální otázky domácího násilí v soudně znalecké praxi. *Česká a slovenská psychiatrie* [online]. Praha: Galén, 2010, 106(4), 234 - 238 [cit. 2020-09-13]. ISSN 1212-0383.
- 7) HRADILOVÁ, K. Právo na výchovu a péči, povinnost vychovávat a pečovat. *Acta Iuridica Olomucensia* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého, 2016, XI.(3), 267- 274 [cit. 2020-09-13]. ISSN 1805-9554. Dostupné z: http://acta.upol.cz/wp-content/uploads/2010/12/AIO_3_2016_41.pdf.
- 8) KOCOURKOVÁ, H. a J. KOUTEK. Posttraumatická stresová porucha u dětí a dospívajících. *Česká a slovenská psychiatrie* [online]. Praha: Galén, 2008, 113(3), 128-131

- [cit. 2020-09-27]. ISSN 1212-0383. Dostupné z: http://www.cspsychiatr.cz/dwnld/CSP_2017_3_128_131.pdf.
- 9) LOH, J. Verantwortung und Roboterethik – ein kleiner Überblick – Teil 1. *InTeR - Zeitschrift zum Innovations- und Technikrecht* [online]. Frankfurt am Main: dfv Mediengruppe, 2017, 5(4), 220-225 [cit. 2020-09-26]. ISSN 2569-2852.
- 10) MELICHAROVÁ, D. Dítě jako svědek a oběť domácího násilí. *Acta Iuridica Olomucensia* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, I. (2), 62 – 65. [cit. 2020-09-13]. ISSN 1801-0288. Dostupné z: http://oldwww.upol.cz/fileadmin/user_upload/Veda/AUPO/AUPO_Iuridica_Olomucensis_II.pdf.
- 11) OPATRŇY, M. a M. FLÍDROVÁ. Teorie přirozeného zákona a její využití v sociální práci: Filosoficko-teologická východiska a aktuální praktické využití. *Caritas et Veritas: Časopis pro reflexi křesťanských souvislostí v sociálních a humanitních oborech* [online]. České
- 12) OVEČKA, L. Dynamické pojetí přirozeného zákona a česká teologická tradice. *Studia Theologica* [online]. 2011, 13(4), 191-206 [cit. 2020-09-26]. Dostupné z: <https://www.studiatheologica.eu/pdfs/sth/2011/04/15.pdf>.
- 13) SOBOTKOVÁ, I. Domácí násilí z pohledu vývoje a ochrany dětí. *Psychologie a její kontexty* [online]. Ostrava: Filozofická Fakulta Ostravské Univerzity, 2016, 7(1), 3 - 17 [cit. 2020-09-13]. ISSN 1805-9023. Dostupné z: https://psychkont.osu.cz/fulltext/2016/Sobotkova_2016_1.pdf.
- 14) SOUKUP, J.; PAPEŽOVÁ, H. Disociace v dětství: Klinické projevy a diagnostika: Dotazník disociace v dětství. *Česká a slovenská psychiatrie* [online]. Praha: Galén, 2008, 104(5), 236-240 [cit. 2020-09-27]. ISSN 1212-0383. Dostupné z: http://www.cspsychiatr.cz/dwnld/CSP_2008_5_236_240.pdf
- 15) ŠIMEK, V. K problematice morální odpovědnosti vůči budoucím generacím v sociálním učení církve: Pokus o filosofický přístup. *Studia Theologica* [online]. 2017, 19(1), 143-165 [cit. 2020-09-18]. Dostupné z: <https://studiatheologica.eu/pdfs/sth/2017/01/08.pdf>.
- 16) TUGENDHAT, E. Pojem morálky a její zdůvodnění. *Reflexe* [online]. Praha: OIKOYMENH, 1993, 10(1), 1-14 [cit. 2020-09-26]. ISSN 0862-6901. Dostupné z: https://www.reflexe.cz/File/Reflexe_10/tugendhat.pdf.

- 17) URBANOVÁ, M. Sociální kontrola a právo. *Sociológia* [online]. Bratislava: Sociologický ústav SAV, 2005, 37(1), 9-32 [cit. 2020-09-26]. ISSN 0049 - 1225. Dostupné z: <https://www.sav.sk/journals/uploads/02061027Urbanova.pdf>.

Akademické práce

- 1) WIBORNY, W. *Grenzen individueller Verantwortung angesichts von Weltübeln* [online]. Eichstätt-Ingolstadt, 2016 [cit. 2020-09-18]. Dostupné z: <https://opus4.kobv.de/opus4-ku-eichstaett/frontdoor/index/index/docId/299>. Disertační práce. Katholische Universität Eichstätt-Ingolstadt, Philosophisch-Pädagogische Fakultät. Vedoucí práce Markus Rothhaar.
- 2) STACHOVÁ, V. *Etická dilemata sociálních pracovníků při práci s obětí domácího násilí*. České Budějovice, 2012. [cit. 2020-09-18]. Dostupné z: https://theses.cz/id/1pj78x/Etick_dilemata_socilneh_pracovnk_s_obt_domacho_nsil.pdf?lang=en. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, Katedra praktické teologie. Vedoucí práce David Urban.

Legislativa

- 1) Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění platném k 1. 7. 2020.
- 2) Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění platném k 1. 1. 2018.

Seznam použitých zkratek

1. např. – například
2. syndrom CAN (Child Abuse and Neglect) – syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte
3. tj. – to jest
4. tzv. – tak zvaný

Abstrakt

ZAVADILOVÁ, I. *Odpovědnost jednoho z rodičů za ochranu dětí před psychickým násilím ze strany druhého rodiče: Pokus o etickou reflexi*. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce Vojtěch Šimek.

Klíčová slova:

odpovědnost, morální odpovědnost, psychická forma domácího násilí, původce násilí, dítě ohrožené domácím násilím, rodinné fungování, transgenerační přenos násilí

Práce aplikuje odpovědnost jako relační (vztahový) pojem v oblasti psychické formy domácího násilí zaměřeného vůči dětem. Soustředí se zejména na otázky spojené s morální odpovědností za jejich ochranu ze strany rodiče, který není původcem násilí, s přesahem do právního řešení nastíněné problematiky a do pomoci ke změně rodinného fungování ze strany sociální práce. Téma práce je zasazeno do kontextu rodiny jako prvního společenství, se kterým se člověk setkává, a v němž se realizuje jako vztahová bytost, přičemž rodina je chápána jako část transgeneračního systému. Cílem práce je nalezení konceptu odpovědnosti, který je smysluplně aplikovatelný na ochranu dětí v rodině před násilným jednáním, s ohledem na sociální kontext rodiny západního typu a časovou dimenzi.

Abstract

Keywords:

responsibility, moral responsibility, psychological form of domestic violence, perpetrator of violence, child endangered by domestic violence, family functioning, transgenerational transmission of violence

The thesis applies responsibility as a relational concept to the area of psychological forms of domestic violence against children. It focuses in particular on issues related to the moral responsibility for their protection by a parent who is not the perpetrator of violence, with an overlap in the legal solution of the outlined issue and in helping to change family functioning by social work. The topic of the thesis is set in the context of the family as the first community a person encounters and in which it is realized as a relational being, while the family is understood as part of the transgenerational system. The aim of the thesis is to find the concept of responsibility that is meaningfully applicable to the protection of children in the family from violent behaviour, with regard to the social context of the Western family and the time dimension.